

บทคัดย่อ

การแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างสรรค์รูปแบบการแสดง ทางด้านนาฏศิลป์ไทยแนวสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา เพื่อสื่อให้เห็นตำนานของต้นศรีมหาโพธิ์ อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเป็นต้นโพธิ์ที่พบว่าเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย โดยนำความรู้ที่ได้รับจากการศึกษานำมาสร้างสรรค์โดยมีวิธีดำเนินการ คือ การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การรวบรวมข้อมูล และนำข้อมูลมาประดิษฐ์การแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา

ผลการศึกษาพบว่า ต้นศรีมหาโพธิ์ วัดต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ์ อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี ได้มีตำนานที่เล่าขานสืบต่อกันมาว่า ต้นศรีมหาโพธิ์ เป็นต้นศรีมหาโพธิ์ที่นำหน่อมาจาก เมืองพุทธคยา ประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นต้นที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประทับตรัสรู้ จากการศึกษาข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ พบตำนานเกี่ยวกับต้นศรีมหาโพธิ์ ความว่า ต้นศรีมหาโพธิ์ถูกนำเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยของ พระเจ้าทวาทิมปะยะดิษฐ์ ผู้ครองนครศรีมโหสถในสมัยนั้น โดยการนำหน่อจากต้นศรีมหาโพธิ์ เมืองพุทธคยา ประเทศอินเดียมาประดิษฐานไว้ที่เมืองศรีมโหสถหรือจังหวัดปราจีนบุรีในปัจจุบัน ซึ่งต้นศรีมหาโพธิ์เป็นต้นไม้ที่สำคัญและเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดปราจีนบุรี ผู้สร้างสรรค์จึงได้แรงบันดาลใจที่จะเผยแพร่เกี่ยวกับตำนานของต้นศรีมหาโพธิ์ อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี นำมาสร้างสรรค์ตามกระบวนการวิจัยในรูปแบบการแสดง เพื่อให้ความสำคัญของต้นศรีมหาโพธิ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดปราจีนบุรี ให้เป็นที่รู้จักและยอมรับแก่ประชาชนจังหวัดต่าง ๆ ได้ โดยผ่านการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ซึ่งนำมาเป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์ ต้นศรีมหาโพธิ์ วัดต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ์ อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรีให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

รูปแบบการแสดงสร้างสรรค์ ชุดศรีมหาโพธิ์บูชา ผู้สร้างสรรค์ได้แบ่งช่วงการแสดงออกเป็น 2 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่หนึ่ง (บูชาสักการะ)	คือ แสดงถึงขบวนสักการะของข้าราชการ ในพระเจ้าทวาทิมปะยะดิษฐ์ที่นำเครื่องสักการะ มาสักการะต้นศรีมหาโพธิ์
ช่วงที่สอง (เฉลิมฉลองรื่นเริง)	คือ แสดงถึงการร่ายรำในการปกป้องรักษา ต้นศรีมหาโพธิ์ให้เจริญงอกงาม

กิตติกรรมประกาศ

การแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา ซึ่งสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี โดยได้รับความอนุเคราะห์ จัดสรรงบประมาณสนับสนุนจากโครงการส่งเสริมอุตสาหกรรมวัฒนธรรมสร้างสรรค์ เพื่อเพิ่มศักยภาพ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

ขอกราบขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภายในและภายนอก สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ที่ให้ข้อมูล คำชี้แนะในการพัฒนาการแสดงเป็นระยะตั้งแต่เริ่มดำเนินการจนเสร็จสิ้นกระบวนการ

กราบขอบพระคุณ พระอาจารย์พระสมุห์อนุสรณ์ อธิปญโญ เจ้าอาวาสวัดวัดตันโพธิ์ ศรีมหาโพธิ์ ตำบลโคกปี่ อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี ผู้ให้การสนับสนุนในการสัมภาษณ์ข้อมูล ที่เป็นประโยชน์ในการสร้างสรรค์งานครั้งนี้

คณะผู้สร้างสรรค์ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.สมเกียรติ ภูมิภักดิ์ ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี ที่ท่านได้ให้ความอนุเคราะห์บุคลากรและอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ รวมทั้งบรรจุและเรียบเรียงทำนองเพลงขึ้นใหม่เพื่อให้การดำเนินงานวิจัย การสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา ลุล่วงไปได้ด้วยดีตามเป้าหมายซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

ขอขอบคุณผู้บริหารคณะครู อาจารย์ นักเรียน-นักศึกษาวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรีทุกท่านที่ให้ความร่วมมือและดำเนินงานจนผลงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม ที่ตระหนักถึง ความสำคัญและสนับสนุนในการดำเนินการจัดทำการแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา ได้สำเร็จ โดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อวงการนาฏศิลป์และวงการศึกษาด้านนาฏศิลป์ต่อไป

ผู้สร้างสรรค์

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญแผนผัง.....	ซ
สารบัญภาพ.....	ญ

บทที่

1 บทนำ.....	1
ความสำคัญและปัญหาของการวิจัย.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	3
วิธีการดำเนินการวิจัย.....	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
ภูมิหลัง.....	6
พุทธประวัติ.....	7
สัญลักษณ์ของศาสนาพุทธ.....	11
ความหมายตันโพธิ์.....	15
ตำนานเกี่ยวกับตันโพธิ์.....	16
แนวคิดการสร้างสรรค์การแสดง.....	18
ทฤษฎีแนวคิดการประดิษฐ์ทำรำ.....	19
คุณครูเฉลย ศุขะวณิช.....	19

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ฉันทนา เอี่ยมสกุล.....	20
ทฤษฎีแนวคิดหลักการสร้างสรรค์ชุด ระบายารวดี.....	21
คุณครูมุล ยมะคุปต์.....	21
คุณครูเฉลย ศุขะวณิช.....	21
ทฤษฎีแนวคิดการเคลื่อนไหวท่าทางนาฏศิลป์ไทย.....	21
ฉันทนา เอี่ยมสกุล.....	21
ทฤษฎีแนวคิดการแปรแถว.....	23
คุณครูเฉลย ศุขะวณิช.....	23
นิตยา จามรมาน.....	23
สุนนมาลย์ นิมเนตพันธ์ และ สุนนรตี นิมเนตพันธ์.....	24
ทฤษฎีแนวคิดเครื่องแต่งกาย.....	34
สุรพล วิรุฬห์รักษ์.....	25
ทฤษฎีแนวคิดการแต่งหน้า.....	27
พฤธี ศุภเศรษฐศิริ.....	27
ทฤษฎีแนวคิดการใช้แสง สี.....	27
ทฤษฎีแนวคิดการสร้างสรรค์ดนตรี.....	28
3 องค์ประกอบในสร้างสรรค์การแสดง.....	32
ความหมายของชื่อชุดการแสดง.....	32
ผู้แสดง.....	33
การแต่งกาย.....	33
อุปกรณ์ประกอบการแสดง.....	41
การแต่งหน้าประกอบการแสดง.....	44
การใช้แสง สีประกอบการแสดง.....	45
เพลงที่ใช้ประกอบการแสดง.....	46

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 การวิเคราะห์การแปรแถวและกระบวนท่ารำการแสดงสร้างสรรค์	
ชุด “ศรีมหาโพธิ์บูชา”.....	60
การแปรแถว และการตั้งซุ้ม.....	62
การวิเคราะห์ของโครงสร้างรูปแบบแถว และการตั้งซุ้ม.....	68
กระบวนท่ารำการแสดงสร้างสรรค์ชุด “ศรีมหาโพธิ์บูชา”.....	73
5 สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	131
อภิปรายผล.....	133
ข้อเสนอแนะ.....	
ข้อเสนอแนะในการวิจัย.....	134
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	134
บรรณานุกรม.....	135
ภาคผนวก	138

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 สัญลักษณ์ของศาสนาพุทธ.....	14
3.1 เครื่องแต่งกายประกอบการแสดงชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา.....	46
3.2 ประเพณีของเครื่องดนตรีและหน้าที่ภายในวงดนตรี.....	52

สารบัญแผนผัง

แผนผังที่	หน้า
3.1 กรอบการดำเนินงานในช่วงที่ 2.....	59
4.1 รูปแบบการแปรแถวที่ 1.....	62
4.2 รูปแบบการแปรแถวที่ 2.....	63
4.3 รูปแบบการแปรแถวที่ 3.....	63
4.4 รูปแบบการแปรแถวที่ 4.....	64
4.5 รูปแบบการแปรแถวที่ 5.....	64
4.6 รูปแบบการแปรแถวที่ 6.....	65
4.7 รูปแบบการแปรแถวที่ 7.....	65
4.8 รูปแบบการแปรแถวที่ 8.....	66
4.9 รูปแบบการแปรแถวที่ 9.....	66
4.10 รูปแบบการแปรแถวที่ 10.....	67
4.11 รูปแบบการแปรแถวที่ 11.....	67
4.12 รูปแบบการแปรแถวที่ 12.....	68

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 ต้นสาละ.....	9
2.2 ต้นศรีมหาโพธิ ณ วัดต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ.....	10
3.1 การแต่งกายนักแสดงหญิง (ด้านหน้า).....	34
3.2 การแต่งกายนักแสดงหญิง (ด้านหลัง).....	35
3.3 การแต่งกายนักแสดงชาย (ด้านหน้า).....	36
3.4 การแต่งกายนักแสดงชาย (ด้านหลัง).....	34
3.5 ดอกบัว.....	41
3.6 คนโทน้ำบริสุทธ์และน้ำนมโค.....	42
3.7 ลักษณะการแต่งหน้านักแสดงหญิง.....	44
3.8 ลักษณะการแต่งหน้านักแสดงชาย.....	44
3.9 ระนาดเอกตัด.....	48
3.10 ระนาดทุ้มตัด.....	48
3.11 ฆ้องวงใหญ่.....	48
3.12 ตะโพนมอญ.....	49
3.13 โทน.....	49
3.14 ฉิ่ง.....	49
3.15 ฉาบใหญ่.....	50
3.16 ฉาบเล็ก.....	50
3.17 กรับ.....	50
3.18 ระนาดเอก.....	51
3.19 ระนาดแก้ว.....	51
3.20 ตะโพนไทย.....	51
3.21 คีย์บอร์ด.....	52
3.22 การผสมวงดนตรีประกอบการแสดงชุด “ศรีมหาโพธิ์บูชา”	54

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.1 ทำการมีความสุข.....	74
4.2 ทำถือดาบ หรือทำนักรบ.....	74
4.3 ทำตันโพธิ์.....	75
4.4 ทำตันโพธิ์เจริญงอกงาม.....	75
4.5 ทำบูชาตันโพธิ์.....	76
4.6 ทำนั่งพับเพียบ.....	77
4.7 ทำลิตะ หรือทำพระคเนศ.....	77
4.8 ทำจีบตั้งศอก.....	77
4.9 กระบวนทำรำทวารวดีแบบเดิม 1.....	77
4.10 กระบวนทำรำที่นำมาสร้างสรรค์1.....	77
4.11 กระบวนทำรำทวารวดีแบบเดิม 2.....	78
4.12 กระบวนทำรำที่นำมาสร้างสรรค์ 2	78
4.13 กระบวนทำรำที่ 1.....	81
4.14 กระบวนทำรำที่ 2.....	82
4.15 กระบวนทำรำที่ 3.....	83
4.16 กระบวนทำรำที่ 4.....	84
4.17 กระบวนทำรำที่ 5.....	85
4.18 กระบวนทำรำที่ 6.....	86
4.19 กระบวนทำรำที่ 7.....	87
4.20 กระบวนทำรำที่ 8.....	88
4.21 กระบวนทำรำที่ 9.....	89
4.22 กระบวนทำรำที่ 10.....	90
4.23 กระบวนทำรำที่ 11.....	91
4.24 กระบวนทำรำที่ 12.....	92
4.25 กระบวนทำรำที่ 13.....	93
4.26 กระบวนทำรำที่ 14.....	94
4.27 กระบวนทำรำที่ 15.....	95

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.28 กระบวนทำรำที่ 16.....	96
4.29 กระบวนทำรำที่ 17.....	97
4.30 กระบวนทำรำที่ 18.....	98
4.31 กระบวนทำรำที่ 19.....	99
4.32 กระบวนทำรำที่ 20.....	100
4.33 กระบวนทำรำที่ 21.....	101
4.34 กระบวนทำรำที่ 22.....	102
4.35 กระบวนทำรำที่ 23.....	103
4.36 กระบวนทำรำที่ 24.....	104
4.37 กระบวนทำรำที่ 25.....	105
4.38 กระบวนทำรำที่ 26.....	106
4.39 กระบวนทำรำที่ 27.....	107
4.40 กระบวนทำรำที่ 28.....	108
4.41 กระบวนทำรำที่ 29.....	109
4.42 กระบวนทำรำที่ 30.....	110
4.43 กระบวนทำรำที่ 31.....	111
4.44 กระบวนทำรำที่ 32.....	112
4.45 กระบวนทำรำที่ 33.....	113
4.46 กระบวนทำรำที่ 34.....	114
4.47 กระบวนทำรำที่ 35.....	115
4.48 กระบวนทำรำที่ 36.....	116
4.49 กระบวนทำรำที่ 37.....	117
4.50 กระบวนทำรำที่ 38.....	118
4.51 กระบวนทำรำที่ 39.....	119
4.52 กระบวนทำรำที่ 40.....	120
4.53 กระบวนทำรำที่ 41.....	121

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.54 กระบวนท่ารำที่ 42.....	122
4.55 กระบวนท่ารำที่ 43.....	123
4.56 กระบวนท่ารำที่ 44.....	124
4.57 กระบวนท่ารำที่ 45.....	125
4.58 กระบวนท่ารำที่ 46.....	126
4.59 กระบวนท่ารำที่ 47.....	127
4.60 กระบวนท่ารำที่ 48.....	128
4.61 กระบวนท่ารำที่ 49.....	129
4.62 กระบวนท่ารำที่ 50.....	130

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาสนา หมายถึง ลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์อันมีหลักคือแสดงกำเนิดและสิ้นสุดของโลก เป็นต้น อันเป็นไปในฝ่ายปรมัตถ์ประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาปอันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีกรรมที่กระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนที่เชื่อถือนั้น ๆ (ราชบัณฑิตยสถาน.2554:1142) ชาวไทยส่วนใหญ่ก็นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นศาสนาที่มีพระพุทธเจ้าเป็นศาสดา มีพระธรรมที่พระองค์ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เองและตรัสสั่งสอนไว้เป็นหลักธรรมคำสอน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดตามคำสั่งสอนธรรมวินัยของบรมศาสดาเพื่อบรรลุจุดหมาย คือ พระนิพพาน

ศาสนาพุทธเข้ามาสู่ดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบันเมื่อประมาณ พ.ศ. 236 สมัยเดียวกับประเทศศรีลังกา โดยการส่งพระสมณทูตไปเผยแพร่พุทธศาสนาในต่างประเทศทั้ง 9 สาย โดยการอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราชกษัตริย์อินเดียในขณะนั้น ประเทศไทยรวมอยู่ในดินแดนที่เรียกว่า สุวรรณภูมิซึ่งมีขอบเขตกว้างขวางมีประเทศรวมกันอยู่ดินแดนส่วนนี้ทั้ง 7 ประเทศในปัจจุบัน ได้แก่ ไทย พม่า ศรีลังกา กัมพูชา ลาวและมาเลเซีย ดังมีข้อสันนิษฐานที่ถูกค้นพบอันแสดงว่าศูนย์กลางอยู่ในบริเวณประเทศไทยดังนี้

ได้พบโบราณวัตถุที่สำคัญ เช่น พระปฐมเจดีย์และรูปธรรมจักรวงกลมอบ เป็นหลักฐานสำคัญ ศาสนาพุทธเข้ามาสู่สุวรรณภูมิในยุคนี้โดยนำพระโสมณะและพระอุตตระพระเถระชาวอินเดียเดินทางมาเผยแพร่พุทธศาสนาในแถบนี้จนเจริญรุ่งเรือง สันนิษฐานว่าศาสนาพุทธเริ่มเข้ามาตั้งแต่สมัยทวารวดี โดยศาสนาพุทธที่เข้ามาในสมัยนี้เป็นนิกายเถรวาทดั้งเดิมมีพุทธศาสนิกชนที่มีความศรัทธาเลื่อมใสบวชเป็นพระภิกษุจำนวนมากและได้สร้างสถูปเจดีย์ไว้สักการบูชาเรียกว่า สถูปรูปพองน้ำเหมือนสถูปสาญจีในประเทศอินเดียที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงสร้างขึ้น โดยศิลปะในยุคนี้เรียกว่า ศิลปะทวารวดี (ณรงค์ เส็งประชา.2539:91)

ซึ่งโบราณสถานและเมืองโบราณทางด้านตะวันออกของดินดอนรูปสามเหลี่ยมของแม่น้ำเจ้าพระยา คือ ในเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี นครนายก และปราจีนบุรีนั้นเป็นบริเวณที่สำคัญที่สุด คือ กลุ่มของโบราณสถานและเมืองโบราณในเขตอำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี อดีตเมืองมโหสถและเมืองโคกขวางเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเป็นที่เมืองเก่าแก่และมีความสำคัญยิ่ง กระทั่งกรม

ศิลปากรได้ทำการขุดพบโบราณสถาน ที่เมืองโคกขวาง ปรากฏซากเทวสถานขนาดใหญ่อันอยู่ใจกลางเมือง ลักษณะเทวสถานแห่งนี้แตกต่างจากบรรดาศาสนสถานอื่น ๆ แสดงให้เห็นถึงสถาปัตยกรรมของเมืองโบราณที่อยู่ทางด้านตะวันออกของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีลักษณะใกล้เคียงกับสถาปัตยกรรมของอินเดียได้ สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเทวสถานที่ประดิษฐานเทวรูปปูนเกาที่สวมหมวกแขกอันเป็นของในรุ่นสมัยเดียวกันกับสมัยทวารวดี สะท้อนให้เห็นลักษณะความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ผสมศาสนาพุทธ และอีกสถานที่หนึ่งที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนเก่าแก่ในจังหวัดปราจีนบุรีซึ่งใกล้เคียงกับเมืองโบราณที่ขุดพบเรียกว่า “ศรีมหาโพธิ์” เป็นที่ตั้งของต้นโพธิ์ที่เก่าแก่และนับถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์ที่สุดในประเทศไทยอีกด้วย ความศักดิ์สิทธิ์ของต้นโพธิ์นี้จึงเป็นที่มาของคำว่า “ดงศรีมหาโพธิ์” และอำเภอศรีมหาโพธิ์ ในที่สุด (ศรีศักร วัลลิโภดม.2538:145-147)

ต้นโพธิ์เป็นต้นไม้สำคัญทางพระพุทธศาสนา ตามพุทธประวัติพระพุทธเจ้าได้ทรงเลือกต้นโพธิ์เป็นที่ประทับสำหรับบำเพ็ญพรตเพื่อหาสัจธรรม จนกระทั่งทรงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมโพธิญาณ คือ อริยสัจ 4 ประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายว่า “โพธิ์ เป็นต้นไม้ซึ่งเป็นที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ใบรูปหัวใจ ปลายยาว คล้ายหาง ผลกินได้ใบอ่อนและผลใช้ทำยาได้” (ราชบัณฑิตยสถาน.2554:851) อีกนัยหนึ่ง หมายถึง โพธิบัลลังก์ อาสนะที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ ณ พุทธคยาประเทศอินเดีย ในวันตรัสรู้ “รัตนบัลลังก์ หรือวชิรอาสน์” (ราชบัณฑิตยสถาน.2554:852) คำว่า “โพธิ์” แต่เดิมแล้วมิได้เป็นชื่อต้นไม้ชนิดใดชนิดหนึ่ง หากแต่เป็นชื่อเรียกของต้นไม้ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ทรงประทับใต้ต้นไม้ต้นนั้น ๆ และได้ตรัสรู้ ต้นโพธิ์จึงมีความหมายว่า ต้นไม้แห่งการตรัสรู้ (โพธิ แปลว่า เป็นที่รู้หรือเป็นที่ตรัสรู้) และยังเป็นต้นไม้ที่ชาวพุทธ พราหมณ์ และฮินดูให้ความเคารพนับถือกันอย่างสูงอีกด้วย (สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดปราจีนบุรี.2560:มปน.)

จากความศรัทธาศักดิ์สิทธิ์ของต้นโพธิ์ ทำให้เกิดตำนานและเรื่องเล่าจากหลากหลายสถานที่ โดยเฉพาะในอำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งปรากฏต้นโพธิ์ที่สันนิษฐานว่านำมาปลูกครั้งแรกในประเทศไทยเรียกว่า ต้นศรีมหาโพธิ์ สันนิษฐานว่าเป็นต้นที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย ซึ่งต้นศรีมหาโพธิ์เป็นสิ่งสำคัญคู่บ้านคู่เมืองของชาวปราจีนบุรี ปัจจุบันตั้งอยู่ ณ กลางลานกว้างของวัดต้นโพธิ์ ศรีมหาโพธิ์ ตำบลโคกปึก อำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี ต้นโพธิ์ขนาดใหญ่โดดเด่นแผ่กิ่งก้านสาขาให้ร่มเงาร่มรื่น มีขนาดเส้นรอบวง 20 เมตรสูง 10 เมตร และมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 25 เมตรเชื่อกันว่า ต้นโพธิ์ต้นนี้เป็นหน่อจากต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเคยทรงประทับขณะตรัสรู้ เป็นต้นโพธิ์ที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทยกว่า 2000 ปี ซึ่งตามตำนานและประวัติต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ์กล่าวว่า

“เมื่อราวพุทธศักราช 500 พระเจ้าทวานัมปะยยะดิษฐ์ เจ้าครองเมืองศรีมโหสถ ในสมัยขอมเรืองอำนาจทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาจึงได้ส่งคณะทูตเดินทางไปขอ กิ่งต้นโพธิ์จากพระศรีมหาโพธิ์พุทธคยา ประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นต้นไม้ที่พระพุทธเจ้าทรง ประทับ บำเพ็ญธรรมจนสำเร็จตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจากเจ้า ผู้ครองนครปาฏ ลิปุตรประเทศอินเดียและนำมาปลูกไว้ที่นี่ในสมัยนั้น ปัจจุบันทางวัดได้จัดทำระเบียบ กต ซึ่งประดิษฐานพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ล้อมรอบต้นพระศรีมหาโพธิ์ทำให้ยังดูสง่า งามน่าศรัทธา และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาจะมีงานนมัสการต้นพระศรีมหา โพธิ์ทุกปี” (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี. 2560:มปน.)

จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าว ทำให้คณะผู้สร้างสรรค์จึงมีความสนใจที่จะศึกษา เรื่องราว ตำนานของต้น โพธิ์ศรีมหาโพธิ์ ตำบลโคกปิบ อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี มาสร้างสรรค์เป็นชุดการแสดง ชุด “ศรีมหาโพธิ์บูชา” โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ์ ตำบลโคก ปิบ อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี และเพื่อการออกแบบสร้างสรรค์ชุด “ศรีมหาโพธิ์บูชา” รวมทั้งเป็นอนุรักษ์ส่งเสริม และประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีนบุรี และโบราณสถาน ทางพระพุทธศาสนาอีกที่หนึ่งให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ์ ตำบลโคกปิบ อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี
2. เพื่อออกแบบและสร้างสรรค์การแสดงชุด “ศรีมหาโพธิ์บูชา”

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาประวัติความเป็นมาของต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ์ ตำบลโคกปิบ อำเภอศรีมโหสถ จังหวัด ปราจีนบุรีและสร้างสรรค์เป็นการแสดงชุด “ศรีมหาโพธิ์บูชา”

วิธีการดำเนินวิจัย

ในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ์ เพื่อนำมาสร้างสรรค์เป็นชุดการแสดงชุด ศรี มหาโพธิ์บูชา ผู้สร้างสรรค์มีวิธีการศึกษาค้นคว้าดังนี้

1. ประเภทข้อมูล
 - 1.1 ข้อมูลจากเอกสาร
 - 1.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

2. เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

2.2 อุปกรณ์ที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป กล้องถ่ายวิดีโอ

3. วิธีการเก็บข้อมูลในการศึกษาเรื่องการแสดงสร้างสรรค์ชุด “ศรีมหาโพธิ์บูชา” ผู้สร้างสรรค์ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยวิธีต่าง ๆ ดังนี้

3.1 ข้อมูลจากเอกสารศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาและบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ์ เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์การแสดงชุด “ศรีมหาโพธิ์บูชา” ได้แก่ หนังสือตำราตลอดจนเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ได้แก่

- หอสมุดแห่งชาติราชวังมณฑลภิเษกจังหวัดจันทบุรี
- ห้องสมุดประชาชนจังหวัดจันทบุรีหอจดหมายเหตุจังหวัดจันทบุรี
- หอจดหมายเหตุจังหวัดปราจีนบุรี
- ศาลากลางจังหวัดปราจีนบุรี
- สำนักงานท่องเที่ยวจังหวัดปราจีนบุรี
- วัดต้นโพธิ์อำเภอศรีมหาโพธิ์จังหวัดปราจีนบุรี

3.2 ข้อมูลจากการศึกษาภาคสนามโดยมีวิธีการดำเนินการคือ การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านองค์ความรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมา ความเชื่อและบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ์ โดยมีเกณฑ์คัดเลือกผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

- ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องประวัติความเป็นมา ตำนาน เกี่ยวกับต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ์ ที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีขึ้นไป คือ พระอาจารย์พระสมุห์อนุสรณ์ อธิปญโญ เจ้าอาวาสวัดต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ์ ตำบลโคกปึก อำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี

4. วิเคราะห์ข้อมูล

4.1 จากการศึกษาเอกสารโดยนำข้อมูลด้านองค์ความรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมา ความเชื่อและบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ์ มาวิเคราะห์ และตีความให้เกิดความเข้าใจเพื่ออธิบายเกี่ยวกับแนวคิดในการสร้างสรรค์ชุดการแสดงนาฏศิลป์ไทย

4.2 การสัมภาษณ์และการเก็บข้อมูลภาคสนาม ดำเนินการวิเคราะห์ดังนี้

- นำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเสียง การบันทึกภาพ และการจดบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์มาบรรยายเป็นลายลักษณ์อักษร โดยผู้สร้างสรรค์ทำหน้าที่ตรวจสอบข้อมูลอีกครั้ง
- นำข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การลงพื้นที่ภาคสนามเก็บข้อมูลมาสร้างสรรค์การแสดงชุด “ศรีมหาโพธิ์บูชา”

4.3 นำข้อคิดเห็นจากการสัมภาษณ์ และการลงพื้นที่ภาคสนามเก็บข้อมูล มาเรียบเรียง และจัดการศิลปนิพนธ์ เพื่อเป็นสารสนเทศทางด้านนาฏศิลป์ไทย รวมถึงการอนุรักษ์และสืบสาน ศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยต่อไป

5. ขั้นสรุปและอภิปรายผล

- เรียบเรียงจัดทำบทสรุปผลการศึกษาและอภิปรายผลในเชิงพรรณนา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้เอกสารทางวิชาการเรื่องประวัติความเป็นมาของต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ ตำบลโคกปี่ อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี “ศรีมหาโพธิ์บูชา”
2. เผยแพร่การสร้างสรรค์ชุด “ศรีมหาโพธิ์บูชา”

นิยามศัพท์เฉพาะ

ศรีมหาโพธิ	หมายถึง	ต้นโพธิ์ที่มีอายุเก่าแก่และมีความศักดิ์สิทธิ์ ตั้งอยู่ที่วัดต้นโพธิ์ ตำบลโคกปี่ อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี
ศรีมหาโพธิ์บูชา	หมายถึง	การบูชาสิ่งที่เป็นตัวแทนหน่อเนื้อของพระพุทธเจ้า คือ ต้นศรีมหาโพธิ์

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การแสดงสร้างสรรค์ชุดศรีมหาโพธิ์บูชา ผู้สร้างสรรค์ได้ศึกษาและรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ภูมิหลัง

- 1.1 พุทธประวัติ
- 1.2 สัญลักษณ์ของศาสนาพุทธ
- 1.3 ความหมายต้นโพธิ์
- 1.4 ตำนานเกี่ยวกับต้นโพธิ์

2. ทฤษฎีการสร้างสรรคการแสดง

- 2.1 ทฤษฎีแนวคิดการประดิษฐ์ทำรำ
- 2.2 ทฤษฎีแนวคิดหลักการสร้างสรรค์ชุด ระบำทวารวดี
- 2.3 ทฤษฎีแนวคิดการเคลื่อนไหวท่าทางนาฏศิลป์ไทย
- 2.4 ทฤษฎีแนวคิดการแปรแถว
- 2.5 ทฤษฎีแนวคิดเครื่องแต่งกาย
- 2.6 ทฤษฎีแนวคิดการแต่งหน้า
- 2.7 ทฤษฎีแนวคิดการใช้แสง สี
- 2.8 ทฤษฎีแนวคิดการสร้างสรรคดนตรี

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ภูมิหลัง

ผู้สร้างสรรค์ตระหนักเห็นถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญกับพุทธศาสนิกชน และพบว่าเหตุการณ์สำคัญในพุทธประวัติมีต้นไม้มี่มีความสำคัญ และเกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ จึงเป็นแรงบันดาลใจในการแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา โดยผู้สร้างสรรค์ได้รวบรวมข้อมูลไว้ดังนี้

พุทธประวัติเปรียบเสมือนเรื่องเล่าหรือตำนานที่เป็นจุดกำเนิดให้แก่ศาสนาพุทธ โดยเกิดขึ้นในชมพูทวีปและได้แผ่กระจายศาสนาไปทั่วทุกมุมโลก โดยพุทธประวัติจะกล่าวถึง เจ้าชายสิทธัตถะ พระโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ กษัตริย์แห่งศากยวงศ์ ผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์ กับพระนางสิริมหามายา ทรงเป็นราชธิดาของกษัตริย์แห่งโกลิยวงศ์ เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นตั้งแต่เจ้าชายสิทธัตถะประสูติ ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า และปรินิพพาน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 พุทธประวัติ

พระนางสิริมหามายาทรงมีพระครรภ์ ตลอด 10 เดือนเมื่อมีครรภ์แก่เต็มที่แล้วมีพระราชประสงค์จะเสด็จไปยังเมืองนครเทวทหะ พระเจ้าสุทโธทนะ จึงมีรับสั่งให้ทำทางจากกรุงกบิลพัสดุ์จนถึงนครเทวทหะ ให้พระเทวีประทับนั่งในสรีกาทอง พร้อมราชบริพารกลุ่มใหญ่ระหว่างทางได้ผ่านสวนลุมพินี ขณะนั้นต้นสาละได้ออกดอกบานสะพรั่ง พระเทวีทอดพระเนตรเห็น จึงมีพระราชประสงค์แวะชมสวน และเสด็จเข้าไปยังโคนต้นสาละ ขณะที่พระนางสิริมหามายาประทับยืนโดยจับกิ่งสาละนั้น ลมกัมมฆวาทของพระนางสิริมหามายาก็เกิดปั่น ขำราชบริพารจึงกั้นพระวิสูตรให้แก่พระนางสิริมหามายาจากนั้นพระโพธิสัตว์ก็ประสูติจากพระครรภ์ของพระนางสิริมหามายา ต่อมาข้าราชการได้นำเอาพระยี่ภู่ที่ทำด้วยผ้าทูลพลีสดมภ์มารองรับพระวรกายของพระโอรส และมีขบวนเสด็จกลับไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ เมื่อเสด็จกลับมาถึงพระเจ้าสุทโธทนะจึงมีรับสั่งให้พาพระโอรสไปนมัสการพระดาบส โดยพระดาบสสภาพเทวิลได้เห็นลักษณะของพระโอรสก็ทราบด้วย อนาคตังสญาณ ว่าพระโอรสนี้จักเป็นพระพุทธเจ้า

ในวันที่ 5 วันโสจสงครมเสียดเกล้าของพระโอรสและเฉลิมพระนามแต่พระองค์ พระเจ้าสุทโธทนะจึงสั่งให้ข้าราชการนิมนต์พระ 108 รูป และพราหมณ์บัณฑิต 8 ท่าน โดยมีลามาพราหมณ์เป็นผู้ตรวจดูพระลักษณะของพระโอรส บรรดาพราหมณ์บัณฑิตเหล่านั้น 7 ท่าน พยากรณ์เป็นสองส่วนว่า เมื่ออยู่คลองฆราวาสวิสัยจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เมื่อผนวชจะได้เป็นพระพุทธเจ้า แต่พราหมณ์ชื่อโกณฑัญญะ ซึ่งมีอายุน้อยกว่าพราหมณ์เหล่านั้นทุกคน ได้พยากรณ์เป็นส่วนเดียวว่า ท่านผู้นี้ไม่มีเหตุที่จะดำรงอยู่ในฆราวาสวิสัยจะเป็นพระพุทธเจ้าผู้ทรงปราศจากกิเลสโดยส่วนเดียวเท่านั้น และจากนั้นจึงเฉลิมพระนามของพระโอรสว่า สิทธัตถะ แปลว่า ทรงทำความสำเร็จแก่โลกทั้งปวง พระเจ้าสุทโธทนะทรงสดับคำของพราหมณ์บัณฑิตเหล่านั้นแล้วตรัสถามว่า บุตรของเราเห็นอะไรจึงออกผนวช พราหมณ์เหล่านั้นทูลว่า เห็นนิมิต 4 คือ คนเกิด คนเจ็บ คนตาย และนักบวช พระเจ้าสุทโธทนะจึงตรัสสั่งอำมาตย์ทั้งหลายว่า ต่อไปไปพวกท่านจงอย่าได้ให้นิมิตเรานั้นเข้าไปในพระราชวังเราไม่ต้องการให้บุตรของเราเป็นพระพุทธเจ้า เราต้องการเห็นบุตรของเราครอบครองราชสมบัติ เมื่อพระองค์ตรัสอย่างนั้นแล้วทรงมีรับสั่งให้วางอารักขาไว้ทุกที่อย่างแน่นหนา

ต่อมาพระเจ้าสิทธัตถะเมื่อเจริญวัยขึ้นมีพระพรรษาได้ 16 พรรษา พระเจ้าสุทโธทนะทรงโปรดให้สร้างปราสาทสามหลังสามฤดู และทรงอภิเษกพระนางยโสธราให้เป็นอัครมเหสี ต่อมาวันหนึ่งพระเจ้าสิทธัตถะมีพระราชประสงค์ไปยังพระอุทยาน เทวดาจึงนิมิตให้เห็น คนแก่ คนเจ็บ คนตาย จึงทำให้เจ้าชายสิทธัตถะความประสงค์ที่จะแสวงหาทางดับทุกข์โดยการออกผนวช เจ้าชายสิทธัตถะจึงเสด็จไปยังฝั่งแม่น้ำอโนมาณี และตรัสสั่งนายฉันทะให้นำอาภรณ์ของพระองค์กับม้ากัณฐกะกลับไปพระองค์จึงได้ออกผนวช ครั้นทรงผนวชแล้วทรงอยู่ ณ อนุปิยัมพวัน 7 วัน ด้วยความสุขอันเกิดจากบรรพชา แล้วเสด็จพระราช

ดำเนินด้วยพระบาท เสด็จเข้าสู่นิราศคฤห์เสด็จบิณฑบาตไปตามลำดับ ชาวพระนครทั้งสิ้นพากันตื่นตื่น เพราะได้เห็นพระพุทธรูป หลังจากนั้นพระองค์จึงได้แสวงหาทางดับทุกข์โดยการทรงทุกขกิริยาจึงทำให้ พระวรกายของพระเจ้าสิริธัตถะนั้นที่เคยมีวรรณะสีทองก็ไ้วรรณะดำคล้ำไปถึงความชুবมอม อยู่ 6 พรรษาถึงที่สุดแห่งการบำเพ็ญทรงดำริว่าชื่อการทำกริยานี้ไม่ใช่ทางแห่งพระโพธิญาณแน่นอนจึงมี พระราชประสงค์จะเสวยอาหารได้เสด็จเข้าไปบิณฑบาต

ครั้นต่อมามีสตรีผู้หนึ่งชื่อ นางสุชาดา ในเวลาใกล้รุ่งนางได้จัดเตรียมหุงข้าวมธุปายาส เมื่อนาง กำลังหุงข้าวมธุปายาสอยู่นั้นมีปรากฏการณ์โดยมีพองใหญ่ๆผุดขึ้นเป็น ทักสินาวิฏฐ เมื่อเสร็จนางจึงนำถาด ทองคำมาใส่ข้าวมธุปายาส และนำไปยังโคนต้นไทร จนกระทั่งพบเห็นเจ้าชายสิริธัตถะ จึงคิดว่าเป็นรุกข เทวดา จึงนำข้าวมธุปายาสไปถวาย เมื่อเจ้าชายสิริธัตถะที่กำลังทรงผนวชอยู่นั้นเสวยข้าวมธุปายาสเสร็จ จึงนำถาดทองคำไปลอยน้ำ และได้อธิษฐานว่าถ้าหากบรรลุเป็นพระพุทเจ้า ถาดทองคำนี้จงลอยทวน กระแสน้ำไป ถาดทองคำ ได้ลอยทวนน้ำไป และได้จมลงกลางแม่น้ำ ถาดจมลงไปถึงที่สถิตของพญากาฬ นาคราช จนกระทบกับถาดทองคำของพระพุทธเจ้าทั้ง 3 พระองค์ และต่อมาได้มีคนหาบหญ้าชื่อโสถถิยะ ได้นำหญ้ามาถวายแด่เจ้าชายสิริธัตถะ 8 กำ เจ้าชายสิริธัตถะทรงรับไว้และเสด็จไปยังโคนต้นอัสสัตถะ (ต้นโพธิ์) ซึ่งเป็นต้นไม้ที่มีความร่มรื่นและใหญ่ที่สุดในบริเวณนั้น

ต่อมา มารมีชื่อว่า วสวัตติมาร คิดว่าเจ้าชายสิริธัตถะ ประสงค์จะก้าวล่วงอำนาจของตน จึงนำหมู่ พญามารมาจะทำสงครามกับพระโพธิสัตว์ซึ่งประทับอยู่ ณ ต้นโพธิ์ เมื่อหมู่พญามารเข้าใกล้ต้นโพธิ์ ปรากฏ ว่ามีพระโพธิสัตว์ ประทับอยู่เพียงลำพัง พญามารจึงบันดาล ดิน ฟ้า อากาศให้แปรปรวน เพื่อให้ พระพุทธเจ้าทรงกลัวและหนีไป แต่อำนาจนั้นก็ไม่สามารถทำอันตรายพระพุทธเจ้าได้แม้แต่น้อยจนพระแม่ ธรณีปรากฏขึ้นมาเพื่อเป็นพยานในความสำเร็จและตรัสรู้ของพระองค์ จึงขนานนามว่า พระพุทธเจ้า ครั้น ต่อมาพระพุทธเจ้าหลังจากตรัสรู้และจึงเสด็จไปยังแคว้นต่างๆ เพื่อไปแสดงธรรมเทศนาแก่พสกนิกร เช่น แคว้นมคธ ของพระเจ้าพิมพิสาร จนพระองค์เกิดความเลื่อมใสในศาสนาพุทธ และเสด็จไปยังแคว้นมัลละ ซึ่งเป็นที่ประทับสุดท้าย โดยได้มีพุทธโอวาทก่อนที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน (สุริย์ มีผลกิจ.2541:32-50)

จากการศึกษาพุทธประวัติ ผู้สร้างสรรค์ พบว่า พระพุทธเจ้ามีพระนามเดิม ชื่อว่า เจ้าชายสิริธัตถะ เป็นพระโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะและพระนางสิริมหามายา ทรงมีดวงชะตาที่จะต้องเป็น พระพุทธเจ้า ตั้งแต่เหตุการณ์วันประสูติที่พระนางสิริมหามายาประสูติพระองค์ ณ ใต้ต้นสาละในท่าประทับยืน โดยมีกิ่ง ของต้นสาละย้อยลงมาให้พระนางสิริมหามายาทรงใช้จับเอาไว้ ซึ่งถือเป็นเหตุการณ์สำคัญและมีความ อัจฉริยะอย่างหนึ่ง จนต่อมาเจ้าชายสิริธัตถะเจริญวัยขึ้นหลังจากอภิเษกจนมีบุตรหนึ่งพระองค์ และต่อมา พระองค์ได้พบเห็นสังขธรรมทั้ง 4 ซึ่งอันได้แก่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ในเมืองของพระองค์ พระองค์จึงได้มี ปฏิสันธารที่จะทรงออกผนวชเพื่อหาทางดับทุกข์อย่างแท้จริง พระองค์ทรงบำเพ็ญเพียรภาวนาอย่างไม่ย่อ

ท้าว จนต่อมาพระองค์ได้ทรงตรัสรู้ ณ ใต้ต้นโพธิ์ใหญ่ โดยมีพระแม่ธรณีเป็นพยานในการบำเพ็ญเพียรและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า หลังจากตรัสรู้พระพุทธเจ้าทรงเดินทางไปหลายแคว้นในชมพูทวีปจนพระองค์ทรงดับขันธและทรงพินิพพาน ณ ใต้ต้นสาละ จะสังเกตได้ว่าต้นไม้โดยเฉพาะต้นสาละและต้นโพธิ์ มีความสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกับพุทธประวัติซึ่งพบอยู่ในสถานการณ์ที่สำคัญ จึงเปรียบดังตัวแทนของพระพุทธเจ้า ที่ทำให้พุทธศาสนิกชนระลึกถึง และยังเป็นต้นไม้ที่สื่อความหมายถึงพระพุทธศาสนา และสื่อถึงความเจริญรุ่งเรืองทางศาสนาพุทธที่ทั่วโลกให้ความสำคัญ โดยเฉพาะในประเทศไทยที่มีประชาชนนับถือศาสนาพุทธเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเป็นหลัก จึงทำให้ศาสนาพุทธได้ขึ้นชื่อว่าเป็นศาสนาประจำชาติ โดยมีต้นไม้ 2 ชนิดที่สื่อถึงศาสนาพุทธเป็นหลักอัน ได้แก่

1. ต้นสาละ

ชาวอินเดียเรียกว่า ซาล (Sal) เป็นไม้ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธองค์ตั้งแต่ประสูติจนถึงปรินิพพาน ในระหว่างทางพระนางได้ทรงหยุดพักบริเวณใต้ร่มต้นสาละ พระนางทรงเจ็บพระครรภ์ผู้ตามเสด็จก็คงจัดเตรียมกันเป็นฉากห้องเพื่อใช้เป็นสถานที่พระสูติการภายใต้ร่มของต้นสาละ สำหรับในช่วงสุดท้ายที่ต้นสาละเข้าไปเกี่ยวข้องกับพระพุทธประวัตินั้นก็โดยที่พระพุทธองค์ได้เสด็จไปถึงยังเมืองกุสินาราของมัลละกษัตริย์ได้ประทับในบริเวณสาละโนทยานภายใต้ร่มต้นสาละคู่หนึ่งทรงเหน็ดเหนื่อยพระวรกายมากจึงรับสั่งให้พระอานนท์ซึ่งเป็นองค์อุปฐากปูลาดที่บรรทมเอนพระวรกายลงโดยหันพระเศียรไปทางทิศเหนือแล้วเสด็จดับขันธสู่ปรินิพพานภายใต้ต้นสาละนั่นเอง

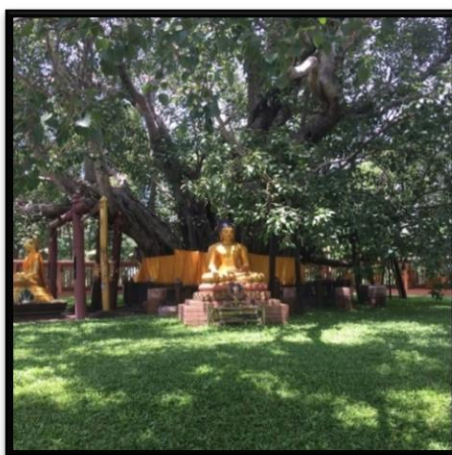
ภาพที่ 2.1 ต้นสาละ

ที่มา : www.twitter.com/studio2702/status/1086211661990551552

2. ต้นโพธิ์

พระพุทธศาสนาถือว่า ต้นโพธิ์ คือ สัญลักษณ์ที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่งของศาสนาพุทธ โดยเฉพาะ การเกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ.2546:58-59)

พระพุทธองค์ทรงกำหนดให้ พระศรีมหาโพธิ์ เป็นสัญลักษณ์มงคล คือสิ่งแทนพระองค์ และมีความสำคัญมากในการเป็นต้นแบบของการก่อสร้างเจดีย์ในยุคแรกๆที่เรียกว่า “เจดีย์พุกฤษ” คือสิ่งที่เทียบเท่าพระพุทธองค์ บางครั้งกล่าวด้วยว่าโพธิ์นี้ ลำต้นหมายถึงแกนรัศมีของโลกที่เชื่อมต่อกับดุมล้อ และแหล่งกำเนิดจักรวาล กิ่งและก้านคือภาพที่สูงกว่าและต่ำกว่า ส่วนรากและโคนคือส่วนที่ยึดถ่วงความ สมดุล แห่งโลกและจักรวาลเอาไว้ (อัครพงษ์ คำคุณ.2546:71)

ภาพที่ 2.2 ต้นศรีมหาโพธิ ณ วัดต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ

ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

จากการศึกษาผู้สร้างสรรค์ พบว่า พุทธประวัติของพระพุทธเจ้า ในแต่ละเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ตั้งแต่ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน จะมีต้นไม้สำคัญที่ปรากฏอยู่ในเหตุการณ์ต่างๆ เช่น ในวันที่พระนางสิริมหามายาจะเสด็จไปยังเมืองเทวहनคร ตามเชื่อที่จะต้องไปประสูติพระโอรส ณ เมืองเกิดของผู้เป็นมารดา ระหว่างทางพระนางสิริมหามายา ทรงได้หยุดพักขบวน ณ สวนลุมพินี และได้พระสูติเจ้าชายสิทธัตถะ โดยประสูติ ณ ใต้ต้นสาละในท่ายืนประสูติ ครั้นในวันที่เจ้าชายสิทธัตถะทรงตรัสรู้ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ได้ปรากฏต้นไม้ที่สำคัญอีกชนิดหนึ่งคือ ต้นโพธิ์ และต่อมาจึงเรียกต้นโพธิ์ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ ว่า ต้นพระศรีมหาโพธิ ซึ่งต้นไม้ไม่ว่าจะเป็นต้นสาละหรือต้นศรีมหาโพธิ เปรียบได้กับสัญลักษณ์ที่เป็นต้นแทนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า นอกจากต้นไม้ดังกล่าวยังมีสัญลักษณ์ที่สื่อถึงองค์

สัมมาสัมพุทธเจ้าและพระพุทธศาสนา ซึ่งเปรียบเสมือนสัญลักษณ์ที่สำคัญของศาสนาพุทธ โดยสัญลักษณ์ที่สื่อให้เห็นถึงความเป็นพระพุทธศาสนา สามารถแบ่งออกได้ดังนี้

1.2 สัญลักษณ์ของศาสนาพุทธ

การสร้างพุทธศาสนสถานมาเพื่อระลึกถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งมีสัญลักษณ์แสดงถึงพระพุทธพระธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธองค์ อีกทั้งยังมีสิ่งมงคลที่แสดงถึงสัญลักษณ์แทนองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า อันได้แก่ รอยพระพุทธบาท ธรรมจักร หอยสังข์ ดอกบัวบาน ธรรมชั่ง และต้นโพธิ์ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.1 รอยพระพุทธบาท

รอยพระพุทธบาทคือ สัญลักษณ์แทนองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งชาวพุทธได้กราบไว้บูชาอย่างแพร่หลาย โดยมีทั้งรอยพระพุทธบาทที่เกิดจากธรรมชาติ และรอยพระพุทธบาทที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยวัสดุต่าง ๆ เพื่อเลียนแบบรอยพระบาทที่องค์สัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทับไว้ ซึ่งรอยพระพุทธบาทสามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะได้แก่ รอยพระพุทธบาทคู่ และรอยพระพุทธบาท ซึ่งรอยพระพุทธบาทคู่เปรียบเสมือนพระบาททั้ง 2 ข้างของพระพุทธเจ้าที่ทรงมาประทับไว้ และรอยพระพุทธบาทเปรียบเสมือนรอยพระบาทข้างเดียวของพระพุทธเจ้า แต่รอยพระพุทธบาททั้ง 2 ลักษณะนี้ก็ถือว่าเป็นตัวแทนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า (วรรณกิจ โพธิ์.2556: 8) ซึ่งในประเทศไทยจังหวัดปราจีนบุรียังพบหลักฐานเรื่องรอยพระพุทธบาทคู่ที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย

รอยพระพุทธบาทคู่ที่ขุดพบบริเวณโบราณสถานสระมรกต เมื่อพ.ศ. 2529 เป็นรอยพระพุทธบาทที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย รอยพระพุทธบาทคู่สลักลงไปในพื้นศิลาแลงธรรมชาติ ลักษณะเหมือนรอยเท้ามนุษย์นิ้วเท้ายาวไม่เท่ากันและเรียงไม่เสมอกัน รอบรอยพระบาทสลักเป็นรูปวงกลมล้อมรอบ ที่กลางฝ่าพระบาทแต่ละข้างสลักเป็นรูปธรรมจักร ระหว่างพระบาทแกะเซาะเป็นร่องรูปกากบาท มีหลุมกลมอยู่ตรงกลาง สันนิษฐานว่ามีไว้สำหรับปักเสาค้ำหรือเสาเพลิงรองรับเครื่องหมายตรีรัตน์หรือธรรมจักร รอยพระพุทธบาทคู่นี้สันนิษฐานว่า มีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11 – 13 แสดงถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับคติการบูชารอยพระพุทธบาทจากพุทธศาสนาแบบลังกา (www.kokthai.go.th. 2562)

1.2.2 หอยสังข์

ถือว่าเป็นสิ่งมงคลทั้งในศาสนาพุทธและทางฮินดู ด้วยเชื่อว่าเปลือกหอยสังข์เป็นของวิเศษ นำมาซึ่งความเป็นสิริมงคลมากมาย สามารถป้องกันภูติผีปีศาจ ป้องกันอัคคีภัย และสิ่งอัปมงคลต่างๆ ได้ ในศาสนาฮินดู ถือว่าเปลือกหอยสังข์นั้นเป็นสิ่งมงคล เพราะสังข์นั้นได้กลืนเอาคัมภีร์พระเวทลงไปในท้อง อีกทั้งตรงปากสังข์ยังมีรอยพระหัตถ์ของพระวิษณุประทับอยู่ตรงนั้นอีกด้วย อันถือว่าเป็นสิริมงคลอย่างยิ่ง

เมื่อใครจะทำการมงคลใดก็นำน้ำใส่ลงไปในสังข์แล้วเทออกมารดถือว่าเป็นมงคลยิ่ง อีกทั้งถ้านำสังข์มาเป่าให้เป็นเสียงดัง เสียงของสังข์นั้นก็ดังคล้ายเสียง “โอม” ซึ่งเป็นพยางค์ศักดิ์สิทธิ์ของชาวฮินดู เสียงของสังข์นั้นจะก่อให้เกิดมงคลมากมาย อีกทั้งยังขับไล่ภูติผีปิศาจให้จากไปจากครอบครัวเราได้ด้วย

ชาวพุทธมหายานก็เชื่อกันว่าสังข์นั้นเป็นสังข์ศักดิ์สิทธิ์ 1 ใน 8 เครื่องมงคลอันเป็นเครื่องแทนพระวรกายของพระพุทธเจ้า กล่าวว่สังข์นั้นเป็นเครื่องแทนพระเกศาของพระพุทธองค์ และเป็นเครื่องแทนพระสุรเสียงแห่งพระธรรมที่พระศาสดาได้ประกาศไว้ให้กึกก้องไปทั่วทุกสารทิศ

ดังนั้นจึงถือได้ว่าสังข์นั้นเป็นสิ่งที่เป้นมงคล ที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องประดับร่างกายให้ความคุ้มครองดวงชะตา โดยการนำเปลือกของหอยสังข์มาตัดจุกที่อยู่ด้านบนสุดบ้าง (ส่วนที่เหลือจะเป็นสังข์ที่นำมาใช้เป่า) หรือ นำเปลือกหอยสังข์มาเจียรให้เป็นกำไล เป็นสร้อยไข่มุกใส่บ้าง และจะเรียกสังข์ที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องประดับตกแต่งร่างกายนี้ว่า “สังข์มณี” โดยถือว่าเป็นหนึ่งในมณีสำคัญชนิดหนึ่งที่ชาวฮินดูจัดไว้ในคัมภีร์ศุรปุราณะ (ธวัชชัย วิวิธชนพรพราหมณ์.2524:มปน.)

1.2.3 ดอกบัว

บัวมีมาตั้งแต่ สมัยพุทธกาล ถือว่ดอกบัวเป็น ดอกไม้ประจำศาสนาพุทธ ตามพุทธประวัติพบว่า บัวมีส่วนเกี่ยวข้องกับตั้งแต่ เมื่อพระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพาน เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าเมื่อ ได้ทรงตรัสรู้แล้ว แต่เนื่องจากพระธรรมที่พระองค์ทรงบรรลุนี้มีความละเอียดอ่อน ยากต่อบุคคลจะรู้ เข้าใจและปฏิบัติได้ ทรงพิจารณาอย่างลึกซึ้ง แล้วทรงเห็นว่าบุคคลในโลกนี้มีหลายจำพวก บางพวกสอนได้ บางพวกสอนไม่ได้ เปรียบเสมือนบัวสี่เหล่า ความเชื่อในทางพุทธศาสนา ดอกบัวก็เหมือนกับคนเรา ดอกบัวที่ชูดอกพ้นจากผิวน้ำขึ้นมารับแสงสว่างได้นั้น ก็เหมือนกับ ผู้ที่หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง กลายเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม

บัวนับเป็นดอกไม้ที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ ตั้งแต่แรกเกิดพ่อแม่ จะนำดอกบัวมาจัดแจกันเพื่อบูชาพระภายในบ้าน แสดงถึงความดีใจ มีสุขใจ ให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้รับรู้ และในประเทศไทยยังมีประเพณีทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับดอกบัว เช่น ประเพณีรับบัว ที่วัดหลวงพ่โต จังหวัดสมุทรปราการอีกด้วย (เศรษฐมนตร์ กาญจนกุล.2544:6-7)

ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ก็ถือว่ดอกบัวเป็นดอกไม้ศักดิ์สิทธิ์ เพราะเชื่อกันว่บัวเป็นพืชชนิดแรกที่เกิดมาบนโลก และเป็นดอกไม้ของผู้มีบุญ มีตำนานเล่าไว้ว่ดอกบัวได้ผุดออกมาจากหน้าผากของพระนารายณ์ ดังนั้นเราจะเห็นว่าตำนานเทพในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูจะมีดอกบัวเข้าไปข้องเกี่ยวอยู่เสมอ สำหรับชาวจีนดอกบัวก็ถือเป็นดอกไม้มงคลเช่นกัน ชาวจีนโบราณนิยมนำภาพวาดรูปดอกบัวมาเป็นของขวัญให้กันเพื่อความเป็นสิริมงคล (www.sangkae.wordpress.com.)

1.2.4 ธรรมจักร

ธรรมจักร หมายถึง พระสูตรที่หมุนวงล้อธรรมให้เคลื่อนไปพระสูตรนี้เรียกสั้น ๆ ว่า ธรรมจักรเนื่องจากพระสูตรนี้เป็นพระธรรมเทศนาครั้งแรกในพระพุทธศาสนาจึงมีเนื้อหาเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมเพื่อความหลุดพ้นโดยตรงเป็นการประกาศแก่นแท้ของพระศาสนา ทั้งสิ้น 3 ครั้ง ครั้งที่ 1 ทรงแสดงธรรมเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์หลังตรัสรู้ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ที่เมืองสาหรณาทแคว้น พาราณสี ที่เรียกว่าธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

ครั้งที่ 2 และ 3 นั้นทรงแสดงธรรม ณ เมืองกฤตธาราโกติแคว้นราชคฤห์และที่ไวศาลีวงล้อธรรมจักรนั้นมียอดประกอบ 3 ส่วน ได้แก่ แกนล้อวงล้อรอบนอกและก้ำซึ่งแต่ละส่วนล้วนมีความหมาย “วงล้อรอบนอก” แทนความสมบูรณ์แห่งพระธรรม “แกนกลาง” แทนคำสอนของพระพุทธองค์ซึ่งเป็นแก่นของการฝึกเพื่อบรรลุนิพพานและ “ก้ำ” (ซี่ล้อ) 8 ซึ่งเป็นตัวแทนของอริยอัฏฐังคิกมัคค์หรือมรรคมียอด 8 ได้แก่ สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ), สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ), สัมมาวาจา (เจรจาชอบ), สัมมากัมมันตะ (การงานชอบ), สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ), สัมมาวายามะ (พยายามชอบ), สัมมาสติระลึกรู้ชอบ) และ สัมมาสมาธิ (ตั้งใจชอบ) (พระโสภณมหาเถระ.2552: 1-2)

1.2.5 ระฆัง

เสียงระฆัง คือเสียงแห่งสวรรค์ สัญญาณแห่งบุญ ความดี สิริมงคล ระฆัง เป็นสัญลักษณ์แห่งความดี เกียรติยศชื่อเสียง ประดุจประตูก้าวสู่สรวงสวรรค์ ผู้ที่สร้างระฆังถวายวัดหรือโบราณสถาน ศักดิ์สิทธิ์ เพื่อไว้เคารพบูชาสัญญาณให้รู้ถึงวันเวลา เท่ากับเป็นการสร้างความดีชื่อเสียงให้แก่ตัวเอง และเป็นสิริมงคล ตามประวัติพระพุทธศาสนา ได้มีการสร้างระฆังขึ้นครั้งแรกในสมัยพระพุทธกาล ผู้ที่สร้างระฆังขึ้นเป็นครั้งแรกคือ นางวิสาขา

การสร้างระฆังไว้ในพระพุทธศาสนา เท่ากับเป็นการสร้างสมบุญบารมี ความดีงาม เปิดประตูแห่งสวรรค์ มีอานิสงส์ยิ่งใหญ่ ทำให้เป็นคนมีเกียรติยศชื่อเสียงโด่งดัง ประดุจเสียงระฆัง เป็นที่เคารพนับถือและเป็นสิริมงคล (www.newtv.co.th. 2561)

1.2.6 ต้นโพธิ์ (ต้นศรีมหาโพธิ์)

พระพุทธศาสนาถือว่า ต้นโพธิ์ คือ สัญลักษณ์ที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่งของศาสนาพุทธ โดยเฉพาะ การเกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ.2546:58-59)

พระพุทธองค์ทรงกำหนดให้ พระศรีมหาโพธิ์ เป็นสัญลักษณ์มงคล คือสิ่งแทนพระองค์ และมีความสำคัญมากในการเป็นต้นแบบของการก่อสร้างเจดีย์ในยุคแรกๆที่เรียกว่า “เจดีย์พุกฤษ” คือสิ่งที่เทียบเท่าพระพุทธองค์ บางครั้งกล่าวด้วยว่าโพธิ์นี้ ลำต้นหมายถึงแกนรัศมีของโลกที่เชื่อมต่อกับดุมล้อ และ

แหล่งกำเนิดจักรวาล กิ่งและก้านคือภาพที่สูงกว่าและต่ำกว่า ส่วนรากและโคนคือส่วนที่ยึดถ่วงความ สมดุล แห่งโลกและจักรวาลเอาไว้ (อัครพงษ์ คำคุณ.2546:71)

จากการศึกษาสัญลักษณ์ ผู้สร้างสรรค์พบว่าสัญลักษณ์บางอย่างเป็นความเชื่อของศาสนาอื่นผสม กับศาสนาพุทธ ผู้สร้างสรรค์จึงได้ทำตารางสัญลักษณ์ให้เห็นภาพดังนี้

ตารางที่ 2.1 สัญลักษณ์ของศาสนาพุทธ

สัญลักษณ์	ศาสนา	ภาพตัวแทนสัญลักษณ์
รอยพุทธบาทคู่	ศาสนาพุทธ	
หอยสังข์	ศาสนาพราหมณ์ – ฮินดูและศาสนาพุทธ	
ดอกบัว	ศาสนาพราหมณ์ – ฮินดูและศาสนาพุทธ	
ธรรมจักร	ศาสนาพุทธ	
ระฆัง	ศาสนาพุทธ	
ต้นโพธิ์	ศาสนาพราหมณ์ – ฮินดูและศาสนาพุทธ	

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

จากการศึกษาคณะผู้สร้างสรรค์พบว่า สัญลักษณ์ทางศาสนาพุทธเปรียบเสมือนตัวแทนของ พระพุทธเจ้าซึ่งเป็นพระศาสดาของศาสนาพุทธ สัญลักษณ์เป็นสิ่งบ่งบอกของ อาณาเขต บริเวณ และ สถานที่ทางศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นเขตอภัยทาน และบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองทางศาสนาไม่ว่าจะเป็น

โบราณวัตถุ เช่น หินสลักรูปธรรมจักร ธงธรรมจักร ต้นไม้ เช่น ต้นโพธิ์ (ต้นศรีมหาโพธิ) โดยเฉพาะต้นโพธิ์เป็นต้นไม้ที่สำคัญในพุทธประวัติ ครั้นที่พระพุทธเจ้า ทรงประทับ ณ ใต้ต้นโพธิ์ และได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ต้นโพธิ์จึงเปรียบเสมือนตัวแทนของพระพุทธเจ้า และเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญที่ทำให้พุทธศาสนิกชนระลึกถึงพระพุทธเจ้า ดังนั้นผู้สร้างสรรค์จึงได้รวบรวมความหมายของต้นโพธิ์ดังนี้

1.3 ความหมายของต้นโพธิ์

1.3.1 คำว่า“ โพ” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2525: 604) ความหมายไว้ว่า“ เป็นชื่อต้นไม้ชนิด Ficus Religiosa L. ในวงศ์ Moraceae เป็นต้นไม้ซึ่งเป็นที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าใบมีรูปลักษณะคล้ายหัวใจ ปลายยาวคล้ายทางผลกินได้ ใบอ่อนและผลใช้ทำยาได้, โพศรีมหาโพธิ์ก็เรียกคำว่า“ โพธิ” หมายถึงต้นไม้บ้าง มรรคบ้าง สัพพัญญุตญาณบ้าง นิพพาน”

“ โพธิ์” มีชื่อทางพฤกษศาสตร์ว่า	Ficus religiosa Linn
อยู่ในวงศ์	MORACEAE
ชื่อสามัญคือ	Sacred Fig Tree, Bodhi Tree, Pipal Tree
เรียกในภาษาบาลีว่า	อัสสัตถ, โพธิรุกข, ทุมินท
เรียกในภาษาสันสกฤตว่า	อศวัตถ, โพธิพฤกษ์, โพธิตร
เรียกในภาษาเขมรว่า	ต้นปู

เรียกในภาษาไทยอีกหลายชื่อ เช่น โพธิ์ ศรีมหาโพธิ์ โพ โพบาย โพใบ ฯลฯ และยังมีคำเรียกภาษาถิ่นในไทยว่าสี, สลี, ย่อง ฯลฯ (อัครพงษ์ คำคุณ.2546:55)

1.3.2 ที่เรียก โพธิ์ว่า ต้นไม้ เช่น โพธิรุกขมุเล ปฐมาภิสมพุทธโธ แปลว่า แรกตรัสรู้ ณ โคนต้นโพธิ์และว่าอนุตรา จ โพธิ์ อนุตรา จ คยฺ แปลว่าระหว่างต้นโพธิ์กับตำบลคยา (ราชบัณฑิตยสถาน. 2525:605)

1.3.3 ส่วนคำว่า“ โพธิ, โพธิ์” (โพธิ,โพ) ซึ่งมี ธ ธงสระอิ และบางทีก็มีไม้ทัณฑฆาตด้วยนั้น ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้“ น. ความตรัสรู้ชื่อต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าบัดนี้หมายถึงต้นไม้จำพวกโพ” (ราชบัณฑิตยสถาน.2525:605)

1.3.4 โพธิบัลลังก์ (โพ-ทิ-บันลัง) น. พระแท่นที่พระพุทธเจ้าประทับนั่งใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ในวันตรัสรู้ (ราชบัณฑิตยสถาน.2525:605)

1.3.5 โพธิสัตว์ (โพ-ทิ-สัตว์) น. ท่านผู้ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า
โพธิ์ (โพ) - โพธิ (โพด) (ราชบัณฑิตยสถาน.2525:605)

ต้นโพธิ์ หรือต้นพระศรีมหาโพธิ์เดิมมีชื่อว่าอัสสัตถะ หรืออศวัตถ์มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ หรือชื่อเรียกที่เป็นภาษาอังกฤษว่า Ficus Religiosa สาเหตุที่ชื่อของต้นโพธิ์มีคำว่า religiosa อยู่ด้วยนั้นก็

เป็นเพราะคณะกรรมการตั้งชื่อทางพฤกษศาสตร์แห่ง Kew Garden ณ กรุงลอนดอนประเทศอังกฤษได้ให้เหตุผลว่าโพธิ์เป็นต้นไม้สำคัญทางศาสนา หรือเป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นต้นไม้ที่ชาวพุทธ และชาวฮินดู ให้ความสำคัญนับถือเป็นอย่างมาก ชาวอินเดียเรียกชื่อต้นไม้ชนิดนี้ว่า Pipat Tree และชาวศรีลังกาเรียกว่า Bodhi Tree

จากการศึกษา พบว่า คำว่า โพธิ์หรือโพธิ์ เป็นชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ใบมีรูปลักษณ์คล้ายหัวใจ ปลายใบยาว ผลกินได้ ใบอ่อนและผลใช้ทำยาได้ โดยอีกนัยยะหนึ่งเปรียบตั้งเป็นที่ประทับตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ซึ่งจะเรียกว่าโพธิบัลลังก์หรือต้นศรีมหาโพธิ์ ซึ่งเป็นต้นไม้ที่พุทธศาสนิกชนกราบไหว้บูชา โดยเฉพาะในประเทศไทยที่นับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ อีกทั้งยังมีโบราณสถานทางพระพุทธศาสนาหลายแห่ง โดยเฉพาะต้นศรีมหาโพธิ์ ณ วัดต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ์ อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญเริ่มแรกในประเทศไทยที่ได้รับพระพุทธศาสนาเข้ามา โดยตำนานที่เกี่ยวข้องกับต้นศรีมหาโพธิ์ที่บอกถึงความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาที่เข้ามาในประเทศไทยและเมืองศรีมโหสถในสมัยนั้น

1.4 ตำนานเกี่ยวกับต้นโพธิ์

คำว่า “ต้นโพธิ์” คนในจังหวัดปราจีนบุรีจะต้องคุ้นเคย และรู้จัก เพราะ “ต้นโพธิ์” ที่คนเมืองปราจีนบุรีและเมื่อใกล้เคียงเรียกขานกันมานานหลายร้อยปี คือ “พระศรีมหาโพธิ์” ที่อยู่บริเวณวัดต้นโพธิ์ อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี เป็นต้นโพธิ์ศักดิ์สิทธิ์ เชื่อว่ามีอายุมากกว่า 2000 ปี ชาวพุทธใน จังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดใกล้เคียงเคารพนับถือต้นโพธิ์ มากกราบไหว้เพื่อความเป็นสิริมงคลอยู่เป็นประจำ เพราะเชื่อว่าเป็นต้นโพธิ์ที่นำมาจากพุทธคยา ประเทศอินเดีย สถานที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

โพธิ์เป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์แล้วตั้งแต่ในอินเดียโบราณก่อนยุคพระพุทธเจ้า เพราะพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ที่ต้นโพธิ์ ดังนั้นภาพสลักต้นโพธิ์ศิลปะอินเดียโบราณจึงหมายถึงการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ในคัมภีร์มหาวงศ์กล่าวถึงการนำหน่อต้นศรีมหาโพธิ์ไปปลูกยังลังกาทวีป ซึ่งนิทานพื้นบ้านบอก ที่มาของต้นโพธิ์ที่จังหวัดปราจีนบุรีก็ได้รับอิทธิพลมาจากคัมภีร์มหาวงศ์ ตามตำนานที่ว่า

ณ ดินแดนตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัดปราจีนบุรี เป็นอาณาเขตของ ตำบลโคกปีบ อำเภอศรีมหาโพธิ์ มีนครอิระของชนชาว ขอมโบราณนครหนึ่งตั้งอยู่ เรียกว่า นครมโหสถ แม้จะเป็นที่มีอาณาเขตไม่กว้างขวางนัก แต่ก็เป็นครที่รุ่งเรืองทางศิลปวิทยา ธรรมจริยา และวัฒนธรรมนครหนึ่งในเขตสุวรรณภูมิ ล้วนแต่สร้างสรรค์ขึ้นด้วยศิลปะ และในลักษณะที่ประกอบไปด้วยศิลปะอันประณีตอย่าง ยอดเยี่ยม ไม่มีนครใดในเขตสุวรรณภูมิเสมอเหมือน

ในครั้งนั้น พระพุทธศาสนากำลังแผ่ไพศาลทั่วอินเดียและกำลังแพร่เข้ามาในเขตสุวรรณภูมิ พระเจ้าทวานัมปะยดิษฐ์ เจ้าผู้ครองนครมโหสถ ทรงเลื่อมใสในพระธรรมของสมเด็จพระมหาสมณโคดมยิ่งนัก

ด้วยทรงเห็นว่าเป็นหลักธรรมอันเดียวที่จะนำมนุษย์ออกจากที่มีตมณ ซึ่งถูกบดบังด้วยกิเลส ทั้งมวลไปสู่ที่สว่าง ซึ่งสาดส่องด้วยแสงอมฤตธรรม จึงทรงรับเอากลัทธิธรรมของพระพุทธศาสนาเป็น หลักธรรมจริยาของบ้านเมืองแทนหลักศาสนาพราหมณ์ซึ่งถืออยู่ก่อน และส่งคณะมหาจาริกอันมีทั้งภิกษุ สงฆ์และฆราวาสไปยังนครปาตลีบุตร เพื่อการพระศาสนา และขอถอนกึ่งตันศรีมหาโพธิ ซึ่งเจ้าผู้ครองนคร ปาตลีบุตรไปตอนเอามาจากแคว้นลังกามาประดิษฐานไว้ในนครมโหสถ เพื่อให้ประชาชนผู้เป็นพุทธมามกะทั้งหลายได้เคารพสักการะ และอนุสรณ์ค่านึงถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระบรมศาสดาจารย์อยู่ณิรันดร์

เมื่อกองเดินทางของคณะมหาจาริก ซึ่งกลับมาพร้อมด้วยกึ่งตันศรีมหาโพธิเคลื่อนเข้ามาถึง ชานนครมโหสถนั้น เป็นเวลาบ่ายคล้อยแล้ว แสงอาทิตย์อร่ามเมือง ฉายกราดลงต้องยอดปราสาท และเทวาลัยในเมืองซึ่งสูงพ้นแนวไม้อันบดบังอยู่ข้างหน้า แลเห็นได้อย่างถนัดชัดเจนดูงดงามตระการตา รวากับเทวนครในสุบินนิมิต เนื้อเทวาลัยบางแห่งมีควนสีขาวลอยขึ้นไปบนท้องฟ้าอันเกลื่อนกราดไปด้วยกลุ่มเมฆ ซึ่งลอยฟ่องไปตามลมเป็นทิวแถวไม่ขาดระยะแสดงว่าเทวาลัยนั้นๆ กำลังประกอบพิธีกรรมกันอยู่ตามลัทธิศาสนาพราหมณ์ ซึ่งในนครนี้นับวันแต่จะเสื่อมโทรมลงไปทุกที

ในหมู่ไม้ท้ายเมือง วิหารหลังหนึ่งถูกแนวไม้บดบังแลเห็นแต่หลังคาอันเป็นเงาเลื่อม เหลือง อร่ามด้วยตอแสงตะวัน ดูจดารดาษาไว้ด้วยทองคำธรรมชาติ ถัดแนวไม้ออกมาเป็นทุ่งนาอันสะพรั่งด้วย ต้นข้าวซึ่งออกรวงสุกเหลืองไปทั่วท้องทุ่ง และในทางที่ทอดไปสู่กลางใจนครแน่นขนัดไปด้วยพระภิกษุสงฆ์ คฤหัสถ์ ทั้งชายหญิงและชบวนหลวงซึ่งถูกจัดส่งออกไปรับพระศรีมหาโพธิ อันเป็นอนุสรณ์เข้าไปในเมือง

เสียงโห่ร้องดังขึ้นอย่างสนั่นหวั่นไหว เมื่อคณะมหาจาริกมาหยุดลงตรงหน้าสาธุชนผู้มาต้อนรับทั้งหลาย พระภิกษุสงฆ์สวดกถาธรรม ร่ำลึงถึงพระพุทธรูปอันยิ่งใหญ่ของสมเด็จพระบรมศาสดาจบหนึ่งแล้ว พระศรีมหาโพธิ์ก็ถูกเชิญขึ้นสู่หลังพลายสีเสียดอันเป็นราชพาหนะ พลันชบวนก็เริ่มเคลื่อนออกจากที่บ่ายหน้าตรงไปยังกลางใจนครพร้อมด้วยเสียงโห่ร้องศึกก้องกัมปนาทของประชาชนเรื่อยไปตลอดทาง

ในฐานะที่เป็นคนหนึ่งคนหนึ่งในคณะมหาจาริกฝ่ายฆราวาสสุเทพฐิกลีปลิ้มปิตอย่างลึกซึ้ง ที่ได้มีส่วน ในความสำเร็จแห่งการอัญเชิญพระศรีมหาโพธิ์มาประดิษฐานไว้ในนครมโหสถเพื่อเป็นสิ่งสักการะอนุสรณ์ถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของชาวเมือง

โดยมีหลักฐานเชิงประวัติศาสตร์ กล่าวไว้ว่า ตันศรีมหาโพธิ ที่ปลูกไว้ที่ตำบลโคกปีบ จังหวัดปราจีนบุรีนี้ เชื่อกันว่า เป็นต้นแรกของสยาม ประเทศ เนื่องจากจังหวัดปราจีนบุรีเคยเมืองโบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ก็คือเมืองศรีมโหสถ ซึ่งใน อดีตเป็นเมืองโบราณขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญมากเมืองหนึ่ง ลักษณะเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามุม ค่อนข้างรี มีการพัฒนาทางศิลปวัฒนธรรมมาโดยลำดับ ตั้งแต่ก่อนพุทธศตวรรษที่ 11 เนื่องจากเป็นเมือง ท่าชายทะเล จึงมีการติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าทั้งกับจีนและอินเดีย ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรม ฟูนัน มีสมณทูตจากอินเดียที่มาเผยแผ่พระศาสนา “ศรีมหาโพธิ” หรือ

ต้นพระศรีมหาโพธิ์ นั้น เชื่อกัน ว่าเป็นหน่อจากต้นโพธิ์ตรัสรู้ ฤๅญฺเญมาในยุคสมัยทวารวดีเมื่อประมาณ พันกว่าปีก่อน จึงเป็นต้นโพธิ์ที่ มีอายุเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย ปัจจุบันต้นศรีมหาโพธิ์นี้เจริญเติบโตแผ่ กิ่งก้านสาขาเป็นต้นโพธิ์ใหญ่ มี ขนาดความสูงประมาณ 30 เมตร ขนาดรอบลำต้นวัดได้ประมาณ 25 เมตร เป็นที่สนใจของเหล่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยี่ยมชมกราบสักการะสักครั้งหนึ่ง

งานต้นโพธิ์ เป็นงานบุญที่สำคัญของคนแถบดงศรีมหาโพธิ์มาแต่โบราณ เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 จะถือเป็นวันสำคัญผู้คนจะหลั่งไหลจากทั่วสารทิศพากันมาไหว้ต้นโพธิ์ แม้สมัยก่อนจะไม่มีรถยนต์ ใช้การเดินทาง ชาวพุทธก็ไม่เคยทอดยอ จะต้องมานมัสการต้นโพธิ์ให้ได้ด้วยความศรัทธา บางคน เดินทาง พักแรมกับญาติพี่น้องที่อยู่ใกล้วัด บางคนมาพักอาศัยค้างคืนอยู่บริเวณวัดก็มี ทางวัดต้นโพธิ์ได้จัดงานต้น โพธิ์เป็นประจำทุกปีมาแต่โบราณอย่างน้อย 3 วัน 2 คืน มีมหรสพ สมโภช มีคนนำสินค้ามาจำหน่ายทั้งของ กินของใช้ จึงเป็นงานที่สนุกสนาน ต่างพากันเตรียมตัว หาเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายให้สวยงามเพื่อจะได้ไป นมัสการต้นโพธิ์ และเที่ยวงาน แม้จะต้องเดินด้วยเท้าไกลเพียงใดคนเมือง

ปราจีนบุรี และเมืองใกล้เคียงก็พยายามหาทางไปกันมิได้ขาด

ปัจจุบันการคมนาคมสะดวก งานนมัสการต้นโพธิ์ก็กลางเดือน 5 ก็ยังจัดอยู่ทุกปี คงมีคนจากที่ต่างๆ มานมัสการ และเที่ยวงานกันอย่างโบราณ นอกจากนั้นยังมีงานบุญบั้งไฟ ตอนกลางเดือน 6 ก็มีคน มา นมัสการต้นโพธิ์ และชมการแข่งขันบั้งไฟอย่างสนุกสนานมากมาย นับว่าเป็นงานประเพณีจังหวัด ปราจีนบุรีเลยทีเดียว (พระสมุณสรณ์ อธิปญฺญ. สัมภาษณ์. 31 กรกฎาคม 2565)

จากการศึกษาหลักฐานที่มา และข้อมูลจากผู้สร้างสรรค์ได้ศึกษาพบว่าต้นโพธิ์ (ต้นศรีมหาโพธิ์) ได้มี ความสำคัญเกี่ยวกับศาสนาพุทธเป็นอย่างมาก และได้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจกับพุทธศาสนิกชน ผู้สร้างสรรค์ จึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะศึกษาประวัติของต้นโพธิ์ ในตำบลโคกปีบ อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรีเพื่อ แสดงให้ประชาชนในพื้นที่และจังหวัดต่าง ๆ เห็นความสำคัญของต้นศรีมหาโพธิ์ และส่งเสริมการท่องเที่ยว ของจังหวัดปราจีนบุรี จึงสร้างสรรค์การแสดงชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา โดยนำแนวคิดในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ มาประกอบใช้ในการแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา

2. แนวคิดการสร้างสรรค์นาฏศิลป์

ผู้สร้างสรรค์ได้นำแนวคิดในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์มาทั้งหมด 7 ทฤษฎี แบ่งออกดังนี้

1. ทฤษฎีแนวคิดการประดิษฐ์ท่ารำจำนวน 2 แนวคิด
2. ทฤษฎีแนวคิดหลักการสร้างสรรค์ชุด ระบายทวารวดี 1 แนวคิด
3. ทฤษฎีแนวคิดการเคลื่อนไหวท่าทางนาฏศิลป์ไทยจำนวน 1 แนวคิด
4. ทฤษฎีแนวคิดการแปรแถวจำนวน 3 แนวคิด

5. ทฤษฎีแนวคิดเครื่องแต่งกายจำนวน 1 แนวคิด
6. ทฤษฎีแนวคิดการแต่งหน้าจำนวน 1 แนวคิด
7. ทฤษฎีแนวคิดการใช้แสง สี จำนวน 1 แนวคิด
8. ทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ดนตรี 1 แนวคิด

2.1 ทฤษฎีแนวการประดิษฐ์ทำรำ

ในการศึกษาทฤษฎีแนวคิดการประดิษฐ์ทำรำผู้สร้างสรรค์เลือกใช้หลักเกณฑ์ และกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานของคุณครูเฉลย ศุขะวณิช และฉันทนา เอี่ยมสกุล มาสนับสนุนแนวคิดของการสร้างผลงานการแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา ดังนี้

2.1.1 คุณครูเฉลย ศุขะวณิช ได้กล่าวไว้ว่า การประดิษฐ์นาฏศิลป์ไทย สร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ไทยนับเป็นการออกแบบท่า ทิศทาง การเคลื่อนไหวการแยกกลุ่ม และการจับกลุ่มโดยให้เป็นไปตามจินตนาการของผู้ออกแบบการสร้างสรรค์ของไทยมีจารีตปฏิบัติกันมาเป็นเวลาช้านานซึ่งมีลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ

1. ทำรำ
2. การแปรแถว
3. การตั้งซุ่ม

รูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทยอาจแบ่งทำรำออกเป็น 3 แบบดังนี้

(ก. ทำระบำ)

กระบวนการทำรำที่มีความหมายกว้าง ๆ นับเป็นสัญลักษณ์เฉพาะผู้ชมพอเข้าใจความหมายตามบทร้อง คุณครูเฉลย ศุขะวณิช สร้างสรรค์รำถวายพระพรโดยให้ผู้แสดงถือกิ่งไม้เงินทองออกมาร่ายรำโดยใช้ท่ารำโดยใช้ท่าระบำที่มีความหมายกว้าง ๆ รำหมู่พร้อมกันหลายคน

(ข. ท่าละครรูปแบบของท่าละครเป็นท่ารำที่กำหนดให้มีความหมายเฉพาะ) แบ่งได้เป็น 3 ประเภท

- 1) ท่าแสดงอารมณ์เช่นโกรธ เศร้า รักเป็นต้น
- 2) ท่าแสดงกิริยาเช่นท่าเดินไป – มาทำยังธนูท่าช่วยเหลือเป็นต้น

3) ท่าแสดงปรากฏการณ์ธรรมชาติเช่นท่าลมพัดท่าดอกไม้บานท่าฝนตกเป็นต้นท่าละครนี้หรือบรรดานาฏศิลป์เรียกว่าการตีบทผู้ที่ปฏิบัติได้งดงามต้องมประสบการณ์สูงพอสมควรคุณครูเฉลย ศุขะวณิช มักเน้นกับศิษย์ว่าการตีบทควรใส่อารมณ์เข้าไปด้วย

(ค. ท่าเต้น)

การแสดงนาฏศิลป์ไทยอาจดูเด่นจากการใช้มือรำรำต่าง ๆ แต่ในความเป็นจริงนาฏศิลป์ไทยมีท่าเต้นอยู่มากและมีการเคลื่อนไหวของขาและเท้าซึ่งใช้โดยทั่วไปและกำหนดเป็นท่าเฉพาะในบางครั้ง (ไพโรจน์ ทองคำสุก.2545:215-222)

2.1.2 ฉันทนา เอี่ยมสกุล ได้กล่าวไว้ว่า นาฏศิลป์ไทยมาตรฐานโดยเฉพาะ การรำแม่ท่าพื้นฐานนั้นมีรูปแบบที่ได้รับการสืบทอดกันมายาวนาน จนถึงว่าเป็นอันสำคัญ และเป็นแม่ท่าพื้นฐานที่นำไปสู่การสร้างสรรคและพัฒนาผลงานใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นซึ่งผลงานต่าง ๆ นับว่าเป็นพัฒนาของนาฏศิลป์ไทยในการสร้างงานผู้ออกแบบท่ารำจะต้องอธิบายสิ่งที่ต้องการจะสื่อความหมายส่งผ่านไปยังผู้แสดงเพราะผู้แสดงจะต้องเป็นผู้ถ่ายทอดผลงานจากจินตนาการทางความคิดผ่านสื่อทางรำรำให้ปรากฏแก่สายตาผู้ชมผู้ออกแบบท่ารำหรือผู้ประดิษฐ์ผลงานด้านนาฏศิลป์ไทยจะต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในเชิงทักษะนาฏศิลป์มีประสบการณ์ความรู้ทางด้านนาฏศิลป์ไทยมีจุดมุ่งมั่นที่จะคิดประดิษฐ์ท่ารำแนวสร้างสรรค์ในการออกแบบท่ารำจึงเป็นการนำท่ารำมาร้อยเรียงขึ้นใหม่ให้มีความสอดคล้องต่อเนื่องผสมผสานกลมกลืนมีการกำหนดขอบเขตของพื้นที่กำหนดการเข้าออกของเวทีมีการแปรแถวที่สวยงามให้เข้ากับจำนวนผู้แสดงการจัดกลุ่มการเข้าซุ่มทำนอง (การคิดรูปแบบท่ารำทำนอง) มีการค้นหาเทคนิควิธีการนำเสนอผู้ออกแบบควรจะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์นำความรู้เดิมจากอดีตแสวงหาผลความรู้ใหม่ผสมผสานให้เกิดผลงานสร้างสรรค์ในการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์สร้างสรรค์ผู้สร้างสรรค์จะต้องกำหนดรูปแบบของการแสดงจัดเตรียมงบประมาณที่ใช้ในกระบวนการสร้างสรรค์ ได้แก่ เพลงดนตรีเครื่องแต่งกาย อุปกรณ์แสง สี เสียง ฉากฯ ผู้ออกแบบท่ารำหรือผู้ประดิษฐ์ผลงานด้านนาฏศิลป์สร้างสรรค์ควรจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบอันเป็นหลักสำคัญ (ฉันทนา เอี่ยมสกุล.2554:83-85)

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีการประดิษฐ์ท่ารำผู้สร้างสรรค์พบว่าการประดิษฐ์ท่ารำในชุดการแสดงสร้างสรรค์จำเป็นต้องนึกถึงบริบทของการแสดง และนำมาจินตนาการการเลียนแบบภาพจำหลักและเทวรูป ออกมาเป็นท่ารำในการแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา โดยมี 3 องค์ประกอบหลักที่สำคัญ ได้แก่ ท่ารำ การแปรแถว การตั้งซุ่ม เพื่อให้ได้องค์ประกอบของท่ารำที่สมบูรณ์ที่อยู่ในการแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา

2.2 ทฤษฎีแนวคิดหลักการสร้างสรรค์ชุด ระบายทวารวดี

ในการศึกษาทฤษฎีแนวคิดหลักการสร้างสรรค์ชุด ระบายทวารวดี ของคุณครูลมุล ยมะคุปต์และคุณครูเฉลย ศุขะวณิช มาสนับสนุนแนวคิดของการสร้างสรรค์การแสดงชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา ดังนี้

2.2.1 คุณครูลมุล ยมะคุปต์ และคุณครูเฉลย ศุขะวณิช ได้กล่าวไว้ว่า ระบายโบราณคดีชุดนี้ซึ่งเกิดขึ้นจากแนวคิดริเริ่มของ นายธนิต อยู่โพธิ์ อดีตอธิการบดีกรมศิลปากร โดยให้คุณครูลมุล ยมะคุปต์ และคุณครูเฉลย ศุขะวณิช เป็นผู้ประดิษฐ์กระบวนท่ารำ โดยศึกษาจากหลักฐานทางโบราณวัตถุ ภาพจิตรกรรม และประติมากรรม ในสมัยทวารวดี ซึ่งพบว่าประชาชนชาวทวารวดีเป็นชนชาติมอญหรือเผ่าชนที่พูดภาษามอญ ดังนั้นกระบวนท่ารำและดนตรี ตลอดจนเครื่องแต่งกายจึงมีแบบอย่างคล้ายกับมอญ (ไพโรจน์ ทองคำสุก.2544:288)

จากการศึกษาทฤษฎีแนวคิดหลักการสร้างสรรค์ชุด ระบายทวารวดี ของคุณครูลมุล ยมะคุปต์ และคุณครูเฉลย ศุขะวณิช ผู้สร้างสรรค์พบว่าในการสร้างสรรค์ผลงานการแสดงที่สอดคล้องกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ จำเป็นที่จะต้องศึกษาข้อมูล และใช้หลักฐานทางโบราณวัตถุเพื่อช่วยให้การแสดงมีความสอดคล้องกับประวัติศาสตร์ที่ค้นพบได้จริง และยังช่วยเพิ่มความน่าสนใจให้กับผลงานการแสดง ซึ่งสามารถทำให้ผู้ชมการแสดงทราบถึงเรื่องราวที่คณะผู้สร้างสรรค์ต้องการที่จะถ่ายทอดเรื่องราวผ่านผลงานการแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา และคณะผู้สร้างสรรค์ยังเห็นความสำคัญในเรื่องของกระบวนท่ารำที่จะต้องอาศัยความเคลื่อนไหวท่าทางนาฏศิลป์ไทยเพื่อทำให้การแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา มีความสมบูรณ์และน่าชมมากยิ่งขึ้น โดยจะกล่าวไว้ในลำดับต่อ

2.3 ทฤษฎีแนวคิดการเคลื่อนไหวท่าทางนาฏศิลป์ไทย

ในการศึกษาทฤษฎีแนวคิดการเคลื่อนไหวท่าทางนาฏศิลป์ไทย ผู้สร้างสรรค์เลือกใช้หลักเกณฑ์และกระบวนการสร้างสรรคผลงานของฉันทนา เอี่ยมสกุล มาสนับสนุนแนวคิดของการสร้างผลงานการแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา ดังนี้

2.3.1 ฉันทนา เอี่ยมสกุล ได้กล่าวไว้ว่า การใช้คำว่าศิลปะนั้นเนื่องด้วยท่ารำนานาฏศิลป์ไทยเป็นการเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกายประกอบกิจกรรมผ่านการร้อยเรียงสอดประสานได้อย่างลงตัวจนคิดเป็นลีลาท่ารำของนาฏศิลป์ไทยที่สวยงามและเป็นงานวิจิตรศิลป์ที่ต้องใช้ศิลปะในการออกแบบท่ารำปรุงแต่งเพื่อให้ท่าทางการร่ายรำนั้นมีความวิจิตรผ่านขั้นตอนการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาจนเป็นแบบแผนท่านาฏศิลป์ที่ได้รับสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันในการเคลื่อนไหวท่าทางนั้นจะต้องอาศัยทักษะความชำนาญการใช้นาฏยศัพท์ของนาฏศิลป์ไทยได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมในการเคลื่อนไหวท่าทางของนาฏศิลป์นั้น ท่าทางหมายถึงการเคลื่อนไหวอวัยวะบางส่วนของร่างกายนับตั้งแต่ศีรษะใบหน้าลำตัวไหล่แขนมือ นิ้วหลัง สะโพกเอวขาเท้า นิ้วเท้าอวัยวะต่าง ๆ เหล่านี้นั้นเป็นกลไกที่สำคัญอย่างยิ่งในการเคลื่อนไหวท่าทางจน

เกิดการผสมผสานเป็นท่าร้ายรำของนาฏศิลป์ไทยนอกจากนั้นการใช้ข้อต่อและกล้ามเนื้อเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ท่ารำนั้นสอดคล้องกลมกลืนท่ารำนานาฏศิลป์ไทยนั้นผู้รำนจะต้องรู้จักศิลปะในการเคลื่อนไหวท่าทางเพื่อให้การความงามในรูปแบบของนาฏศิลป์ไทยดังนี้

1) การทรงตัวตั้งตัวตรงตั้งเอาจึงไหล่ทุกส่วนของร่างกายค่อนข้างเกร็งตัวนิ่งหากหย่อนส่วนใดส่วนหนึ่งจะทำให้ท่ารำไม่สง่างาม

2) การใช้มือไม่ว่าจะเป็นการตั้งวงหรือจับจะต้องเกร็งข้อมือหากข้อมือเข้าหาตัวม้วนข้อมือไม่ว่าจับหรือวงได้อย่างกลมกลืน

3) การใช้แขนการเคลื่อนไหวอย่างนุ่มนวลหากแขนส่งไปหลังต้องตั้งแขนเสมอ

4) การใช้ขาการใช้ขาของท่ารำนานาฏศิลป์ไทยไม่ว่าจะเป็นท่าก้าวเท้าหรือยกเท้าหรือกระดกเท้าลักษณะของขาจะอยู่ในลักษณะงอจะต้องเกร็งตัวและขาควรมีการฝึกกำลังขาให้แข็งแรงการใช้เท้าไม่ว่าลักษณะใดจะต้องหักข้อเท้าขึ้นปลายนิ้วเท้าต้องหักข้อต่อนิ้วเท้าให้ปลายนิ้วชี้ขึ้น

5) การใช้คางควรเปิดปลายคางลักษณะพอดีไม่หงขึ้นหรือคว่ำปลายคางลง

6) การยิ้มของนาฏศิลป์ไทยหากเป็นรำไทยมาตรฐานแบบโบราณจะยึดถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติว่าจะไม่ยิ้มเห็นฟันจะฉีกยิ้มมุมปากนอกจากการแสดงเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงหรือเป็นระบำที่ไม่ได้แต่งกายยืนเครื่องปัจจุบันก็นิยมที่จะยิ้มเห็นฟัน แต่ครั้งนี้ควรจะดูจากความเหมาะสมของการแต่งกายและความหมายของการแสดงด้วย

7) การแสดงอารมณ์บนใบหน้าควรใส่อารมณ์และความรู้สึกให้เหมาะสมกับชุดการแสดงนั้น ๆ โดยเฉพาะการแสดงที่เรียกว่าระบำรำฟ้อนส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการแสดงเพื่อถ่ายทอดลีลาท่าร้ายรำที่สวยงามผู้แสดงควรมีสมาธิมีความตั้งใจใส่ใจในการนำเสนอลีลาท่าทางและความรู้สึกบนใบหน้าเพื่อแสดงถึงความรื่นเริงเบิกบานสื่อให้ผู้ชมได้รับรู้และสัมผัสถึงสุนทรียภาพของนาฏศิลป์ไทยในการออกแบบท่าร้ายบางชุดการแสดงอาจจะมีบทกลอนหรือบทร้องประกอบการร้ายรำผู้ออกแบบท่าร้ายจะต้องรู้จักการตีบทหรือการแสดงอารมณ์ตามแบบแผนของนาฏศิลป์ไทยเช่นคำว่ารักก็จะแสดงกิริยาของการทำท่ารักมือทั้งสองมาไขว้ทาบที่อกหรือทำท่ายิ้มกริดจิบเข้ามาที่ปากหรือทำท่าหอมก็กริดจิบเข้ามาที่จมูกหรือหากไม่ตีบทความหมายก็อาจจะใช้ท่ารำในเพลงช้า-เพลงเร็วหรือชื่อท่ารำนี้นิยมเรียกและนำมาใช้ประกอบในการรำตามบทกลอนหรือบทร้องเป็นต้น (ฉันทนา เอี่ยมสกุล. 2554: 86)

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีการเคลื่อนไหวท่าทางนาฏศิลป์ไทย ผู้สร้างสรรค์พบว่าการเคลื่อนไหวท่าทางด้านนาฏศิลป์ไทยนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงศิลปะในการออกแบบกระบวนท่าร้ายการเคลื่อนไหวในส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย การมีไหวพริบ และการมีทักษะของผู้แสดง เพื่อเป็นการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก รวมถึงท่าทางการเคลื่อนไหวของผู้แสดงที่ส่งต่อไปยังผู้รับชมการแสดง เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจใน

บทบาทและอิริยาบถของผู้แสดงมากยิ่งขึ้น และช่วยเป็นแนวทางในการแสดงสร้างสรรค์ชุดศรีมหาโพธิ์บูชาให้เกิดความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยการเคลื่อนไหวร่างกาย เฉพาะการรำเป็นหมู่คณะจะต้องใช้การเคลื่อนไหวร่างกาย ที่เรียกว่า การแปรแถว มาผนวกกับกระบวนท่ารำของผู้แสดง เพื่อให้ผู้รับชมการแสดงมีอรรถรสในการชมการแสดงเพิ่มมากขึ้น จึงเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้สร้างสรรค์นำแนวคิดการแปรแถวมาใช้ในการสร้างสรรค์การแสดงชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา

2.4 ทฤษฎีแนวคิดการแปรแถว

ในการศึกษาทฤษฎีแนวคิดการแปรแถวผู้สร้างสรรค์เลือกใช้หลักเกณฑ์และกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานของคุณครูเฉลย ศุขะวณิช, นิตยา จามรมาน, สุนนมาลย์ นิ่มเนติพันธ์ และ สุนนรติ นิ่มเนติพันธ์ มาสนับสนุนแนวคิดของการสร้างผลงานการแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา ดังนี้

2.4.1 คุณครูเฉลย ศุขะวณิช ได้กล่าวไว้ว่า นาฏศิลป์ไทยมีรูปแบบการแปรแถวที่หลากหลายและชัดเจนสอดคล้องกับกระบวนท่ารำการแปรแถวของนาฏศิลป์มีดังนี้แถวปากพั่งแถวหน้ากระดานแถวตอนเดี่ยวแถวตอนคู่แถวเฉียงวงกลมชั้นเดียววงกลมสองชั้นนอกจากนี้ยังมีการแปรแถวแบบผสมผสานเช่นแถวตอนเดี่ยวและแถวเฉียงหน้ากระดาน เป็นต้น

สำหรับการแปรขบวนเคลื่อนไหวมีลักษณะดังนี้การสลับเดินหน้าถอยหลังการเดินตามกันการเดินสวนกันการเดินเข้า-ออกการเดินสลับกัน เป็นต้น

ในการสร้างสร้งงานคุณครูเฉลย ศุขะวณิช มักมีลักษณะการแปรแถวเข้ามาใช้อยู่บ่อยๆเช่นระบำศรีไชยสิ่งรูปแบบของแถวมีอยู่หลายแบบเช่นแถวหน้ากระดานสองแถววงกลมและแถวเฉียงเป็นต้น (ไพโรจน์ทองคำสุก.2545:215-222)

2.4.2 นิตยา จามรมาน ได้กล่าวไว้ว่า นาฏศิลป์ไทยในยุคนั้นผู้เชี่ยวชาญการคิดประดิษฐ์ถ้าจำไม่นิยมการแปรแถวหลายหลายครั้งเพราะต้องการให้ผลงานมีลักษณะที่นุ่มนวลนิยมการแปรแถวในลักษณะแถวตรงหรือที่เรียกกันว่าแถวตอนคู่หรืออาจเป็นในลักษณะแถวหน้ากระดานบางครั้งก็มีลักษณะเป็นวงกลมบ้างเป็นแถวเฉียงบ้าง ในระยะหลังการแสดงนาฏศิลป์ไทยได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมการแสดงของต่างประเทศ เช่น การแสดงบัลเลต์จะแปรแถวเฉียง

การรำถวายพระพร หรือรำอวยพรการแปรแถวในชุดระบำที่มีคำร้อง และคำเอื้อนไม่นิยมแปรแถวในขณะที่เอื้อน แต่อาจจะไปเป็นแถวในช่วงของท่าที่จะรวมคำร้อง กับเอื้อนนั้นมาอยู่ในลีลาเดียวกัน

การแปรแถวชุดการแสดงที่มีการบรรเลงทำนองของดนตรี ไม่มีเนื้อร้องให้ฟังจังหวะช่วงของเพลงจะไปลงกับจังหวะใหญ่ได้หรือไม่เพราะไม่นิยมรำละครลงจังหวะครึ่งหนึ่งของห้องเพลง (พจน์มาลัยสมรรถบุตร.2538:52-54)

2.4.3 สุนนมาลย์ นิมนติพันธ์ และ สุนนรตินิมนติพันธ์ ได้กล่าวไว้ว่า การแสดงนาฏศิลป์ไทยสมัยโบราณไม่นิยมแปรแถวให้หลากหลาย เหมือนในปัจจุบันนิยมมักจะนิยมแถวตรง แถวเรียงหน้ากระดาน หรือแถวตอนคู่ หรือลักษณะวงกลม โดยประดิษฐ์ท่ารำให้เหมือนกัน ปัจจุบันได้รับอิทธิพลการแสดงของต่างประเทศจึงนำมาประดิษฐ์ท่ารำของนาฏศิลป์ไทย ให้มีการแปรแถวตั้งซุ่มซึ่งผู้ประดิษฐ์ท่ารำจะต้องคำนึงถึงความกลมกลืนเป็นหลักด้วยจุดประสงค์ในการแปรรูปแถวสำหรับการแสดงหมู่เพื่อมิให้ผู้ชมเบื่อหน่ายให้มีการเคลื่อนไหวบ้างจะได้เห็นลีลาการเคลื่อนไหวทั้งดงามแปลกตามีหลักที่ควรคำนึงดังนี้

- 1) ถ้าเครื่องแต่งกายหลากสีการแปรรูปแถวควรคำนึงถึงสีเครื่องแต่งกายให้เหมาะสมกลมกลืนกันอย่างสวยงามเป็นระเบียบ
- 2) การแปรรูปแถวไม่ควรแปรถี่จนเกินไปทำให้ผู้ชมไม่ทันได้เห็น
- 3) ถ้าผู้แสดงมีสีผิวต่างกันควรหลีกเลี่ยงการแปรรูปแถวที่แยกคนต่างผิวให้ห่างกันอย่าให้มาชิดกัน
- 4) ถ้าผู้แสดงมีรูปร่างต่างกันในด้านความสูงควรหลีกเลี่ยงรูปแถวที่เป็นวงกลม
- 5) ถ้าผู้แสดงฝีมือต่างกันจนเห็นได้ชัดควรจัดแยกให้ห่างกันหรือเปลี่ยนลีลาให้ถืออุปกรณ์การแสดงเช่นช่อดอกไม้ เป็นต้น
- 6) การแปรแถวให้ดงามแปลกตาขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของผู้ประดิษฐ์ท่ารำนั่นเอง (สุนนมาลย์ นิมนติพันธ์ และสุนนรติ นิมนติพันธ์. ม.ป.ป.:51)

จากการศึกษาทฤษฎีการแปรแถวผู้สร้างสรรค์พบว่า การแปรแถวมีรูปแบบที่หลากหลาย และชัดเจนซึ่งผู้ประดิษฐ์ท่ารำจะต้องคำนึงถึงความกลมกลืน และความสมดุลในการแปรแถวบนเวที เพื่อให้ผู้ชมมีความรู้สึกขัดแย้ง หรือเบื่อหน่ายในการชมการแสดง และสร้างความแปลกตาให้กับผู้ชมการแสดง ในการทำการแสดง โดยเฉพาะการแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา มีการสื่อถึงข้าราชการในสมัยของพระเจ้าทวณัณเฑียรดิษฐ์ จึงจะต้องมีแถวที่สื่อในการเป็นขบวนแห่และการสักการะอยู่ในการแสดงสร้างสรรค์ชุดศรีมหาโพธิ์บูชาจึงต้องใช้การแปรแถวที่หลากหลายเพื่อให้การแสดงสร้างชุดศรีมหาโพธิ์บูชา มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และสิ่งที่จะช่วยเพิ่มความสนใจในการแสดงจะต้องประกอบด้วย เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์การแสดง และดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง การแสดงชุดนั้นจึงจะมีความสมบูรณ์ ผู้สร้างสรรค์จึงต้องศึกษาแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อให้การแสดงมีความน่าสนใจ โดยจะกล่าวไว้ในลำดับถัดไป

2.5 ทฤษฎีแนวคิดเครื่องแต่งกาย

ในการศึกษาทฤษฎีแนวคิดเครื่องแต่งกายผู้สร้างสรรค์เลือกใช้หลักเกณฑ์และกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานของ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ มาสนับสนุนแนวคิดของการสร้างผลงานการแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา ดังนี้

2.5.1 สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ได้กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบต่าง ๆ และวิธีนำองค์ประกอบเหล่านั้นมาบรรจุไว้ในภาพทำให้เกิดความงาม และมีความหมายนาฏยศิลป์ต้องอาศัยหลักทัศนศิลป์เป็นส่วนหนึ่งในการแสดงออก เช่น ท่ารำการแปรแถวการตั้งซุ่ม รูปแบบสีสันของเครื่องแต่งกาย และแสง สี หากนักนาฏยประดิษฐ์มีความรู้ และความเข้าใจในทัศนศิลป์ไม่เพียงพอผลงานที่สร้างสรรค์ก็อาจด้อยคุณค่าทางศิลปะทัศนศิลป์แบ่งออกเป็น 2 ส่วน

1. องค์ประกอบทางทัศนศิลป์ ได้แก่ จุดเส้นรูปทรงสีพื้นผิวจุดคือหน่วยเล็กที่สุดที่ปรากฏบนพื้นผิวจุดที่ใกล้ ๆ กันจะให้ความรู้สึกว่าดึงดูดกันดังขั้วแม่เหล็กหากจุดอยู่ห่างกันความรู้สึกดึงดูดกันหรือความผูกพันจะลดลงเป็นลำดับผู้แสดงนับเป็นจุด ๆ หนึ่งบนเวทีหากผู้แสดงอยู่ห่างกันเกินไปทำให้เกิดความรู้สึกว่าผู้แสดงไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดเกี่ยวข้องกับผูกพันกันทำให้ขาดเอกภาพเส้น คือ ทางเดินของจุดที่มีจุดเริ่มต้น และจุดจบเส้นมีสองชนิด คือ เส้นตรง และเส้นโค้งเส้นตรงให้ความรู้สึกที่จริงจังเฉียบขาดแน่วแน ส่วนเส้นโค้งให้ความรู้สึกที่อ่อนไหวไม่แน่นอนนอกจากนี้ทั้งเส้นตรง และเส้นโค้งยังมีต่อออกไปเป็นเส้นพินปลา และเส้นลูกคลื่น เส้นพินปลา คือ การนำเส้นตรงมาต่อกันในทิศทางที่หักเหให้ความรู้สึกสับสน เส้นลูกคลื่น คือ การต่อเส้นโค้ง และเส้นเว้าให้เป็นลูกคลื่นเส้นลูกคลื่นให้ความรู้สึกกังวลหลีกเลี่ยง

นอกจากนี้เส้นตั้งจะให้ความรู้สึกสูงสง่า เส้นนอนให้ความรู้สึกสงบ เส้นทแยงให้ความรู้สึกน้อมรับ และเปลี่ยนแปลงผู้แสดงที่ยืนตรงซุ่มมือขึ้นสูงย่อมแสดงความสง่า จริงจัง ร่าเริง เป็นผู้นำผู้แสดงที่โน้มตัวลงหรือเอนตัวตามผู้อื่นย่อมแสดงความเป็นผู้ตามความอ่อนน้อมถ่อมตน ตลอดจนถึงแสดงความโศกเศร้า เส้นพินปลา หรือเส้นลูกคลื่น คือ ทิศทางที่ผู้แสดงเคลื่อนที่ไปในอารมณ์ต่าง ๆ บางครั้งสับสนวุ่นวาย หวาดกลัวแตกตื่น บางครั้งร่าเริง บางครั้งโศกเศร้า แล้วแต่กรณี

2. รูปทรง คือ อาณาบริเวณที่เส้นมาบรรจบกันเกิดเป็นรูปทรงขึ้นรูปทรงมีทั้ง 2 มิติและ 3 มิติรูปทรงแบ่งเป็น 2 ประเภทคือรูปทรงเรขาคณิตและรูปทรงธรรมชาติ

1) รูปทรงเรขาคณิต คือ รูปทรงที่เกิดจากการประกอบกันของเส้นตรง และเส้นโค้งอันเป็นส่วนหนึ่งของวงกลม เช่น รูปเหลี่ยมต่าง ๆ รูปกลม รูปรี รูปผสมระหว่างเส้นตรงกับเส้นโค้ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การนำเส้นตรง และเส้นโค้งมาประกอบกัน รูปสามเหลี่ยมด้านเท่า สี่เหลี่ยมจัตุรัส และวงกลมให้ความรู้สึกที่หนักแน่นเข้มแข็งไม่เปลี่ยนแปลงรูปวงกลมให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว และเข้ากับสภาพแวดล้อมอื่น ๆ หรือผสมผสานกับรูปทรงอื่นได้ง่ายกว่าสองรูปแรกรูปทรงเหล่านี้มักใช้ในการออกแบบการแปรแถว หรือ การตั้งซุ่มให้เกิดความงดงามและความหมายต่าง ๆ ดังกล่าว

2) รูปทรงธรรมชาติ คือ รูปทรงที่เกิดจากการคดเคี้ยวของเส้นที่เป็นไปตามธรรมชาติ ทำนองเดียวกันกับเส้นโค้ง เส้นเว้าของชายหาดทะเลสาบลำธาร เป็นต้น

สี คือ สีเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติของวัตถุธาตุที่จะมีสีเฉพาะตัว และเมื่อผสมผสานกันก็จะเกิดเป็นสีใหม่ขึ้น ดังนั้นจำนวนของสีในโลกจึงนับไม่ถ้วน แต่สีทั้งหมดนี้เกิดจากแม่สีเพียง 3 สีคือสีน้ำเงิน สีเหลือง สีแดงจากนั้นเมื่อต้องการสีอื่น ๆ ก็ผสมสีแม่สีเข้าด้วยกัน เช่นผสมสีน้ำเงิน กับสีเหลืองในปริมาณที่เท่ากันก็จะเกิดเป็นสีเขียวผสมสีเหลืองกับสีแดงในปริมาณที่เท่ากันก็จะเกิดเป็นสีส้มผสมสีแดงกับสีน้ำเงินในปริมาณที่เท่ากันก็จะเกิดเป็นสีม่วงการเลือกสีมีวิธีหลัก ๆ คือ

1. สีเดียว คือ การใช้สีใดสีหนึ่งแล้วกำหนดให้มีความเข้มและเจือจางต่างกันเช่นสีแดงเข้มไปจนถึงสีแดงเจือจางหรือสีชมพูอ่อนหรือการใช้สีเขียวเข้มไปจนถึงสีเขียวอ่อน เป็นต้น
2. สีตรงข้าม คือ การใช้สีที่อยู่ตรงข้ามกันในการผสมสีเช่นสีแดงจะอยู่ตรงข้ามกับสีเขียวสีเหลืองอยู่ตรงข้ามกับสีม่วงสีน้ำเงินอยู่ตรงข้ามกับสีส้ม เป็นต้น
3. สีข้างเคียง คือ การใช้สีที่อยู่ถัดไปในการผสมสีเช่นใช้ตั้งแต่สีน้ำเงินไปจนถึงสีเขียวหรือสีเขียวไปจนถึงสีเหลืองหรือสีแดงไปจนถึงสีม่วง เป็นต้น ความหมายของสี ในทางจิตวิทยาสีมีคุณสมบัติทางจิตวิทยาเพราะสีมีผลต่อความรู้สึกของมนุษย์โดยทั่วไป สีที่สุด เช่น แดงสด เหลืองสด เขียวสด จะให้ความรู้สึกเร้าใจ สดใส กระปรี้กระเปร่า สีที่ทึบ เช่น น้ำเงินเข้ม น้ำตาลเข้ม สีม่วงเข้ม จะให้ความรู้สึกหนักและขรึม นอกจากนี้สียังได้รับการกำหนดความหมายเป็นสากล ไว้ดังนี้

สีขาว	หมายถึง	ความบริสุทธิ์
สีเขียว	หมายถึง	ความสดชื่น
สีฟ้า	หมายถึง	ความเปิดเผย
สีแดง	หมายถึง	ความกล้าหาญ
สีดำ	หมายถึง	ความเสียสละ
สีน้ำเงิน	หมายถึง	ความสง่างาม
สีเหลือง	หมายถึง	ความร่าเริง
สีน้ำตาล	หมายถึง	ความสุขุม
สีชมพู	หมายถึง	ความสดใส
สีส้ม	หมายถึง	ความเจิดจ้า (สุรพล วิรุฬห์รักษ์.2547:234)

จากการศึกษาทฤษฎีแนวคิดเครื่องแต่งกาย ผู้สร้างสรรค์ พบว่า การแต่งกายเป็นส่วนสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการแสดงของแต่ละการแสดงเพื่อให้การแสดงออกมามีความตระการตา และน่าสนใจมากยิ่งขึ้น ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่การแสดงจะขาดไม่ได้ ผู้สร้างสรรค์จึงนำทฤษฎีแนวคิดเครื่องแต่งกายมาใช้ในการแสดงชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา จากการนำการลอกเลียนแบบเทวรูป หรือภาพจำหลักมาประดิษฐ์การแต่งกายขึ้น เพื่อผู้แสดงจะได้สื่อให้ผู้ชมการแสดงรับรู้ถึงอารมณ์ และจินตนาการของผู้คิดการ

แสดงให้เกิดความเข้าใจ และสมบูรณ์ของการแสดง โดยประกอบกับการใช้ทฤษฎีการแต่งหน้าในการสร้างสรรค์การแสดง โดยจะกล่าวในลำดับถัดไป

2.6 ทฤษฎีแนวคิดการแต่งหน้า

ในการศึกษาทฤษฎีแนวคิดการแต่งหน้า ผู้สร้างสรรค์เลือกใช้หลักเกณฑ์และกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานของ พงุทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ มาสนับสนุนแนวคิดของการสร้างผลงานการแสดงสร้างสรรค์ ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชาดังนี้

2.6.1 พงุทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ ได้กล่าวว่า “การแต่งหน้าเพื่อแก้ไขจุดบกพร่องเป็นลักษณะการแต่งหน้าปรับจุดด้อยเพิ่มจุดเด่นหรือเรียกว่า Corrective Makeup คอรัสัน (Richard Corson) กล่าวว่า “การแต่งหน้าแบบปรับจุดด้อยเพิ่มจุดเด่นเป็นการแต่งหน้าประเภทหนึ่งที่ออกแบบไว้เพื่อแต่งหน้านักแสดงให้ดูดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ การแต่งหน้าแบบนี้อาจจะต้องเกี่ยวพันกับการปรับส่วนด้อยทั้งหลาย อาทิ ปรับส่วนโค้งของคิ้ว หรืออาจจะเป็นการแต่งหน้าซึ่งพยายามช่วยให้นักแสดงดูอ่อนเยาว์ขึ้น และที่สำคัญสำหรับเวทีแสดงการแต่งหน้าประเภทนี้อาจเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนสีผิวนักแสดงด้วย”

อาจกล่าวได้ว่าการแต่งหน้าประเภทนี้ ก็เป็นการแต่งหน้าขั้นพื้นฐาน ที่แต่งหน้าให้นักแสดงดูหล่อดูสวยนั่นเอง ทว่าการแต่งหน้าประเภทนี้อาจคำนึงถึงความเชื่อ หรือรสนิยมของผู้แต่งในเรื่องความงามหรือลักษณะที่ดูดีตามอุดมคติของผู้แต่งหน้าด้วย ว่าผู้แต่งหน้าพอใจกับโครงหน้าและรูปร่างสัดส่วนของอวัยวะต่าง ๆ บนใบหน้าเช่นใด ผู้แต่งก็อาจปรับแก้ไขหาแนวรูปหน้าตามที่ตนชื่นชอบ ตามรสนิยมความเชื่อนั้น ๆ (พงุทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ.2538:33-44)

จากการศึกษา พบว่า การแต่งหน้าเพื่อประกอบการแสดงจะช่วยเพิ่มจุดเด่นให้แก่ผู้แสดงและช่วยให้ผู้แสดงเข้าใจถึงบทบาทของตน ผู้แต่งหน้าจึงจะต้องมีอุดมคติหรือรสนิยมในการแต่งหน้าในเรื่องของความงามและลักษณะที่ดูดีดูงามตามอุปนิสัยความชอบส่วนตัวของผู้แต่งหน้าด้วย ซึ่งกล่าวได้ว่าการแต่งหน้ารูปแบบนี้ขึ้นอยู่กับความชอบส่วนบุคคลด้วยซึ่งอาจจะมีเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยมไม่มีรูปแบบที่คงที่ เครื่องสำอางถือเป็นส่วนสำคัญที่ใช้ในการแสดง เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของการแสดงชุดศรีมหาโพธิ์บูชา คณะผู้สร้างสรรค์จึงต้องนำสีที่ใช้ประกอบการแต่งหน้า เพื่อสื่อความหมายให้แก่ผู้แสดงและสอดคล้องกับเรื่องราวที่คณะผู้สร้างสรรค์ต้องการนำเสนอผลงานการแสดง โดยประกอบกับการใช้ทฤษฎีการแนวคิดการใช้แสง และสีในการสร้างสรรค์การแสดง ซึ่งจะกล่าวในลำดับถัดไป

2.7 ทฤษฎีแนวคิดการใช้แสง สี

แสง สี ที่ใช้ในการแสดงละครนั้นเป็นการช่วยเน้นและเพิ่มความรู้สึกให้ผู้ชมเกิดจินตนาการที่ดูสมจริงทำให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ และแสงสียังช่วยเสริมสีของเครื่องแต่งกายและฉากให้เกิดความสวยงามดูกลมกลืนอิทธิพลของแสงสีนั้นมีผลต่ออารมณ์และความรู้สึกต่าง ๆ เช่น

แสงสีน้ำเงินให้ความรู้สึกถึงเวลากลางคืนรุ่งเช้าหรืออารมณ์เศร้าแสงสีเหลืองให้ความรู้สึกสดชื่นรื่นเริงเบิกบานใจแสงสีแดงให้ความรู้สึกสง่าร้อนแรงยิ่งใหญ่ ฯลฯ การใช้แสงสีในการแสดงละคร การใช้แสงสีในการสร้างบรรยากาศแสงสีมีส่วนช่วยในการสร้างบรรยากาศของละครหลักการใช้แสงสีมีดังนี้

- แสงสีเหลืองอ่อนแสดงบรรยากาศในเวลาเช้ามืด
- แสงสีเหลืองแสดงบรรยากาศในเวลาเช้า
- แสงสีส้มอ่อนแสดงบรรยากาศในเวลาสาย
- แสงสีขาวแสดงบรรยากาศในเวลากลางวัน
- แสงสีชมพูแสดงบรรยากาศแสงในเวลาบ่าย
- แสงสีม่วงแดงแสดงบรรยากาศเวลาเย็น
- แสงสีม่วงน้ำเงินแสดงบรรยากาศเวลาค่ำ
- แสงสีน้ำเงินแสดงบรรยากาศในเวลากลางคืน
- แสงสีเขียวแสดงบรรยากาศในเวลากลางคืนเดือนหงาย

การใช้แสงสีในการสร้างอารมณ์การกำหนดแสงสีมีส่วนช่วยในการสร้างอารมณ์ของการแสดงเช่น อารมณ์โกรธจะใช้สีแดงอารมณ์เศร้าเสียใจจะใช้แสงสีน้ำเงินอารมณ์ตื่นเต้นจะใช้แสงสีส้มอารมณ์รักจะใช้แสงสีเขียว เป็นต้น (พนมพร ชินชนะ.2549:1-7)

จากการศึกษาทฤษฎีการใช้แสง สี ประกอบการแสดงผู้สร้างสรรค์พบว่า การใช้ทฤษฎีแสง สี จะช่วยเพิ่มอารมณ์ความรู้สึก สถานการณ์ในเวลานั้น ๆ ให้ผู้ชมรู้สึกไปกับการแสดงมากยิ่งขึ้น ผู้สร้างสรรค์จึงนำทฤษฎีแสง สี มาใช้ในการแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา เพื่อเล่าถึงเหตุการณ์ที่สอดคล้องกับการแสดง โดยแสง สี จะเป็นตัวช่วยเพิ่มอารมณ์ให้ผู้รับชมการแสดง เข้าใจในการแสดงเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้คณะผู้สร้างสรรค์จึงเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานการแสดงให้ครบองค์ประกอบและสิ่งที่ขาดไม่ได้ของการสร้างสรรค์การแสดงคือ ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง คณะผู้สร้างสรรค์จึงได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีการสร้างสรรคดีดนตรี โดยอธิบายรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.8 ทฤษฎีแนวคิดการสร้างสรรคดีดนตรี

การสร้างจิตนาการและจิตวิทยาด้านดนตรีร่วมสมัย เป็นเรื่องของอารมณ์ความรู้สึกการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกนั้นจะต้องมีความเข้าใจถึงแหล่งที่มาของอารมณ์มีหลายท่านเข้าใจคำว่าอารมณ์ศิลปินในแบบผิด ๆ ว่า “ มีอารมณ์ก่อนแล้วค่อยทำ ” อย่างนี้ไม่ใช่อารมณ์ศิลปิน แต่เป็นอารมณ์ของคนขี้เกียจ (รอให้ขยันก่อนแล้วจึงค่อยลงมือทำ) ทำให้คนทั่วไปเข้าใจผิดว่าพวกศิลปินเป็นคนขี้เกียจแต่อารมณ์ศิลปินนั้นจะต้องมีพื้นฐานของการทำงานเป็นหลักไม่ว่ามีอารมณ์เช่นใดก็จะต้องทำหน้าที่แสดงให้กับผู้ชมอารมณ์ดังกล่าวสามารถแบ่งออกเป็น 2 แบบคือ

1. อารมณ์ที่เกิดขึ้นขณะแสดงไม่ว่าจะมีอารมณ์อย่างไรก็จะถ่ายทอดด้วยอารมณ์ที่มีอยู่
2. สร้างอารมณ์ขึ้นมาใหม่เป็นการสร้างอารมณ์จากจินตนาการสร้างเรื่องราวให้เกี่ยวกับอารมณ์ของเพลงเหมือนกับนักแสดงสามารถร้องให้ได้จริงตามบทบาทที่แสดง

การสร้างสรรคเป็นเรื่องของความรู้และจินตนาการขาดจินตนาการไม่ได้การสร้างเพลงก็ต้องมีภาพอยู่ในหัวการนึกคิดจินตนาการออกมาจะทำให้เพลงมีรูปแบบออกมาอย่างไรอารมณ์ยังงี้ก็แล้วแต่จินตนาการของคนแต่ละคน (ชัยภัค ภัทรจินดา. 2552)

จากการศึกษาทฤษฎีการสร้างสรรคดนตรี คณะผู้สร้างสรรคพบว่าการใช้ดนตรีในการแสดงเพื่อจะทำให้การแสดงมีอรรถสยงขึ้น ดนตรีเป็นสิ่งที่ดำเนินเรื่องราวในการแสดง และเป็นการกำหนดจังหวะให้ผู้แสดงทำการแสดงได้พร้อมเพียงกัน สามารถบ่งบอกถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้แสดงเพื่อให้ผู้ชมรับรู้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งการนำดนตรีมาใช้ในการแสดงสร้างสรรคนั้นจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลักที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด เพื่อให้การแสดงสร้างสรรคมีความสมบูรณ์และน่าสนใจ ผู้สร้างสรรคจึงนำทฤษฎีการสร้างสรรคดนตรีมาใช้ในการสร้างสรรคการแสดงชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา

จากการศึกษาทฤษฎีที่กล่าวไว้ข้างต้น คณะผู้สร้างสรรคได้นำทฤษฎีทั้ง 7 ทฤษฎีโดยประกอบไปด้วย ทฤษฎีแนวความคิดการประดิษฐ์ทำท่า, ทฤษฎีแนวความคิดการเคลื่อนไหวร่างกายท่าทางนาฏศิลป์ไทย, ทฤษฎีแนวความคิดการแปรแถว, ทฤษฎีแนวความคิดเครื่องแต่งกาย, ทฤษฎีแนวความคิดการแต่งหน้า, ทฤษฎีแนวความคิดการใช้แสงสี และทฤษฎีแนวความคิดที่เกี่ยวกับการสร้างสรรคดนตรี นำมาสร้างสรรคการแสดงชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา เพื่อให้เกิดการแสดงสร้างสรรคที่มีความสมบูรณ์ตามหลักสุนทรียศาสตร์สามารถถ่ายทอดเรื่องราวในการแสดง ออกสู่สายตาประชาชน ให้ผู้ชมเห็นความสำคัญของต้นศรีมหาโพธิ์มากยิ่งขึ้น และส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดปราจีนบุรี

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้สร้างสรรคเลือกใช้หลักเกณฑ์ และกระบวนการสร้างสรรคผลงานของการแสดงสร้างสรรคชุด “อัสสัถะบูชา” ,การแสดงสร้างสรรคชุด “ระบำกระดังงายพุทธชน” มาสนับสนุนแนวคิดของการสร้างผลงาน การแสดงสร้างสรรค ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา ดังนี้

วิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี (2553) บทคัดย่อ ชุดการแสดง “อัสสัถะบูชา” เป็นงานวิจัยสร้างสรรคทางด้านนาฏศิลป์ไทย และดนตรีไทย ของวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างสร้างสรรคชุดการแสดงใหม่ที่ชื่อว่า “อัสสัถะบูชา” และเพื่อเผยแพร่งานวิจัยสร้างสรรคดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้สร้างสรรคชุดการแสดงนี้จากการศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับต้นศรีมหาโพธิ์ ที่อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี

ธีรวัฒน์ ช่างसान และคณะ (2563) การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ สร้างสรรค์ชุดการแสดงจากองค์ความรู้เรื่องระฆัง หรือกระดิ่งในจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อยืนยันความเชื่อ ความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช และส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์โดยนำคติความเชื่อในวิถีชีวิตของชาวพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราช สร้างเป็นชุดการแสดงที่มีองค์ประกอบตามหลักการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์อย่างมีคุณภาพตรวจสอบได้ในชุดกระดิ่งสายพุทธชน

จากการศึกษาเอกสาร “งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง” คณะผู้สร้างสรรค์สรุปได้ว่า จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นเป็นงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ต้องการเสนอความโดดเด่นเฉพาะในแต่ละชุดการแสดง จากงานวิจัยที่กล่าวมานั้น ทำให้คณะผู้สร้างสรรค์เกิดแรงบันดาลใจการสร้างสรรค์การแสดงของตนเอง เพื่อที่จะนำเสนอความเป็นไทยและวิถีพุทธที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณกาล โดยคณะผู้สร้างสรรค์ได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของต้นศรีมหาโพธิ์ ตำบลโคกปิบ อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี ศึกษาแนวคิดทฤษฎีต่างๆในการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ และศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยนำงานวิจัยดังกล่าวมาช่วยส่งเสริมแรงบันดาลใจ เนื่องจากงานวิจัยข้างต้นมีการนำเสนอรูปแบบการแสดงที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา จึงเป็นแรงบันดาลใจให้คณะผู้สร้างสรรค์สร้างสรรค์ผลงานการแสดงชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ ดังนี้

1. จากวิจัยผลงานการแสดงสร้างสรรค์ชุด อัศจรรย์บูชา เป็นการแสดงที่ทำให้คณะผู้สร้างสรรค์เกิดแรงบันดาลใจในการศึกษาประวัติความเป็นมาของต้นศรีมหาโพธิ์ ตำบลโคกปิบ อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี เนื่องจากการแสดงที่ให้ความสำคัญของต้นศรีมหาโพธิ์เช่นเดียวกัน แต่การนำเสนอเป็นนาฏศิลป์ไทย จึงทำให้คณะผู้สร้างสรรค์ต้องศึกษาประวัติศาสตร์อย่างชัดเจน จนพบว่า สมัยก่อนจังหวัดปราจีนบุรี มีเมืองเก่าแก่ที่ชื่อว่า เมืองศรีมโหสถ และสมัยนั้นเป็นสมัยของทวารวดี และกำลังมีการรุ่งเรืองอำนาจของขอม ซึ่งตามตำนานกล่าวว่า มีการนำต้นศรีมหาโพธิ์ จากเมืองพุทธคยา ประเทศอินเดีย มาประดิษฐานไว้ที่เมืองศรีมโหสถ จึงทำให้คณะผู้สร้างสรรค์เกิดแรงบันดาลใจที่จะนำเสนอการแสดงสร้างสรรค์ในรูปแบบใหม่ โดยใช้ยุคสมัยมาเกี่ยวข้อง นำเสนอการบูชาสักการะต้นศรีมหาโพธิ์ ของข้าราชการในเมืองศรีมโหสถ ซึ่งเป็นสมัยทวารวดี และการมีวัฒนธรรมของอินเดียมาเกี่ยวข้อง เนื่องจากต้นศรีมหาโพธิ์ต้นนี้ ถูกลำมาจาก เมืองพุทธคยา ประเทศอินเดีย

2. จากวิจัยผลงานการแสดงสร้างสรรค์ชุด กระดิ่ง ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่นำเสนอความเป็นพุทธศาสนิกชนของคนไทย ที่ให้ความสำคัญกับศาสนาพุทธ และถือว่ากระดิ่งหรือระฆัง เปรียบเสมือนตัวแทนของคุณงามความดี จะสังเกตได้จากการนำกระดิ่งหรือระฆังประดับไว้ตามอุโบสถในวัดต่าง ๆ แสดงถึงเป็นเขตอภัยทาน เขตของการทำความดี จึงเป็นแรงบันดาลใจในการนำเสนอเสียงกระดิ่ง หรือ ระฆังมาใช้ในการสร้างสรรค์ดนตรีประกอบการแสดงชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา เพื่อที่จะสื่อความหมายของบทเพลงให้

เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ ซึ่งเสียงกระดิ่งหรือระฆัง จะช่วยเพิ่มอรรถรสให้ผู้ชมการแสดงเข้าถึงการแสดงมากขึ้น

งานวิจัยข้างต้นจึงเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงาน ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา เพื่อให้บุคคลทั่วไป รู้จัก อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี และให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติของประเทศไทย โดยมีนัยยะว่าให้บุคคลทั่วไปรู้และเข้าใจความสำคัญของต้นศรีมหาโพธิ์ที่อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี เป็นต้นโพธิ์ต้นแรก และต้นเดียวที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย จึงเกิดเป็นแรงบันดาลใจและประเด็นสำคัญที่ทำให้ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์เป็นชุดการแสดง ศรีมหาโพธิ์บูชา ซึ่งมีลำดับขั้นตอนรวบรวมการเก็บข้อมูลและสร้างสรรค์ผลงานการแสดงชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา ตามองค์ประกอบของการแสดงที่จะกล่าวไว้ในบทต่อไป

บทที่ 3

องค์ประกอบในการสร้างสรรค์การแสดง

การแสดงชุด “ศรีมหาโพธิ์บูชา” เป็นการแสดงสร้างสรรค์ชุดหนึ่ง โดยมีแนวคิดในการสร้างสรรค์มาจากเหล่าข้าราชการบริพารของพระเจ้าทวาทันมปะยะดิษฐ์นำเครื่องบูชา พร้อมทั้งจับ ระบาย รำ ฟ้อน ถวาย เป็นเครื่องสักการบูชาต้นศรีมหาโพธิ์ ณ วัดต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ์ อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งคณะผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของต้นศรีมหาโพธิ์จึงศึกษาข้อมูลเพื่อสร้างสรรค์เป็นผลงานทางด้านนาฏศิลป์ไทย โดยมีองค์ประกอบในการแสดงดังนี้

3.1 ความหมายของชื่อชุดการแสดง

3.2 ผู้แสดง

3.3 การแต่งกาย

3.4 อุปกรณ์ประกอบการแสดง

3.5 การแต่งหน้าประกอบการแสดง

3.6 การใช้แสง สีประกอบการแสดง

3.7 เพลงที่ใช้ประกอบการแสดง

3.1 ความหมายของชื่อชุดการแสดง

การแสดงชุด “ศรีมหาโพธิ์บูชา” โดยมีนิยามความหมาย คือ

ศรีมหาโพธิ์	หมายถึง	ต้นโพธิ์ที่มีอายุเก่าแก่และมีความศักดิ์สิทธิ์ ตั้งอยู่ที่วัดต้นโพธิ์ ตำบลโคกปี่ อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี
บูชา	หมายถึง	การสักการะต้นศรีมหาโพธิ์ด้วยเครื่องอมิสบูชาประกอบด้วย ดอกบัว น้ำบริสุทธ์ และน้ำนมโค นำมาสักการะต้นศรีมหาโพธิ์ เพื่อทำการบูชาและทำนุบำรุงให้ต้นศรีมหาโพธิ์เจริญงอกงาม

ดังนั้นการแสดงชุด “ศรีมหาโพธิ์บูชา” จึงหมายถึง การสักการะบูชาต้นศรีมหาโพธิ์ด้วยเครื่องอมิสบูชาทั้งสามอย่างเพื่อทำนุบำรุงให้ต้นศรีมหาโพธิ์เจริญงอกงาม

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของต้นศรีมหาโพธิ์ ตำบลโคกปึก อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเป็นต้นไม้ที่เปรียบเสมือนเป็นต้นแทนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า จึงเป็นแรงบันดาลใจในการตั้งชื่อชุดการแสดงทำให้การแสดงสร้างสรรค์ ชุดศรีมหาโพธิ์บูชา มีความหมายว่า การแสดงสร้างสรรค์ ที่ประดิษฐ์ทำขึ้นใหม่ โดยนำแนวคิดจากตำนานของเมืองศรีมโหสถที่เกี่ยวกับต้นศรีมหาโพธิ์ ที่ผู้คนบูชานับถือตั้งเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า เป็นต้นไม้ที่สำคัญและเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย โดยนำมาสร้างสรรค์การแสดงที่มีทั้งเครื่องแต่งกาย และเพลงที่ใช้ประกอบการแสดง

3.2 ผู้แสดง

การคัดเลือกผู้แสดงและการกำหนดผู้แสดง การแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา กำหนดให้ผู้แสดงเป็นผู้แสดงชายจำนวน 5 คน หญิง 7 คน เพื่อสื่อให้เห็นถึงขบวนสักการะต้นศรีมหาโพธิ์ โดยผู้แสดงหญิง เปรียบดั่งผู้อัญเชิญเครื่องสักการะทั้ง 7 อย่าง ได้แก่

1. ข้าวตอก	2. กายาน
3. ดอกบัว	4. น้ำบริสุทธ์
5. ธูป	6. เทียน
7. น้ามนโค	

ผู้แสดงชาย เปรียบดั่งเบญจศีลทั้ง 5 ข้อตามคำสอนของพระพุทธเจ้า

โดยมีการคัดเลือกผู้แสดง ที่มีรูปร่างสมส่วน ความสูงมีความใกล้เคียงกัน เนื่องจากต้องการสื่อให้เห็นการเป็นข้าราชการบริพารที่มีรูปลักษณ์สวยงามเปรียบดั่งสตรีในวัง และทหารองครักษ์ที่มีความสง่างาม และจะต้องเป็นผู้ที่มีพื้นฐานด้านนาฏศิลป์ไทย

3.3 การแต่งกาย

การแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา คณะผู้สร้างสรรค์ได้แนวคิดมาจากการลงพื้นที่หาข้อมูลเกี่ยวกับตำนานของต้นศรีมหาโพธิ์ อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี พบว่าวิถีชีวิตของผู้นในสมัยของพระเจ้าทวาทันมปะยะดิษฐ์เป็นสมัยทวารวดี โดยผู้นในสมัยนั้นจะนิยมนำหินสีที่ได้จากการค้าขายกับอินเดียมาสวมใส่ ถ้ามีฐานะก็จะนำมาประดับกับทองคำ คณะผู้สร้างสรรค์จึงมีแนวคิดในการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายจากการแต่งกายของสมัยทวารวดี นำมาผสมผสานกับวัฒนธรรมและศิลปะของอินเดียโดยเครื่องแต่งกายแบ่งออกเป็น 2 ชุด ดังนี้

การแต่งกายนักแสดงหญิงประกอบการแสดงชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา (ด้านหน้า)

ภาพที่ 3.1 การแต่งกายนักแสดงหญิง (ด้านหน้า)

ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

การแต่งกายนักแสดงหญิงประกอบการแสดงชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา (ด้านหลัง)

ภาพที่ 3.2 การแต่งกายนักแสดงหญิง (ด้านหลัง)

ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

จากการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายนักแสดงผู้หญิง คณะผู้สร้างสรรค์ตั้งใจที่จะสื่อความเป็นเอกลักษณ์ของ ทวารวดีและเอกลักษณ์ของอินเดีย ไว้ในเครื่องแต่งกายของผู้แสดงโดยให้ความหมายเป็นนัยยะไว้ดังนี้

1. สีของเครื่องแต่งกายประกอบการแสดงผู้หญิง คณะผู้สร้างสรรค์ได้เลือกใช้สีขาว ซึ่งเป็นสีเดียวกับหอยสังข์ตามความเชื่อสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู สีขาวยังแสดงถึงความบริสุทธิ์ ถือว่าเป็นสีที่เป็นมงคล คนไทยนิยมสวมใส่ไปทำบุญในวันสำคัญต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา
2. เครื่องประดับศีรษะรูปทรงใบโพธิ์ เพื่อสื่อให้เห็นถึงความสำคัญของต้นศรีมหาโพธิ์ ที่ข้าราชการบริหารนับถือเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและกราบไว้บูชาไว้เหนือเศียรเกล้า
3. ดอกไม้ประดับศีรษะ ซึ่งคณะผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์ให้ดอกไม้ประดับศีรษะเป็นดอกจากต้นสาละ ซึ่งถือเป็นต้นไม้ที่สำคัญชนิดหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ตั้งแต่สมัยที่พระองค์ประสูติได้ต้นสาละตามพุทธประวัติที่กล่าวไว้ข้างต้น
4. ต่างหู สร้อยคอ และกำไล คณะผู้สร้างสรรค์สร้างสรรค์จากการค้นหาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และจากบทสัมภาษณ์ กล่าวคือ ผู้คนในสมัยของพระเจ้าทวารวดีมักระบายสวมนิพินสีที่ได้จากการค้าขายแลกเปลี่ยนกับประเทศอินเดีย จึงเป็นแรงบันดาลใจให้คณะผู้สร้างสรรค์ออกแบบเครื่องประดับเป็นสร้อยหินสีที่มีสไตลสวยงามจากธรรมชาติโดยเลือกใช้สีที่จะแสดงให้เห็นเป็นธรรมชาติมากที่สุด
5. เครื่องประดับป้า รัดต้นแขน และเข็มขัด ผู้สร้างสรรค์สร้างสรรค์โดยใช้สีที่เป็นทองนาก ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงความเก่าของเครื่องประดับ และสีทองนากยังช่วยส่งให้สีของชุดที่เป็นสีขาวมีความโดดเด่นขึ้นมา
6. ผ้าคลุมและผ้าถุง คณะผู้สร้างสรรค์ได้แรงบันดาลใจมาก เครื่องทรงตามรูปแบบทวารวดีต่าง ๆ ของสมัยทวารวดี และยังสื่อให้เห็นถึงการใช้ผ้าแขกของอินเดีย ตามที่ข้อมูลกล่าวไว้ว่า มีการค้าขายแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับอินเดีย
7. กระพวน ได้นำแรงบันดาลใจมาจากนาฏศิลป์อินเดียเช่นเดียวกับกางเกง แต่จะสื่อในนัยยะไปที่ความเข้มแข็งของเหล่าสตรี และการร่ายรำที่มีความสุขตามจังหวะของทำนองเพลง โดยเสียงของกระพวนยังมีความคล้ายคลึงกับเสียงของกระดิ่งซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งการทำความคิด

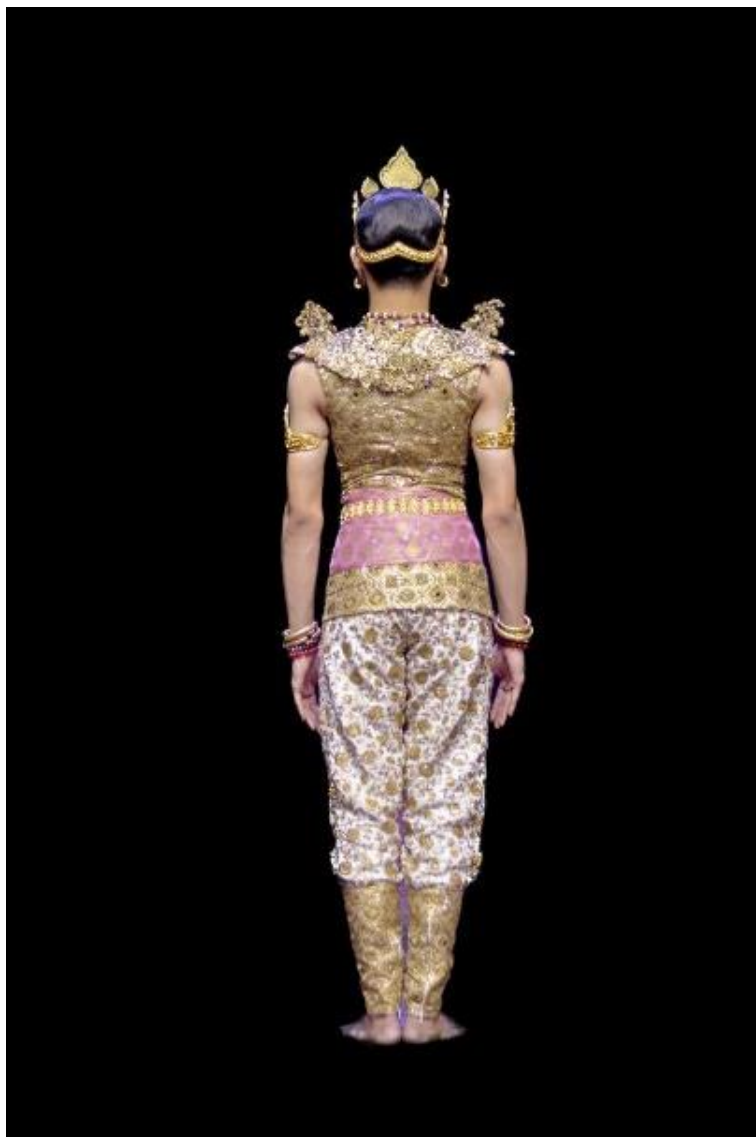
การแต่งกายนักแสดงชายประกอบชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา (ด้านหน้า)

ภาพที่ 3.3 การแต่งกายนักแสดงชาย (ด้านหน้า)

ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

การแต่งกายนักแสดงชายประกอบชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา (ด้านหลัง)

ภาพที่ 3.4 การแต่งกายนักแสดงชาย (ด้านหลัง)

ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

จากการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายนักแสดงผู้ชาย คณะผู้สร้างสรรค์ตั้งใจที่จะสื่อความเป็นเอกลักษณ์ของทวารวดีและเอกลักษณ์ของอินเดีย ไว้ในเครื่องแต่งกายของผู้แสดงโดยให้ความหมายเป็นนัยยะไว้ดังนี้

1. สีของเครื่องแต่งกายประกอบการแสดงผู้ชาย คณะผู้สร้างสรรค์เลือกใช้สีทอง เนื่องด้วยผู้แสดงรับบทบาทเป็นเสมือนตัวแทนนักรบของพระเจ้าทวาทันมปะยะดิษฐ์ จึงใส่สีทองที่สื่อถึงความมีอำนาจ ความสง่างามและสีทองยังเป็นสีที่สื่อให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นแรงบันดาลใจในการใช้สีทองมาใส่ในเครื่องแต่งกายของนักแสดงชาย

2. เครื่องประดับศีรษะ นำแรงบันดาลใจมาจากเทวรูปในสมัยทวารวดี ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นรูปทรงของใบโพธิ์ และยังสามารถสื่อความหมายถึงต้นศรีมหาโพธิ อันเป็นที่ผู้คนในสมัยของ พระเจ้าทวาทันมปะยะดิษฐ์สักการบูชา

3. เสื้อ และกรองคอ จะสื่อให้เห็นถึงชุดการเป็นเกราะของนักรบที่มีทั้งความแข็งแกร่งและมีลวดลายที่สวยงาม เหมาะกับการเข้าพิธีสำคัญหรือการกระทำสิ่งสำคัญ ดังตัวแทนของ พระเจ้าทวาทันมปะยะดิษฐ์ที่นำขบวนไปสักการะต้นศรีมหาโพธิ์

4. รัตตันแขน และเข็มขัด จะเป็นรูปทรงเดียวกับเครื่องแต่งกายนักแสดงผู้หญิงแต่จะมีขนาดใหญ่กว่า และใช้สีทองนากเช่นเดียวกัน เพื่อจะสื่อให้เห็นถึงความเป็นอารยธรรมโบราณและศิลปะทวารวดี

5. กางเกง สื่อให้เห็นถึงวัฒนธรรมร่วมกันของทวารวดีและวัฒนธรรมของอินเดีย คณะผู้สร้างสรรค์จึงสร้างสรรค์ออกมาเป็นกางเกงที่มีลวดลายสวยงาม แต่ยังเป็นสีขาวทอง สื่อให้เห็นถึงความบริสุทธิ์ และความเจริญรุ่งเรือง

6. ผ้าห้อยหน้า ได้แรงบันดาลใจมาจากเทวรูปศิลปะทวารวดี

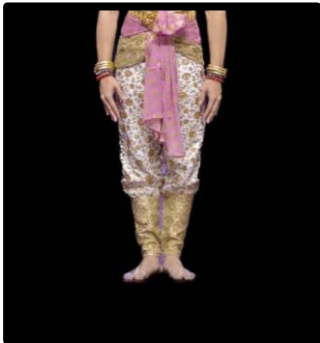
7. กระพวน ได้นำแรงบันดาลใจมาจากนาฏศิลป์อินเดียเช่นเดียวกับกางเกง แต่จะสื่อในนัยยะไปที่ความแข็งแกร่งของเหล่านักรบ และการร่ายรำที่มีความสุขตามจังหวะของทำนองเพลง

จากการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายประกอบการแสดง คณะผู้สร้างสรรค์จึงต้องรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เพื่อที่จะนำมาสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายประกอบการแสดง โดยใช้จินตนาการผนวกกับหลักฐานที่สามารถพบได้จริง จำแนกออกมาเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 3.1 เครื่องแต่งกายประกอบการแสดง ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา

การออกแบบเครื่องแต่งกาย ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา	หลักฐานอ้างอิง
 สร้อยคอ	 สร้อยคอหินสมัยทวารวดี ณ พิพิธภัณฑ์สถาน แห่งชาติจังหวัดปราจีนบุรี
 กระบังหน้า	 กระบังหน้าระบำทวารวดี
 ผ้านุ่ง	 เทวรูปสมัยทวารวดี ณ พิพิธภัณฑ์สถาน แห่งชาติจังหวัดปราจีนบุรี

ตารางที่ 3.1 เครื่องแต่งกายประกอบการแสดง ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา(ต่อ)

การออกแบบเครื่องแต่งกาย ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา	หลักฐานอ้างอิง
 กางเกงนักแสดงชาย	 การตะนาฏยัม

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

3.4 อุปกรณ์ประกอบการแสดง

คณะผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์อุปกรณ์ประกอบการแสดงชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา ขึ้นมาจากการรวมทั้งสองวัฒนธรรมคือ การกราบบูชาแบบศาสนาพุทธ และการบูชาแบบอินเดีย ซึ่งนำมารวมกันเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการแสดง เพื่อสื่อถึงการบูชาต้นศรีมหาโพธิ์ ของเหล่าข้าราชการบริพารในพระเจ้าทวานัมปะยะดิษฐ์ ที่นำเครื่องสักการะมาสักการะต้นศรีมหาโพธิ์

ภาพที่ 3.5 ดอกบัว

ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ดอกบัวเป็นดอกไม้ที่สำคัญ มีความหมายที่ว่า แสดงถึงความบริสุทธิ์ และยังเป็นคำสั่งสอนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้าที่เปรียบมนุษย์เป็นเสมือนบัวสีเหล่า จึงเหมาะแก่การนำมาบูชาตันศรีเมหาโพธิเพื่อให้ระลึกถึงคำสั่งสอนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า

ภาพที่ 3.6 คนโทน้ำบริสุทธิ์และนํ้ามนโค
ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

คนโทน้ำบริสุทธิ์และนํ้ามนโค ซึ่ง น้ำเป็นสิ่งที่สิ่งมีชีวิตล้วนต้องการเพื่อการดำรงอยู่ในที่นี้คณะผู้สร้างสรรค์เกิดแรงบันดาลใจที่จะนำน้ำบริสุทธิ์มาเป็นเครื่องสักการะตันศรีเมหาโพธิ เพื่อจะสื่อให้เห็นถึงการทำนุบำรุงให้ตันศรีเมหาโพธิเจริญงอกงาม และจากการศึกษาดำเนินงานของตันศรีเมหาโพธิ พบว่า ครั้งที่นำกัณฑ์ตันศรีเมหาโพธิมาปลูก ต้นโพธิ์เหมือนจะแห้งตาย แต่ก็ได้พราหมณ์ที่ชี้แนะให้นำนํ้ามนโคมารดตันศรีเมหาโพธิที่กำลังแห้งตาย แต่ว่าตันศรีเมหาโพธิกลับเจริญงอกงาม

แนวคิดในการใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดง คณะผู้สร้างสรรค์ได้นำอุปกรณ์ประกอบการแสดงมาใช้ประกอบการแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีเมหาโพธิ์บูชา โดยเฉพาะช่วงที่ 1 คณะผู้สร้างสรรค์มุ่งเน้นไปที่การเตรียมเครื่องสักการะตันศรีเมหาโพธิ และขบวนสักการะตันศรีเมหาโพธิ จึงนำอุปกรณ์ประกอบการแสดงที่กล่าวมาข้างต้นมาใช้ประกอบการแสดงเพื่อสื่อให้เห็นถึงความเชื่อ และความยิ่งใหญ่ของขบวนสักการะในพระเจ้าทวานัมปะยะดิษฐ์ตามแนวคิดในการสร้างสรรค์การแสดงชุด ศรีเมหาโพธิ์บูชา และคณะผู้สร้างสรรค์ยังให้ความสำคัญของการมีบทบาทในการประกอบการแสดง จึงสนใจที่จะศึกษาทฤษฎีการแต่งหน้าประกอบการแสดง เพื่อช่วยเพิ่มอรรถรสและทำให้ผู้ชมการแสดงเข้าถึงตัวละครได้เพิ่มมากขึ้น โดยจะอธิบายการแต่งหน้าประกอบการแสดงไว้ในลำดับถัดไปดังนี้

3.5 การแต่งหน้าประกอบการแสดง

นาฏกรรมการแสดงของไทยอันประกอบด้วยศิลปะการฟ้อนรำ ส่วนมากมักนิยมแสดงในโรงละคร หรือมีเวทีแสดง การแต่งหน้าจึงเป็นส่วนประกอบสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นักแสดงมีมิติความสวยงามเมื่ออยู่บนเวทีการแสดง ซึ่งวิวัฒนาการการแต่งหน้าจากอดีตสู่ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป ทฤษฎีความงามของไทยถูกผนวกเข้ากับ ความงามแบบตะวันตก จนเกิดทฤษฎีความงามที่ว่าด้วยการแต่งหน้าประกอบการแสดง พงุทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ ได้กล่าวไว้ใน หนังสือ เอกสารประกอบการเรียนการสอน วิชา ศ.ก.253 การแต่งหน้าเพื่อการแสดง ความว่า “การแต่งหน้าประกอบการแสดงมีส่วนประกอบสำคัญคือ ทฤษฎีลักษณะทางกายภาพของใบหน้า ทฤษฎีแสงเงาและสีในการแต่งหน้า และทฤษฎีการแต่งหน้าเพื่อแก้ไขจุดบกพร่อง ซึ่งทฤษฎีดังกล่าวเป็นทฤษฎีที่สำคัญต่อการแต่งหน้าการแสดงเป็นเรื่องที่ว่าด้วยทำอย่างไรให้งาม” (พงุทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ.2538:1)

จากการศึกษาพบว่า การแต่งหน้าประกอบการแสดงเป็นสิ่งที่เสริมบุคลิกภาพให้แก่ผู้แสดง ทำให้ผู้แสดงเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครเพิ่มมากขึ้น โดยการแต่งหน้าประกอบการแสดงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้แสดงมีความมั่นใจและความกล้าในการแสดง รวมถึงสามารถทำให้ผู้ที่รับชมการแสดงเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกของการแสดงเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย โดยผู้สร้างสรรค์นำทฤษฎีการแต่งหน้าประกอบการแสดงของ พงุทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ มาใช้ประกอบในการการแสดงชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา โดยมีรายละเอียดดังนี้

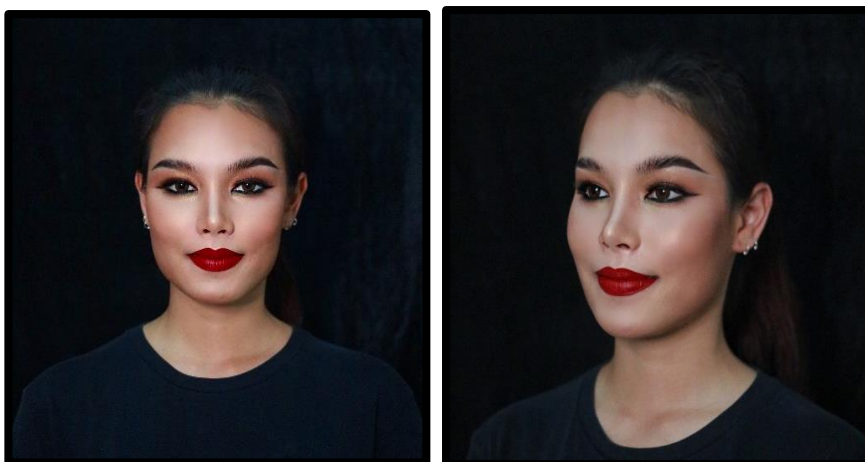
การใช้สีประกอบการแต่งหน้าในการแสดงชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา เป็นการสร้างสรรค์การแต่งหน้าของผู้วิจัยที่ศึกษาจากทฤษฎีการแต่งหน้าของ พงุทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ เพื่อแก้ไขความบกพร่องทางใบหน้าของผู้แสดง และยังสามารถเสริมสร้างบุคลิกภาพของผู้แสดงให้มีความมั่นใจและความสวยงาม รวมถึงเข้าใจอารมณ์ในการแสดงเพิ่มมากขึ้น โดยให้ความหมายของรายละเอียดในสีที่นำไปใช้ดังนี้

สีทอง	หมายถึง ความรุ่งเรืองทางศาสนาพุทธ
สีแดง	หมายถึง ความยิ่งใหญ่ของชนชาติในสมัยของพระเจ้าทวาทันมปะยะดิษฐ์
สีดำ	หมายถึง วัฒนธรรมการแต่งหน้าของอินเดียเข้ามาสู่ประเทศไทยที่นิยมใช้สีดำในการวาดขอบตาและการวาดคิ้ว สามารถบอกถึงความมีอำนาจและความเข้มแข็งของผู้คนในสมัยของพระเจ้าทวาทันมปะยะดิษฐ์

การแต่งหน้าประกอบการแสดงชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา ถือเป็นการออกแบบการแต่งหน้าของผู้สร้างสรรค์ที่นำทฤษฎีการแต่งหน้าของ พงุทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ มาใช้ในการออกแบบการแต่งหน้าประกอบการแสดง เพื่อให้การแต่งหน้าประกอบการแสดงของการแสดงชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากการแสดงทั่วไป โดยผู้สร้างสรรค์ออกแบบการแต่งหน้าเพื่อสื่อให้เห็นถึงวัฒนธรรมร่วมกันไม่ว่าจะเป็น สมัยทวารวดี และวัฒนธรรมของอินเดียที่นิยมใช้ การเขียนขอบตาสีดำเพื่อให้ใบหน้า

ของผู้แสดงมีความสวยงามและชัดเจนมากขึ้น โดยแต่ละสีที่ใช้บนใบหน้าได้ให้ความหมายไว้อย่างดี ซึ่งออกมาเป็นรูปแบบการแต่งหน้าประกอบการแสดงชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา ดังมีรูปภาพประกอบต่อไปนี้

ลักษณะการแต่งหน้านักแสดงหญิง

ภาพที่ 3.7 ลักษณะการแต่งหน้านักแสดงหญิง

ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

ลักษณะการแต่งหน้านักแสดงชาย

ภาพที่ 3.8 ลักษณะการแต่งหน้านักแสดงชาย

ที่มา : คณะผู้สร้างสรรค์

จากการศึกษาการแต่งหน้าประกอบการแสดง คณะผู้สร้างสรรค์จึงมีแนวคิดในการแต่งหน้าประกอบการแสดงเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยเพิ่มอารมณ์ให้ผู้แสดงและผู้ชมการแสดง เข้าใจบทบาทที่คณะผู้สร้างสรรค์ต้องการนำเสนอเพิ่มมากขึ้น สามารถช่วยให้การแสดงมีความน่าสนใจและเสริมบุคลิกภาพบนใบหน้าของผู้แสดงให้มีความงาม และสิ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับการแสดงคณะผู้สร้างสรรค์จึงสนใจที่จะศึกษา แสงสีในการประกอบการแสดง และเพลงที่ใช้ประกอบการแสดง เพื่อสื่อให้เห็นถึงบรรยากาศและช่วงเวลาของการแสดงและต้องการสร้างสรรค์ผลงานทำนองเพลงโดยเป็นสื่อกลางที่จะช่วยเพิ่มให้การแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยคณะผู้สร้างสรรค์จะกล่าวไว้ในลำดับถัดไป

3.6 การใช้แสง สี ประกอบการแสดง

คณะผู้สร้างสรรค์ได้นำทฤษฎีแนวคิดการใช้แสง สีประกอบการแสดงของ พนม ชินชนะ มาช่วยเสริมในการสร้างสรรค์บรรยากาศในการประกอบแสดงที่คณะผู้สร้างสรรค์จะสื่อให้ผู้ชมการแสดงเข้าใจ สถานการณ์บรรยากาศ และเวลาในการแสดงตอนนั้น ๆ โดยใช้เทคนิคการผสมสีและองค์ประกอบของทัศนศิลป์มาใช้ในการออกแบบแสง สีประกอบการแสดง โดยคณะผู้สร้างสรรค์แบ่งออกเป็นช่วงดังนี้

1. การเตรียมเครื่องสักการะของเหล่าข้าราชการบริพาร ใช้แสงสีฟ้า และสีน้ำเงินซึ่งแสดงถึงความสง่างามของขบวนสักการะ
2. การเชิดบูชาเครื่องสักการะต้นศรีมหาโพธิ์ ใช้แสงสีชมพูซึ่งจะแสดงถึงความศรัทธาของเหล่าข้าราชการบริพาร
3. การแห่ขบวนสักการะต้นศรีมหาโพธิ์ ใช้แสงสีเหลือง และสีแดงซึ่งจะแสดงถึงความยิ่งใหญ่ของขบวนสักการะ
4. การถวายเครื่องสักการะต้นศรีมหาโพธิ์ ใช้แสงสีส้ม และสีขาวซึ่งแสดงถึงความบริสุทธิ์ของเครื่องสักการะ
5. การรำยรำเฉลิมฉลองต้นศรีมหาโพธิ์ ใช้แสงสีเหลือง และสีทอง ซึ่งแสดงถึงความสุขและความปิติยินดีของเหล่าข้าราชการบริพาร

แนวคิดการใช้แสง สีประกอบการแสดงจะช่วยเพิ่มอารมณ์และสร้างสถานการณ์ บรรยากาศและบอกเวลาให้ผู้แสดงเข้าใจการแสดงเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังสามารถช่วยเพิ่มความสวยงามในการแสดงทำให้การแสดงมีความน่าสนใจ และคณะผู้สร้างสรรค์ยังสนใจที่จะศึกษาเรื่องของ เพลงที่ใช้ประกอบในการแสดงเพื่อทำให้การแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา เป็นการแสดงที่ครบองค์ประกอบของการแสดง โดยจะกล่าวไว้ในลำดับถัดไปดังนี้

3.7 เพลงที่ใช้ประกอบการแสดง

การสร้างสรรค์ดนตรีประกอบการแสดง ชุด “ศรีมหาโพธิ์บูชา” คณะผู้วิจัยสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาด้านต้นศรีมหาโพธิ์ ณ วัดต้นโพธิ์ ตำบลโคกปีบ อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งกล่าวว่าพระเจ้า ทวานัมปะยยะดิษฐ์ เจ้าครองเมืองศรีมโหสถในยุคสมัยขอม ได้ส่งคณะทูตเดินทางไปขอหน่อต้นโพธิ์ จากพระศรีมหาโพธิ์ที่เมืองพุทธคยาประเทศอินเดีย เพื่อนำหน่อโพธิ์มาปลูกที่วัดต้นโพธิ์ และสันนิษฐานว่า เป็นต้นโพธิ์ที่มีความเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย อันนำมาสู่การสร้างสรรค์ดนตรีประกอบการแสดงตามจินตนาการเพื่อสื่อถึงการนมัสการบูชาต้นศรีมหาโพธิ์ ซึ่งมีรายละเอียดของการสร้างสรรค์ดนตรีประกอบการแสดง ชุด “ศรีมหาโพธิ์บูชา” ดังนี้

3.1) การสร้างสรรค์รูปแบบของบทเพลง

3.2) การผสมวงดนตรี

3.3) การสร้างสรรค์ทำนองและจังหวะ

3.1 การสร้างสรรค์รูปแบบของบทเพลง

ในการสร้างสรรค์รูปแบบของเพลงประกอบการแสดง ชุด “ศรีมหาโพธิ์บูชา” ผู้สร้างสรรค์ตีความ จากหลักฐานทางโบราณคดีและตำนานของต้นศรีมหาโพธิ์ โดยบทเพลงที่สร้างสรรค์ในครั้งนี้ผู้สร้างสรรค์มีเป้าหมายในการสร้างสรรค์บทเพลงที่มีการผสมผสานระหว่างสำเนียงมอญและเขมร ซึ่งสำเนียงมอญคณะผู้วิจัยตีความ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และความเจริญรุ่งเรืองของเมืองศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรีที่มีความเก่าแก่ มาตั้งแต่สมัยยุคทวารวดี ดังที่ศรีศักร วัลลิโภดม กล่าวว่า

โบราณสถานและเมืองโบราณทางด้านตะวันออกของดินดอนรูปสามเหลี่ยมของแม่น้ำเจ้าพระยา คือ ในเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี นครนายก และปราจีนบุรีนั้นเป็นบริเวณที่สำคัญ ที่สุด คือ กลุ่มของโบราณสถานและเมืองโบราณในเขตอำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี อดีตเมืองมโหสถและเมืองโคกขวางเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเป็นที่เมืองเก่าแก่และมีความสำคัญยิ่ง กระทั่งกรมศิลปากรได้ทำการขุดพบโบราณสถานที่เมืองโคกขวางปรากฏซากเทวสถานขนาดใหญ่อันอยู่ใจกลางเมือง ลักษณะเทวสถานแห่งนี้แตกต่างจากบรรดาศาสนสถานอื่น ๆ แสดงให้เห็นถึงสถาปัตยกรรมของเมืองโบราณที่อยู่ทางด้านตะวันออกของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีลักษณะใกล้เคียงกับสถาปัตยกรรมของอินเดียได้ สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเทวสถานที่ประดิษฐานเทวรูปหุ่นเกาที่สวมหมวกแขกอันเป็นของในรุ่นสมัยเดียวกันกับสมัยทวารวดี สะท้อนให้เห็นลักษณะความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ผสมศาสนาพุทธและอีกสถานที่หนึ่งที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนเก่าแก่ในจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งใกล้เคียงกับเมืองโบราณที่ขุดพบเรียกว่า

“ศรีมหาโพธิ์” เป็นที่ตั้งของต้นโพธิ์ที่เก่าแก่และนับถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์ที่สุดภายในประเทศ
อีกด้วย ความศักดิ์สิทธิ์ของต้นโพธิ์นี้จึงเป็นที่มาของคำว่า “ดงศรีมหาโพธิ์” และอำเภอศรี
มหาโพธิ์ในที่สุด (ศรีศักร วัลลิโภดม.2538:145-147)

ส่วนการสร้างสรรคบทเพลงให้มีสำเนียงเขมรตีความจากตำนานต้นศรีมหาโพธิ์ที่เกิดในช่วงสมัยขอม
เรืองอำนาจ ซึ่งอยู่ในราวพุทธศักราช 500 ดังที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี กล่าวว่า

เมื่อราวพุทธศักราช 500 พระเจ้าทวานัมปะยยะดิษฐ์ เจ้าครองเมืองศรีมโหสถ
ในสมัยขอมเรืองอำนาจ ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จึงได้ส่งคณะทูตไปขอกิ่งต้นโพธิ์
จากพระศรีมหาโพธิ์พุทธคยา ประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นต้นไม้ที่พระพุทธเจ้าทรงประทับ
บำเพ็ญธรรมจนสำเร็จตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจากเจ้า ผู้ครองนครปาฏลีบุตร
ประเทศอินเดียและนำมาปลูกไว้ที่นี่ในสมัยนั้น ปัจจุบันทางวัดได้จัดทำระเบียบคต
ซึ่งประดิษฐานพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ล้อมรอบต้นพระศรีมหาโพธิ์ ทำให้ยิ่งดูสง่างามน่า
ศรัทธา และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาจะมีงานนมัสการต้นพระศรีมหาโพธิ์ทุกปี”
(สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี.2560:มปน.)

โดยบทเพลงสื่อถึงเหล่าข้าราชการบริพารของพระเจ้าทวานัมปะยยะดิษฐ์นำเครื่องอมิสบูชามาสักการะต่อ
ต้นศรีมหาโพธิ์ ซึ่งบทเพลงแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ

ช่วงที่ 1 บุษาสักการะ แสดงถึงขบวนสักการะของข้าราชการบริพารในพระเจ้าทวานัมปะยยะดิษฐ์
ที่นำเครื่องสักการะมาสักการะต้นศรีมหาโพธิ์

ช่วงที่ 2 เถลิงฉลองรื่นเริง แสดงถึงการร่ายรำในการปกป้องรักษาต้นศรีมหาโพธิ์ให้เจริญงอกงาม

3.2 การผสมวงดนตรี

การผสมวงดนตรีสำหรับการบรรเลงประกอบการแสดง ชุด “ศรีมหาโพธิ์บูชา” ได้นำ
เครื่องดนตรีที่ดีความจากการศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีและตำนานต้นศรีมหาโพธิ์มาผสมวงให้
สอดคล้องกับวัฒนธรรมมอญและวัฒนธรรมขอมที่ปรากฏในเมืองศรีมหาโพธิ์ รวมไปถึงมีการนำเครื่อง
ดนตรีอื่น ๆ ทั้งเครื่องดนตรีดำเนินทำนองและเครื่องประกอบจังหวะเข้ามาผสมผสานให้เกิดมิติทางดนตรีที่
มีความไพเราะและสร้างอารมณ์ให้แก่บทเพลง อย่างสมบูรณ์แบบอีกด้วย เครื่องดนตรีที่ใช้ในการผสมวง
เพื่อบรรเลงประกอบการแสดง ชุด “ศรีมหาโพธิ์บูชา” ประกอบด้วย 1) เครื่องดนตรีที่ดีความจาก
วัฒนธรรมมอญและวัฒนธรรมขอม และ 2) เครื่องดนตรีที่นำมาผสมผสานให้เกิดมิติทางดนตรีที่มีความ
ไพเราะและสร้างอารมณ์ให้แก่บทเพลง ซึ่งมีรายละเอียดของเครื่องดนตรี ดังนี้

1) ระนาดเอกตัด

ภาพที่ 3.9 ระนาดเอกตัด

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

2) ระนาดทุ้มตัด

ภาพที่ 3.10 ระนาดทุ้มตัด

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

3) ซ้องวงใหญ่

ภาพที่ 3.11 ซ้องวงใหญ่

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

4) ตะโพนมอญ

ภาพที่ 3.12 ตะโพนมอญ

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

5) โทน

ภาพที่ 3.13 โทน

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

6) ฉิ่ง

ภาพที่ 3.14 ฉิ่ง

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

7) ฉาบใหญ่

ภาพที่ 3.15 ฉาบใหญ่

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

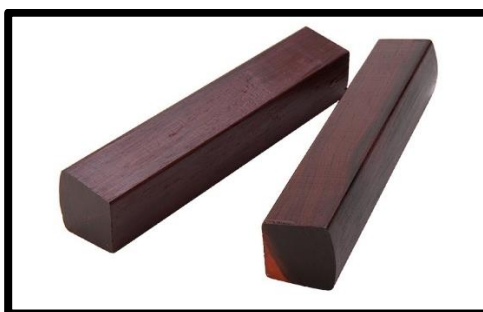
8) ฉาบเล็ก

ภาพที่ 3.16 ฉาบเล็ก

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

9) กรับ

ภาพที่ 3.17 กรับ

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

10) ระนาดเอก

ภาพที่ 3.18 ระนาดเอก

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

11) ระนาดแก้ว

ภาพที่ 3.19 ระนาดแก้ว

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

12) ตะโพนไทย

ภาพที่ 3.20 ตะโพนไทย

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

13) คีย์บอร์ด

ภาพที่ 3.21 คีย์บอร์ด

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

ตารางที่ 3.2 ประเภทของเครื่องดนตรีและหน้าที่ภายในวงดนตรี

ประเภทเครื่องดนตรี		หน้าที่ภายในวงดนตรี
เครื่องดนตรีโบราณคดี	เครื่องดนตรีที่นำมาผสมผสาน	
ระนาดเอกตัด		เป็นเครื่องดนตรีที่เป็นหลักในการดำเนินทำนอง และมีเสียงดังกังวานสอดคล้องกับยุคสมัยทวารวดี
ระนาดทุ้มตัด		เป็นเครื่องดนตรีที่เป็นหลักในการดำเนินทำนอง ประสานทำนองไปกับระนาดเอกตัด ซึ่งมีเสียงดังกังวานสอดคล้องกับยุคสมัยทวารวดี
ฆ้องวงใหญ่		เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ดำเนินทำนองหลัก ซึ่งมีความสอดคล้องกับยุคสมัยขอม
ตะโพนมอญ		เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงจังหวะหลัก ให้แก่วงดนตรีในส่วนของการทำนองที่มีสำเนียงมอญ
โทน		เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงจังหวะหลัก ให้แก่วงดนตรีในส่วนของการทำนองที่มีสำเนียงมอญ

ตารางที่ 3.2 ประเภทของเครื่องดนตรีและหน้าที่ภายในวงดนตรี (ต่อ)

ประเภทเครื่องดนตรี		หน้าที่ภายในวงดนตรี
เครื่องดนตรีโบราณคดี	เครื่องดนตรีที่นำมาผสมผสาน	
ฉิ่ง		เป็นเครื่องดนตรีกำกับจังหวะของวงดนตรี
ฉาบใหญ่		เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้กำกับจังหวะให้แก่ทำนองที่มีสำเนียงมอญ
ฉาบเล็ก		เป็นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ ของวงดนตรี
กรับ		เป็นเครื่องดนตรีกำกับจังหวะของวงดนตรี
	ระนาดเอก	เป็นเครื่องดนตรีดำเนินทำนองที่นำมาบรรเลงเพื่อให้วงดนตรีมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
	ระนาดแก้ว	เป็นเครื่องดนตรีดำเนินทำนอง ที่นำมาบรรเลงเพื่อให้วงดนตรี มีความไพเราะสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
	ตะโพนไทย	เป็นเครื่องดนตรีกำกับจังหวะหน้าทับที่นำมาบรรเลงเพื่อให้วงดนตรีมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
	คีย์บอร์ด	เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงเพื่อให้ทำนองเพลงมีมิติมากยิ่งขึ้น

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ 3.22 การผสมวงดนตรีประกอบการแสดงชุด “ศรีมหาโพธิ์บูชา”

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

3.2 การสร้างสรรค์ทำนองและจังหวะ

การสร้างสรรค์ทำนองเพลงและจังหวะ บทเพลงใช้อัตราจังหวะสองชั้นและชั้นเดียว ทำนองสร้างสรรค์จากทำนองสำเนียงเขมรและมอญ และมีการสร้างกระสวนจังหวะที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่จากหน้าทับเขมรและหน้าทับมอญ ซึ่งทำนองเพลงมีทั้งหมด 2 ช่วง ดังนี้

โน้ตเพลงศรีมหาโพธิ์บูชา

ทำนองขึ้นรวมมอญ

----	--- ดิ	----	- มี ริ ดิ	- มี ริ ดิ	- มี ริ ดิ	----	--- ถิ
----	--- ริ	----	- ซิ ฟิ ริ	- ซิ ฟิ ริ	- ซิ ฟิ ริ	----	--- ริ
----	---- ล	----	--- ดิ	----	--- มี	-- ซิ มี	--- ริ

ช่วงที่ 1

----	--- รื	- รื รื รื	- รื - รื	--- รื	--- ดื	- ดื ดื ดื	ล ดื - รื
----	----	ซื มื รื ดื	รื มื ดื รื	- มื รื ดื	- รื --	ดื ล - ดื	ล ซ - ล
----	----	ด ร ด ฟ	- ซ - ล	----	ซ ฟ ซ ล	ดื รื ฟ ล	- ดื - รื
--- ร	- ร ร ร	ฟ ร ด ฟ	- ซ - ล	-- ซ ล	ดื ล --	ซ ฟ ซ ล	- ดื - รื
- รื รื รื	- ดื - ล	ซ ฟ ซ ล	- ดื - รื	- รื รื รื	- ดื - ล	ดื ล ซ ฟ	- ซ - ร

ช่วงที่ 2

ท่อน 1

----	- ร ร ร	----	ม ร ด ล	----	- ด ด ด	----	ร ด ล ซ
----	- ร ร ร	----	ม ร ด ล	----	- ด ด ด	----	ร ด ล ซ
----	--- ร	- ร --	- ด - ล	----	--- ด	- ด --	- ล - ซ
----	--- ร	- ร --	- ด - ล	----	--- ด	- ด --	- ล - ซ
-- ฟ ร	-- ด ร	-- ด ล	-- ด ร	-- ฟ ร	-- ด ร	-- ด ล	-- ด ร
-- ฟ ร	-- ด ร	-- ด ล	-- ด ฟ	-- ด ล	-- ซ ล	-- ซ ฟ	-- ซ ฟ
-- ด ล	-- ซ ล	-- ซ ฟ	-- ซ ฟ	- ด ร ด	- ล ด ล	- ซ ล ซ	- ฟ ซ ฟ
- ด ร ด	- ล ด ล	- ซ ล ซ	- ฟ ซ ฟ	----	- ร ร ร	----	ม ร ด ล
----	- ด ด ด	----	ร ด ล ซ	----	- ร ร ร	----	ม ร ด ล
----	- ด ด ด	----	ร ด ล ซ	-- ฟ ร	-- ด ร	-- ด ล	-- ด ร
-- ฟ ร	-- ด ร	-- ด ล	-- ด ร	-- ฟ ร	-- ด ร	-- ด ล	-- ด ฟ
-- ด ล	-- ซ ล	-- ซ ฟ	-- ซ ฟ	-- ด ล	-- ซ ล	-- ซ ฟ	-- ซ ฟ
- ด ร ด	- ล ด ล	- ซ ล ซ	- ฟ ซ ฟ	- ด ร ด	- ล ด ล	- ซ ล ซ	- ฟ ซ ฟ

ท่อน 2

----	--- ด	- ด ด ด	- ด - ด	- ร ด ล	- ด --	ร ด ล ด	ร ฟ - ร
----	----	- ล ซ ฟ ซ ล	- ด - ร	-- ฟ ด	ฟ ร --	ด ล ฟ ร	- ด - ล
----	--- ฟ	- ฟ ฟ ฟ	- ฟ - ฟ	- ซ ฟ ร	- ฟ --	ล ซ ฟ ซ	ล ด - ล
----	----	- ล ซ ฟ ซ ล	- ด - ร	- ฟ - ร	ด ล --	ล ซ ด ล	- ซ - ฟ

ท่อน 3

- - ด ล	ช ฟ ช ฟ	ช ฟ ด ล	ช ฟ ช ฟ	- - ด ล	ชฟชฟ	ชฟดล	ชฟชฟ
- ร ร ร	ด ล ด ร	ฟ ช ฟ ร	ด ล ด ร	- ร ร ร	ด ล ด ร	ฟ ช ฟ ร	ฟ ร ด ล
- ฟ ฟ ฟ	- ฟ ฟ ฟ	ล ช ฟ ช	ล ช ด ล	- ฟ ฟ ฟ	- ฟ ฟ ฟ	ล ช ฟ ช	ล ช ด ล
ด ร ด ด	ด ร ฟ ช	ล ช ด ล	- ช - ฟ	ด ร ด ด	ด ร ฟ ช	ล ช ด ล	- ช - ฟ
- - ด ร	ด ร ด ฟ	- - ด ร	ด ร ด ฟ	- - ด ร	ด ร ด ฟ	- - ด ร	ด ร ด ฟ

ทำนองลงจบ

- - - ช	- - - ล	- - - ด	- - - ร	- ร ฟ	- ร ร ร	- - ร ฟ	- ร ร ร
- - ร ฟ	- ร ร ร	- ล - ช	- ฟ - ร	- - ร ฟ	- ร ร ร	- - ร ฟ	- ร ร ร
- - ร ฟ	- ร ร ร	- ล - ช	- ฟ - ร	- - - ช	- - - ล	- - - ด	- - - ร
- - ร ฟ	- ร ร ร	- - ร ฟ	- ร ร ร	- - ร ฟ	- ร ร ร	- ล - ช	- ฟ - ร
- - ร ฟ	- ร ร ร	- - ร ฟ	- ร ร ร	- - ร ฟ	- ร ร ร	- ล - ช	- ฟ - ร
- ฟ ช ล	ช ฟ ช ล	ช ฟ ช ล	- ด - ช	- ฟ ช ล	ช ล ด ช	ล ช ฟ ร	ฟ ด - ร
- ฟ ช ล	ช ฟ ช ล	ช ฟ ช ล	- ด - ช	- - - ช	- - - ล	- - - ด	- - - ร

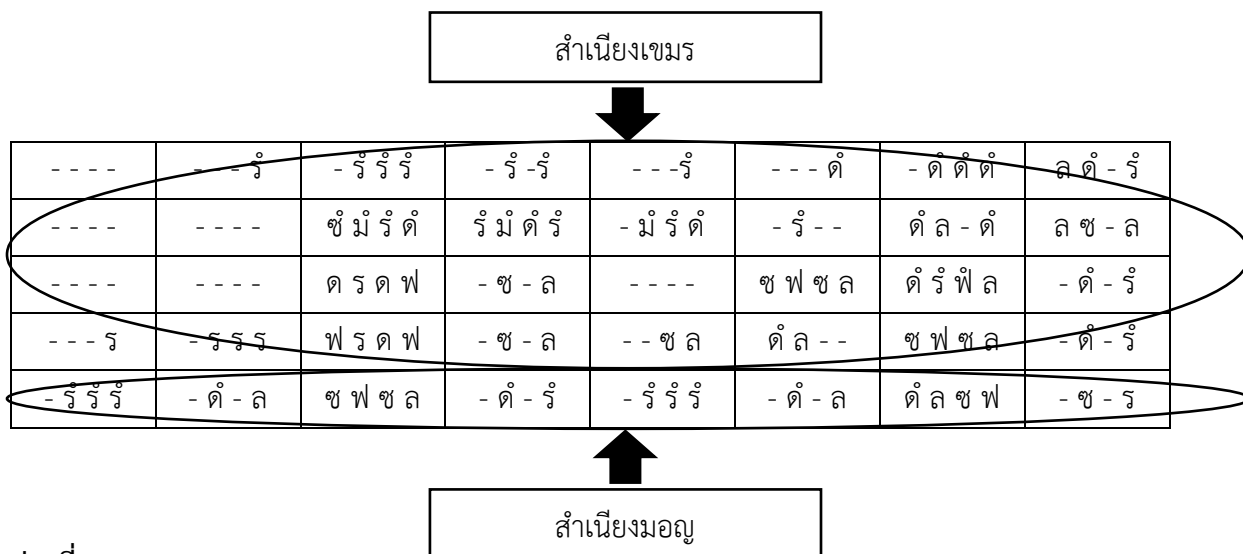
การสร้างสรรค์ทำนองช่วงที่ 1

ทำนองช่วงที่ 1 ส่วนที่ 1 ทำนองขึ้นต้นมีลักษณะเป็นการบรรเลงรัวมอญที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ซึ่งบรรเลงทำนองโดยระนาดเอกตัด ระนาดทุ้มตัด ฆ้องวงใหญ่ และระนาดเอก ตะโพนมอญตีหน้าทับรัวมอญ คลุกเคล้าให้เข้ากับทำนอง และมีคีย์บอร์ดและเครื่องประกอบจังหวะบรรเลงสร้างสีสันให้กับบทเพลง

ทำนองขึ้นรัวมอญ

- - - -	- - - ดี่	- - - -	- มี่ รี่ ดี่	- มี่ รี่ ดี่	- มี่ รี่ ดี่	- - - -	- - - ลี่
- - - -	- - - รี่	- - - -	- ชี่ ฟี่ รี่	- ชี่ ฟี่ รี่	- ชี่ ฟี่ รี่	- - - -	- - - รี่
- - - -	- - - - ล	- - - -	- - - ดี่	- - - -	- - - มี่	- - - ชี่ มี่	- - - รี่

ทำนองช่วงที่ 1 ส่วนที่ 2 จากนั้นเป็นทำนองอัตราจังหวะสองชั้นที่ผสมผสานระหว่างสำเนียงเขมร และสำเนียงมอญที่มีความอ่อนหวาน แสดงถึงขบวนการ โดยเครื่องดนตรีดำเนินทำนองบรรเลง สอดประสานกัน ส่วนเครื่องดนตรีกำกับจังหวะหน้าทับเปลี่ยนไปตามสำเนียงภาษา คือ สำเนียงเขมรใช้ โทน ส่วนสำเนียงมอญใช้ตะโพนมอญ

ช่วงที่ 2

เชื่อมต่อจากช่วงที่ 1 โดยการบรรเลงเร็วในวิถีลงส่งไปสู่ทำนองอัตราจังหวะชั้นเดียวที่มีทำนองช้า และมีความกระชับสนุกสนานสลับกันไป โดยมีการตะโพนไทยและโพนบรรเลงสลับกันเพื่อเพิ่มอรรถรส ให้กับทำนองที่แสดงถึงการร่ายรำเพื่อปกป้องต้นศรีมหาโพธิ์ให้เจริญงอกงาม

ช่วงที่ 2

ท่อน 1

----	- ร ร ร	----	ม ร ด ล	----	- ด ด ด	----	ร ด ล ช
----	- ร ร ร	----	ม ร ด ล	----	- ด ด ด	----	ร ด ล ช
----	- - - ร	- ร - -	- ด - ล	----	- - - ด	- ด - -	- ล - ช
----	- - - ร	- ร - -	- ด - ล	----	- - - ด	- ด - -	- ล - ช
- - ฟ ร	- - ด ร	- - ด ล	- - ด ร	- - ฟ ร	- - ด ร	- - ด ล	- - ด ร
- - ฟ ร	- - ด ร	- - ด ล	- - ด ฟ	- - ด ล	- - ช ล	- - ช ฟ	- - ช ฟ
- - ด ล	- - ช ล	- - ช ฟ	- - ช ฟ	- ด ร ด	- ล ด ล	- ช ล ช	- ฟ ช ฟ

- ด ร ด	- ล ด ล	- ช ล ช	- ฟ ช ฟ	----	- ร ร ร	----	ม ร ด ล
----	- ด ด ด	----	ร ด ล ช	----	- ร ร ร	----	ม ร ด ล
----	- ด ด ด	----	ร ด ล ช	-- ฟ ร	-- ด ร	-- ด ล	-- ด ร
-- ฟ ร	-- ด ร	-- ด ล	-- ด ร	-- ฟ ร	-- ด ร	-- ด ล	-- ด ฟ
-- ด ล	-- ช ล	-- ช ฟ	-- ช ฟ	-- ด ล	-- ช ล	-- ช ฟ	-- ช ฟ
- ด ร ด	- ล ด ล	- ช ล ช	- ฟ ช ฟ	- ด ร ด	- ล ด ล	- ช ล ช	- ฟ ช ฟ

ท่อน 2

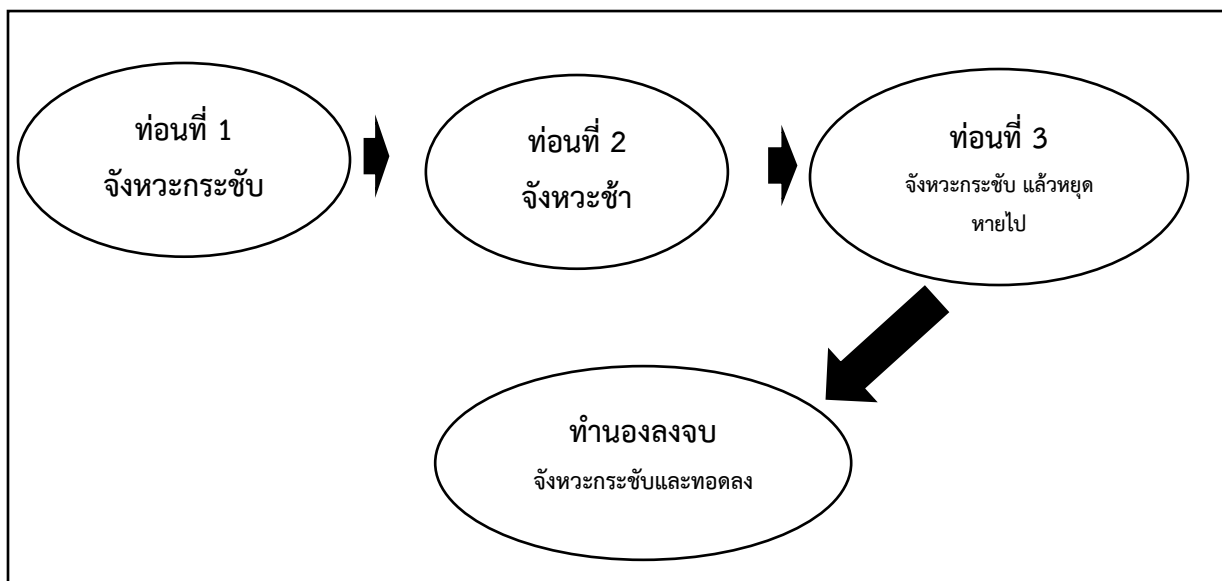
----	--- ด	- ด ด ด	- ด - ด	- ร ด ล	- ด --	ร ด ล ด	ร ฟ - ร
----	----	-ลชฟชล	- ด - ร	-- ฟ ด	ฟ ร --	ด ล ฟ ร	- ด - ล
----	--- ฟ	- ฟ ฟ ฟ	- ฟ - ฟ	- ช ฟ ร	- ฟ --	ล ช ฟ ช	ล ด - ล
----	----	-ลชฟชล	- ด - ร	- ฟ - ร	ด ล --	ล ช ด ล	- ช - ฟ

ท่อน 3

-- ด ล	ช ฟ ช ฟ	ช ฟ ด ล	ช ฟ ช ฟ	-- ด ล	ชฟชฟ	ชฟดล	ชฟชฟ
- ร ร ร	ด ล ด ร	ฟ ช ฟ ร	ด ล ด ร	- ร ร ร	ด ล ด ร	ฟ ช ฟ ร	ฟ ร ด ล
- ฟ ฟ ฟ	- ฟ ฟ ฟ	ล ช ฟ ช	ล ช ด ล	- ฟ ฟ ฟ	- ฟ ฟ ฟ	ล ช ฟ ช	ล ช ด ล
ด ร ด ด	ด ร ฟ ช	ล ช ด ล	- ช - ฟ	ด ร ด ด	ด ร ฟ ช	ล ช ด ล	- ช - ฟ
-- ด ร	ด ร ด ฟ	-- ด ร	ด ร ด ฟ	-- ด ร	ด ร ด ฟ	-- ด ร	ด ร ด ฟ

ทำนองลงจบ

--- ช	--- ล	--- ด	--- ร	- ร ฟ	- ร ร ร	-- ร ฟ	- ร ร ร
-- ร ฟ	- ร ร ร	- ล - ช	- ฟ - ร	-- ร ฟ	- ร ร ร	-- ร ฟ	- ร ร ร
-- ร ฟ	- ร ร ร	- ล - ช	- ฟ - ร	--- ช	--- ล	--- ด	--- ร
- ร ฟ	- ร ร ร	-- ร ฟ	- ร ร ร	-- ร ฟ	- ร ร ร	- ล - ช	- ฟ - ร
- ร ฟ	- ร ร ร	-- ร ฟ	- ร ร ร	- ร ฟ	- ร ร ร	- ล - ช	- ฟ - ร
- ฟ ช ล	ช ฟ ช ล	ช ฟ ช ล	- ด - ช	- ฟ ช ล	ช ล ด ช	ล ช ฟ ร	ฟ ด - ร
- ฟ ช ล	ช ฟ ช ล	ช ฟ ช ล	- ด - ช	--- ช	--- ล	--- ด	--- ร

แผนผังที่ 3.1 กรอบการดำเนินทำนองในช่วงที่ 2

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

จากการศึกษาและดำเนินการวางแผนตามองค์ประกอบในการสร้างสรรค์การแสดง คณะผู้สร้างสรรค์ นำองค์ประกอบของการแสดงทั้ง 8 หัวข้อมาใช้นี้ ความหมายของชื่อชุดการแสดง แนวคิดในการประดิษฐ์ท่ารำและการแปรแถว, ผู้แสดง, การแต่งกาย, อุปกรณ์ประกอบการแสดง การแต่งหน้าประกอบการแสดง, การใช้แสง สีประกอบการแสดง, เพลงที่ใช้ประกอบการแสดง นำมาใช้ในการสร้างสรรค์การแสดงชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา เพื่อนำเสนอแนวคิดเรื่องการบูชาต้นศรีมหาโพธิ์ ตำบลโคกปี่ อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี มานำเสนอเป็นผลงานการแสดง ซึ่งคณะผู้สร้างสรรค์จะกล่าวไว้ในบทถัดไป

บทที่ 4

การวิเคราะห์การแปรแถวและกระบวนท่ารำการแสดงสร้างสรรค์

ชุด “ศรีมหาโพธิ์บูชา”

การสร้างสรรค์การแสดงชุด “ศรีมหาโพธิ์บูชา” เป็นการแสดงโดยมีแนวคิดในการสร้างสรรค์มาจากเหล่าข้าราชการบริพารของพระเจ้าทวาทันตมปะยัคคิชนันท์นำเครื่องบูชา พร้อมทั้งจับ ระบายพ่อน ถวายเป็นเครื่องสักการบูชาต้นศรีมหาโพธิ์ ณ วัดต้นโพธิ์ อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งคณะผู้สร้างสรรค์จึงเล็งเห็นความสำคัญดังกล่าว จึงได้ศึกษาข้อมูลเพื่อสร้างสรรค์เป็นผลงานทางด้านนาฏศิลป์ไทย โดยมีองค์ประกอบในการแสดงดังนี้

- 4.1 การแปรแถวและการตั้งซุ่ม
- 4.2 แนวคิดในการประดิษฐ์ท่ารำและการแปรแถว
- 4.3 การวิเคราะห์ของโครงสร้างรูปแบบแถวและการตั้งซุ่ม
- 4.4 กระบวนท่ารำการแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา

4.1 การแปรแถวและการตั้งซุ่ม

รูปแบบการแปรแถวการแสดง มีลักษณะของการแปรแถวที่มีความหลากหลายเพื่อให้เกิดความสวยงาม น่าสนใจมากยิ่งขึ้น จึงมีรูปแบบการแปรแถวต่าง ๆ ดังนี้

4.1.1 การแปรแถวตามหลักทฤษฎีของ คุณครูเฉลย ศุขะวณิช, นิตยา จามรมาน, สุนนมาลย์ นิ่มเนติพันธ์ และ สุนนรติ นิ่มเนติพันธ์ ซึ่งเป็นการแปรแถวมาตรฐานระบำของไทย ได้แก่ แถวหน้ากระดาน แถวตอน แถวปากพนัง แถวกลม แถวเฉียง และการตั้งซุ่ม

4.1.2 รูปแบบการแปรแถวและการตั้งซุ่มที่ได้จากการเวียนเทียนรอบอุโบสถ

4.1.3 การแปรแถวตามจินตนาการ คือการสร้างสรรค์แถวแบบใหม่ขึ้น โดยใช้จินตนาการของการของผู้สร้างสรรค์

4.2 แนวคิดในการประดิษฐ์ท่ารำและการแปรแถว

การแสดงสร้างสรรค์ชุด “ศรีมหาโพธิ์บูชา” คณะผู้สร้างสรรค์มีแนวคิดการแสดงที่ถ่ายทอดการสักการะต้นศรีมหาโพธิ์ตามตำนานของเมืองศรีมโหสถโดยเปรียบเป็นข้าราชการบริพารในสมัยของพระเจ้าทวาทันตมปะยัคคิชนันท์ อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี ที่มีความเจริญรุ่งเรืองในสมัยนั้น มานำเสนอการแสดง โดยคณะผู้สร้างสรรค์จึงสร้างสรรค์กระบวนท่ารำจากภาพจำหลักศิลปะทวารวดีและกระบวนท่ารำการตะนากุญแจมของอินเดีย มาผสมผสานกันทำให้เกิดกระบวนท่ารำใหม่ขึ้น และการใช้รูปแบบในการแปร

แถวเพื่อสื่อความหมาย ที่จะช่วยให้การแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้นโดยมีรูปแบบการแสดงดังนี้

รูปแบบการแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา นำขบวนการสักการะต้นศรีมหาโพธิ์โดยใช้เครื่องสักการะทั้ง 7 อย่าง ได้แก่ ข้าวตอก กายาน ดอกบัว น้ำบริสุทธ์ รูป เทียน น้ำนมโค นำมาสักการะต้นศรีมหาโพธิ์เพื่อทำการบูชาและทำนุบำรุงให้ต้นศรีมหาโพธิ์เจริญงอกงาม

โดยคณะผู้สร้างสรรค์ได้แบ่งการแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา เป็น 2 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 (บูชาสักการะ)	คือ แสดงถึงขบวนสักการะของข้าราชการบริพารใน
พระเจ้าทวาทันมปะยัคคิษฐ์ ที่นำเครื่องสักการะมาสักการะต้น
ศรีมหาโพธิ์
ช่วงที่ 2 (เฉลิมฉลองรื่นเริง)	คือ แสดงถึงการร่ายรำในการปกป้องรักษาต้นศรีมหาโพธิ์ให้เจริญ
งอกงาม

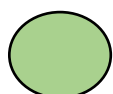
โดยคณะผู้สร้างสรรค์ได้แรงบันดาลใจในออกแบบรูปแบบของการแปรแถวมาจากสัญลักษณ์ต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาและการเวียนเทียนรอบอุโบสถ เพื่อเสนอรูปแบบการแปรแถวที่จะสื่อให้ผู้ชมการแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา เข้าใจความต้องการที่ผู้สร้างสรรค์ผลงานพร้อมนำเสนอ ยกตัวอย่างไว้ดังนี้

1. รูปแบบแถวที่นำมาจาก ธรรมจักร เพื่อสื่อให้เห็นถึงความเป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งธรรมจักรก็เปรียบเสมือนต้นแทนของพระพุทธศาสนาที่จะพบเป็นทั่วไปตามบริเวณเขตวัดวาอาราม เพื่อสื่อให้เห็นถึงเขตอภัยทาน
2. รูปแบบแถวที่นำมาจาก การเวียนเทียนรอบอุโบสถ ซึ่งการเวียนเทียนจะเวียนกันเป็นขบวนสวยงามจึงเป็นแรงบันดาลใจในการนำขบวนของการเวียนเทียนมาสร้างสรรค์เป็นรูปแบบแถวของขบวนสักการะต้นศรีมหาโพธิ์
3. รูปแบบการตั้งขบวนที่นำมาจากทฤษฎีแนวคิดการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ของคุณครูเฉลย ศุขะวณิช ที่ผู้สร้างสรรค์ใช้จินตนาการผนวกกับความสมดุลของเวที เพื่อให้มีรูปแบบแถวที่แตกต่างกันออกไปสามารถสร้างความแปลกตาให้ผู้ชมการแสดงเพิ่มมากขึ้น

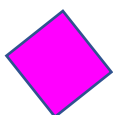
การแปรแถวและการตั้งซุ้ม

การแสดงสร้างสรรค์ชุดนี้มีการใช้รูปแบบการแปรแถว และใช้สัญลักษณ์แทนผู้ปฏิบัติท่ารำ
ได้ดังนี้

สัญลักษณ์แทนผู้แสดง

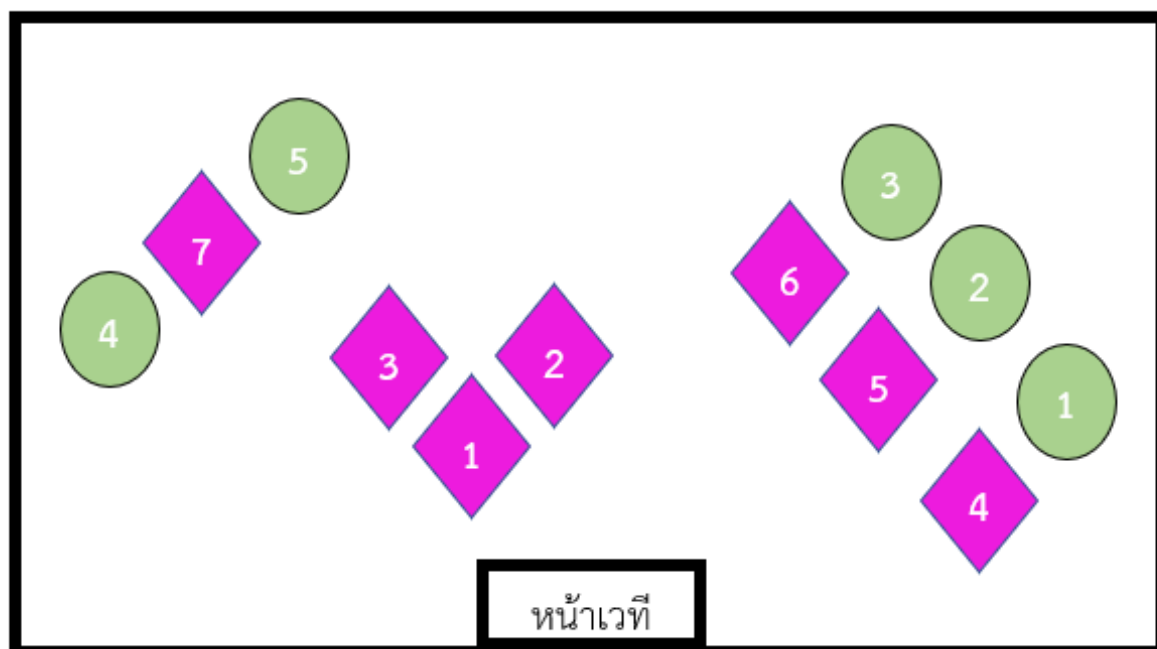

นักแสดงชาย โดยมีเลขกำกับแทนตำแหน่งนักแสดง

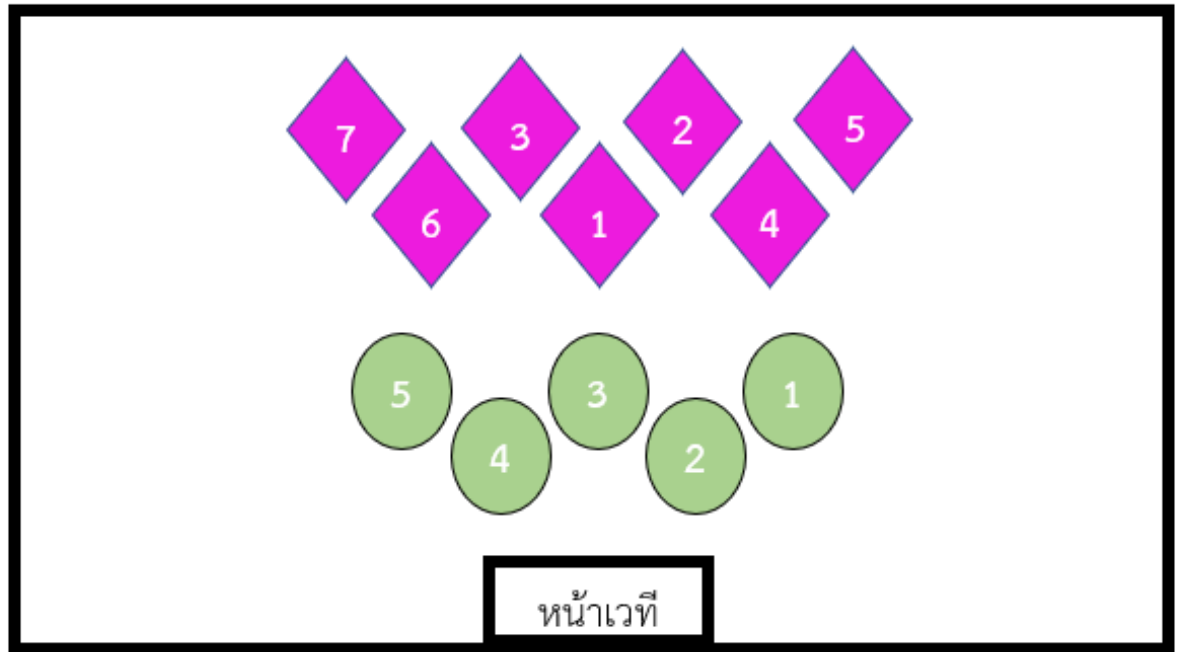

นักแสดงชาย โดยมีเลขกำกับแทนตำแหน่งนักแสดง

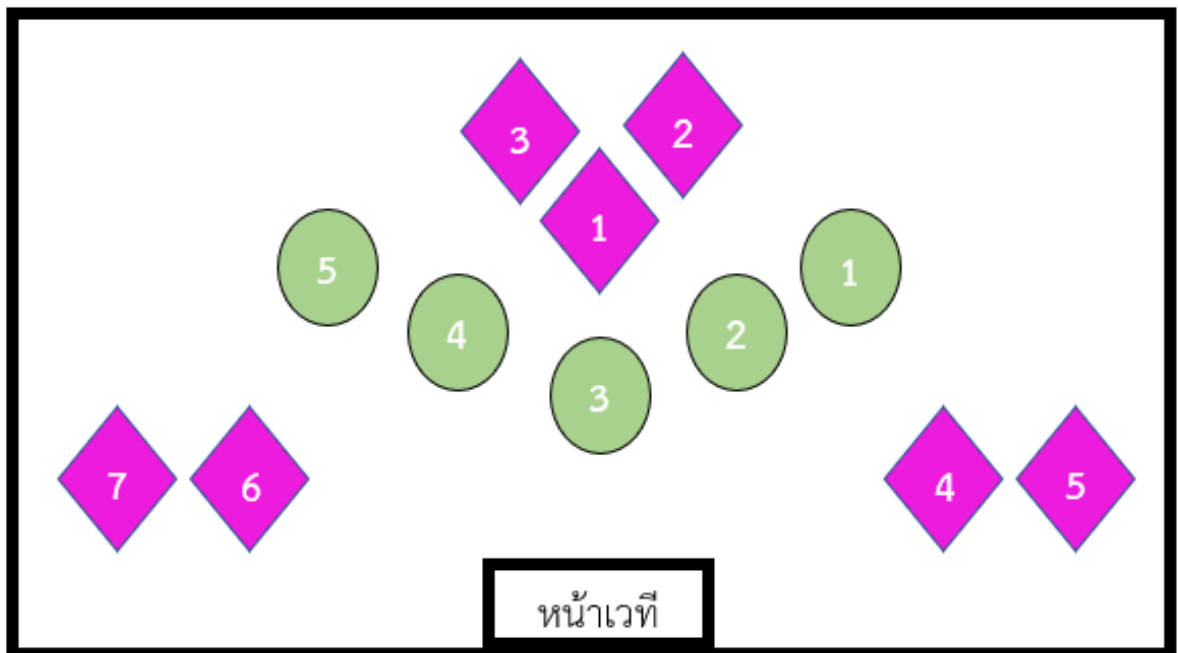
รูปแบบการแปรแถวช่วงที่ 1 จำนวน 6 รูปแบบ ดังนี้

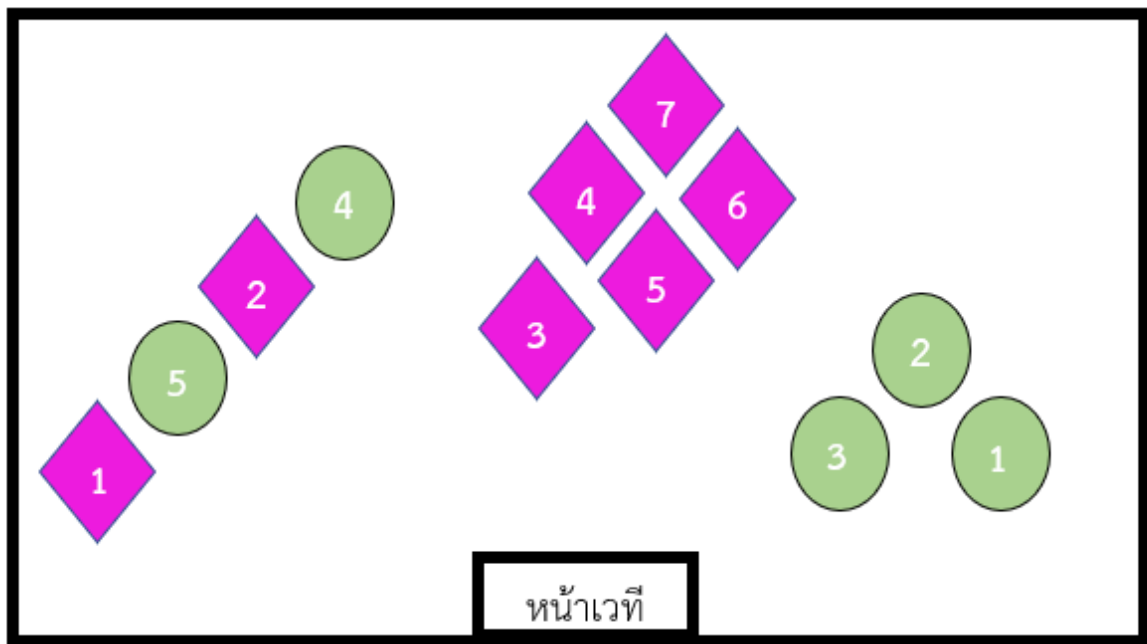
แผนผังที่ 4.1 การแปรแถวรูปแบบที่ 1

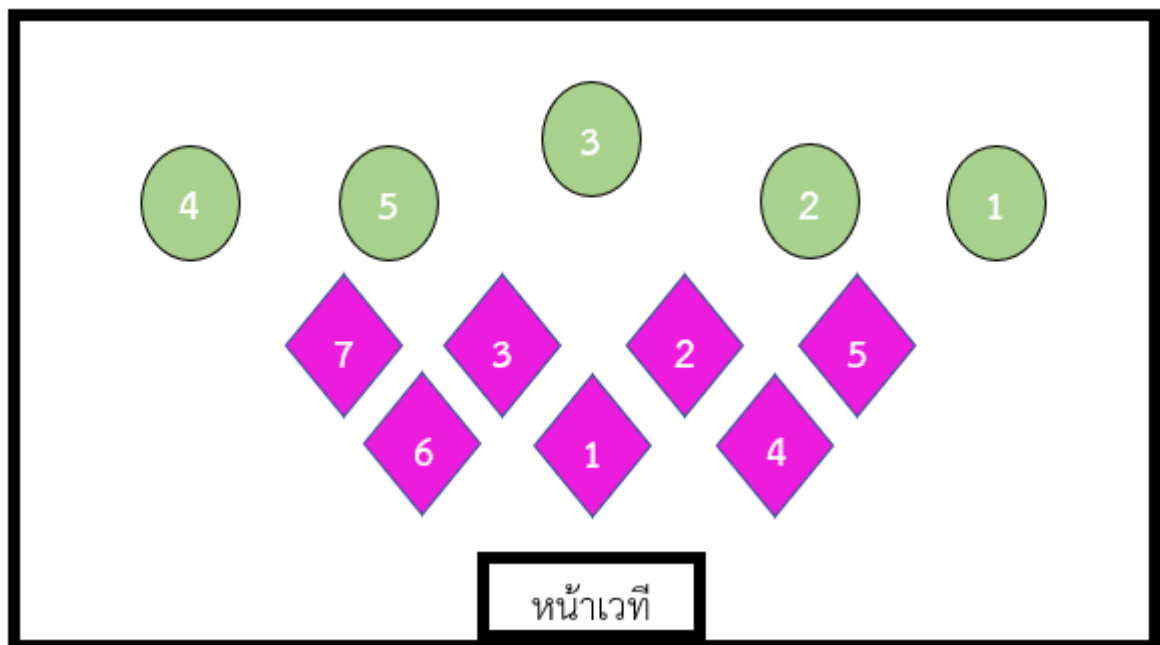
แผนผังที่ 4.2 การแปรแถวรูปแบบที่ 2

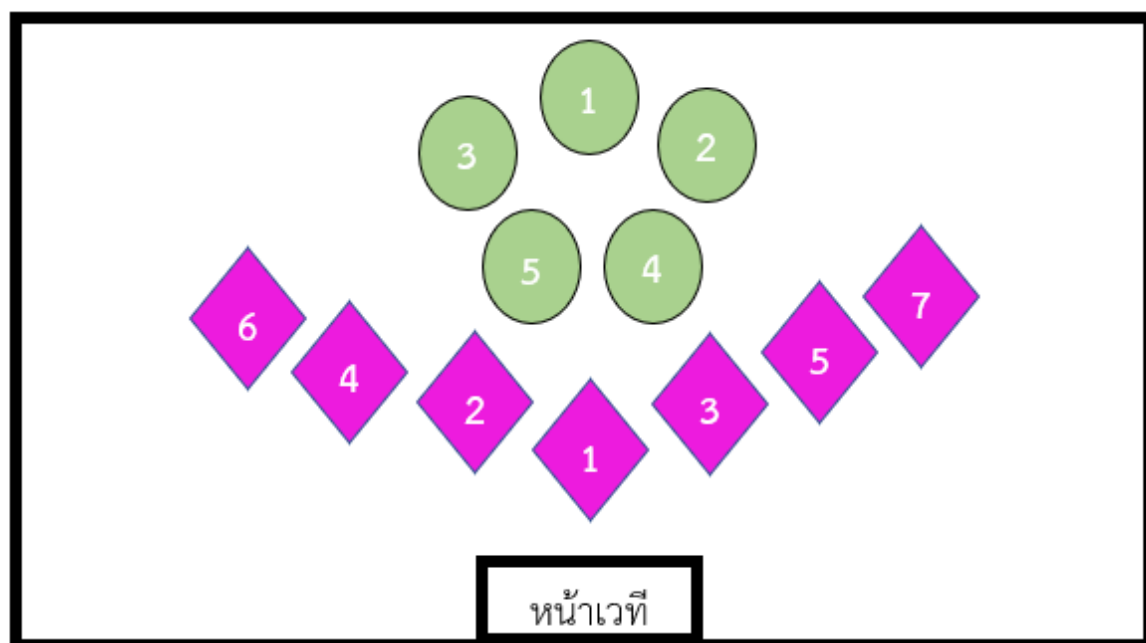
แผนผังที่ 4.3 การแปรแถวรูปแบบที่ 3

แผนผังที่ 4.4 การแปรแถวรูปแบบที่ 4

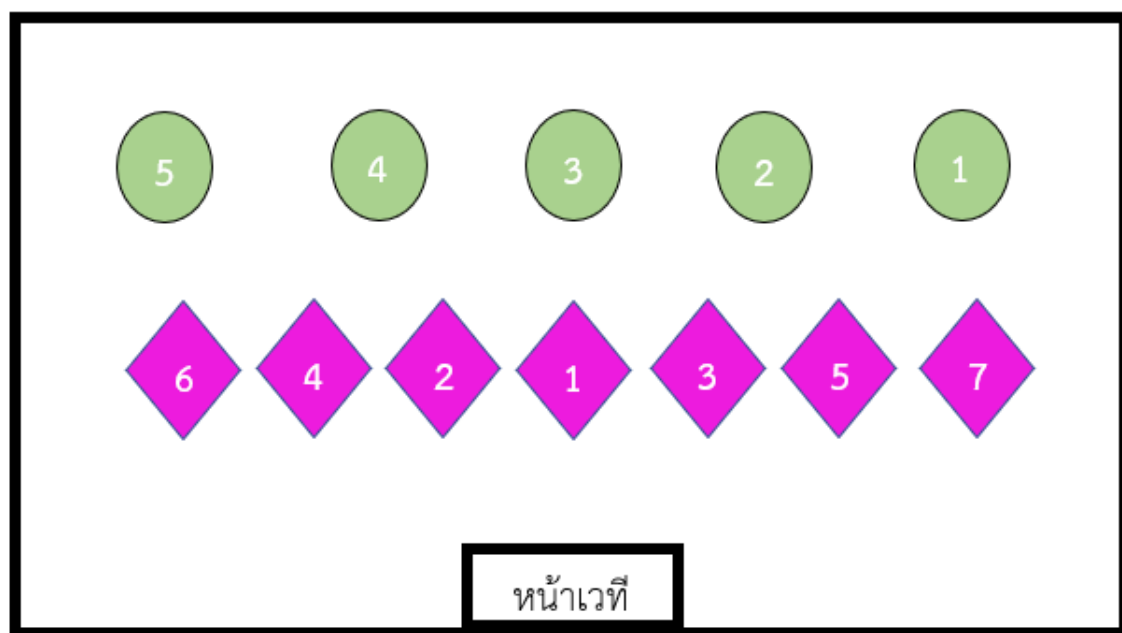

แผนผังที่ 4.5 การแปรแถวรูปแบบที่ 5

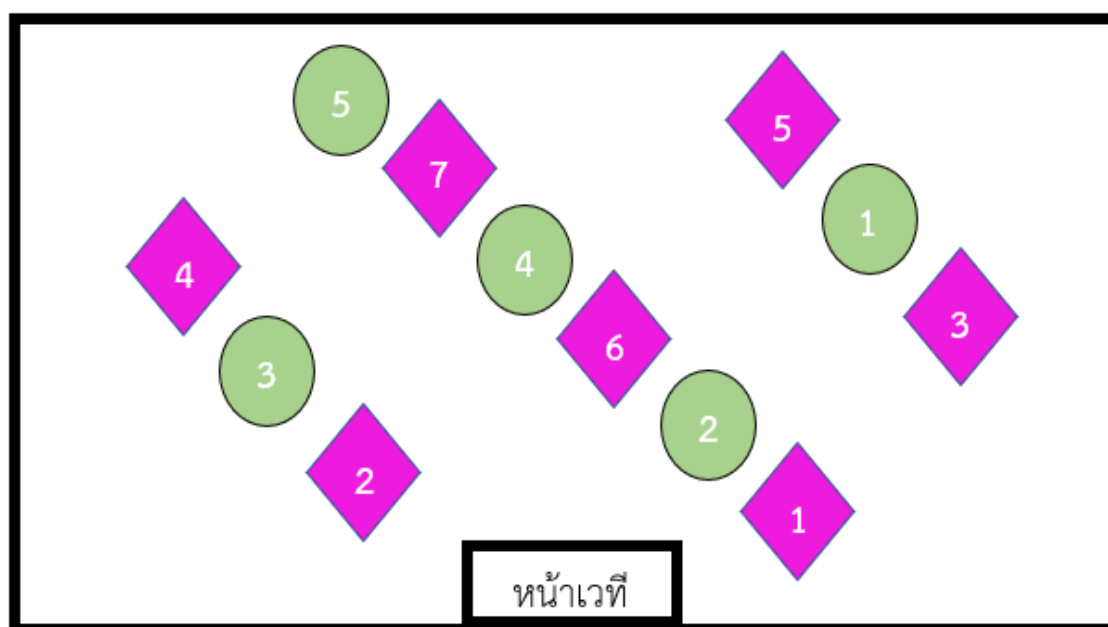

แผนผังที่ 4.6 การแปรแถวรูปแบบที่ 6

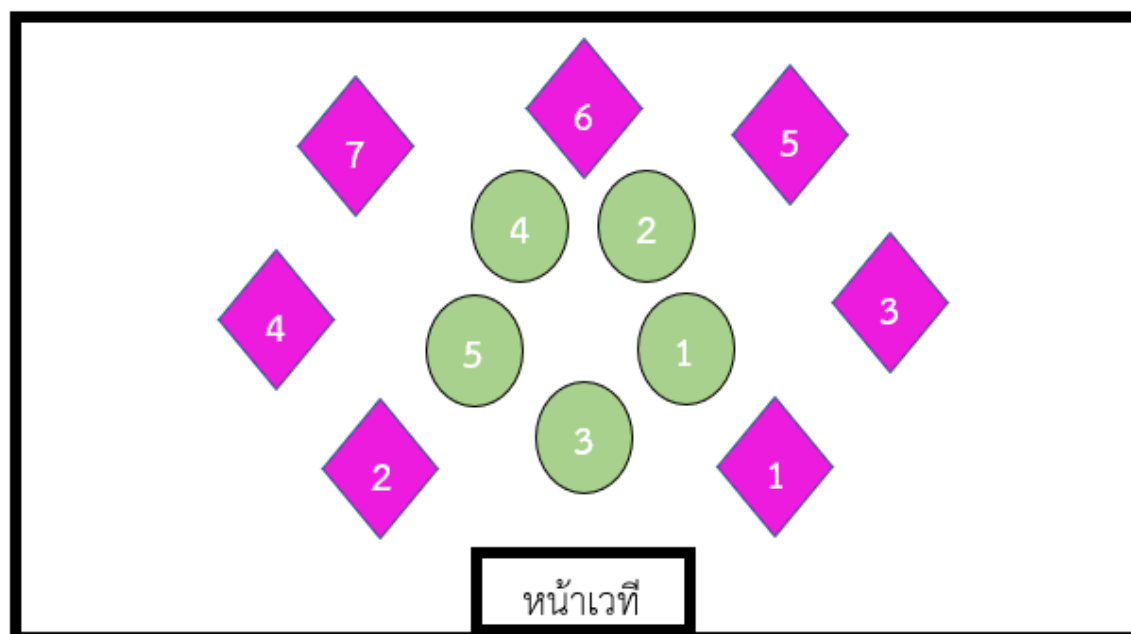
รูปแบบการแปรแถวช่วงที่ 2 จำนวน 6 รูปแบบ ดังนี้

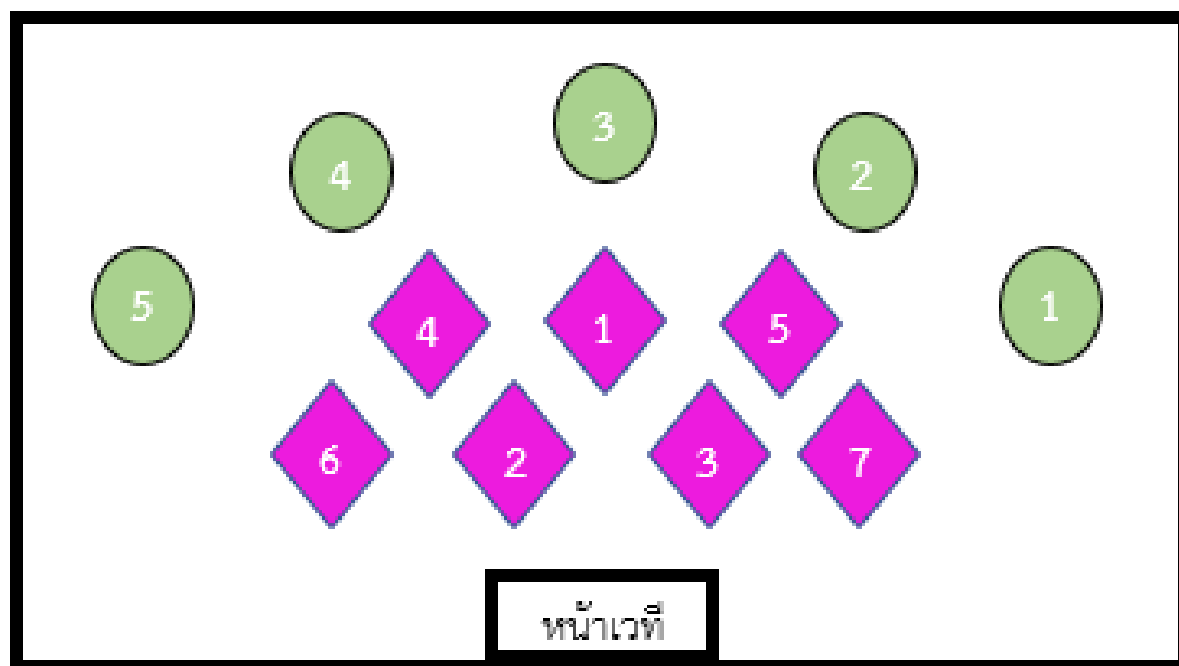
แผนผังที่ 4.7 การแปรแถวรูปแบบที่ 7

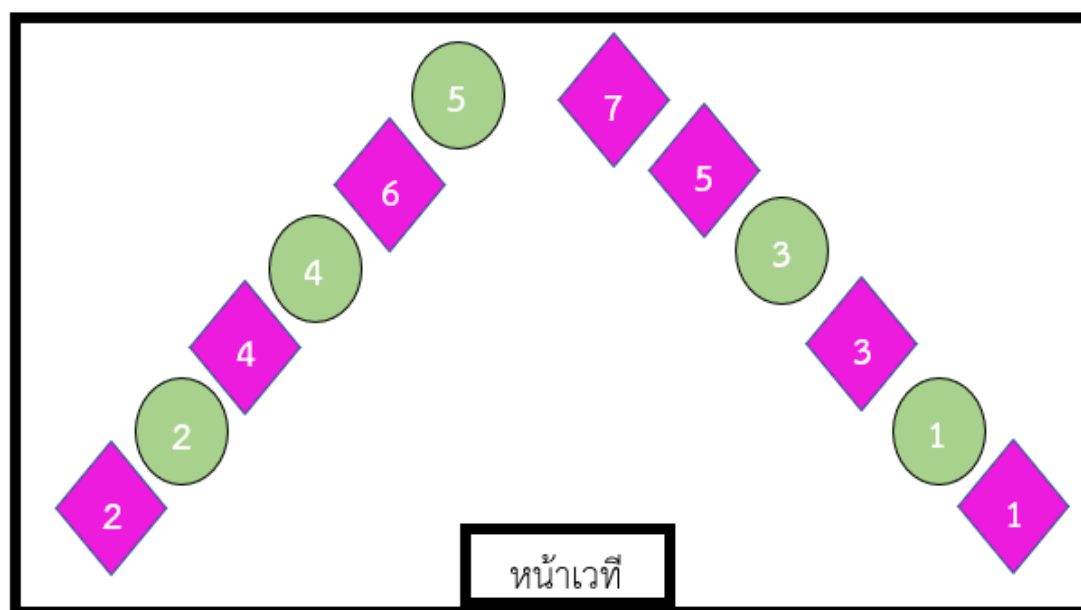
แผนผังที่ 4.8 การแปรแถวรูปแบบที่ 8

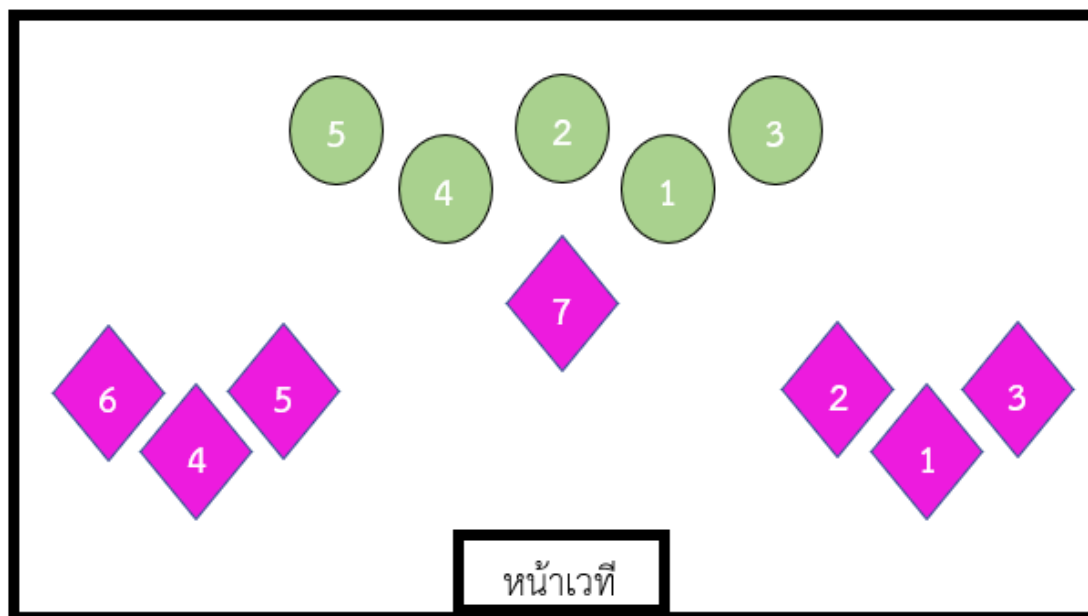
แผนผังที่ 4.9 การแปรแถวรูปแบบที่ 9

แผนผังที่ 4.10 การแปรแถวรูปแบบที่ 10

แผนผังที่ 4.11 การแปรแถวรูปแบบที่ 11

แผนผังที่ 4.12 การแปรแถวรูปแบบที่ 12

4.3 การวิเคราะห์โครงสร้างรูปแบบแถวและการตั้งซุ้ม

คณะผู้สร้างสรรค์ได้ใช้หลักทฤษฎีในการสร้างสรรค์กระบวนแปรแถว 3 รูปแบบดังนี้

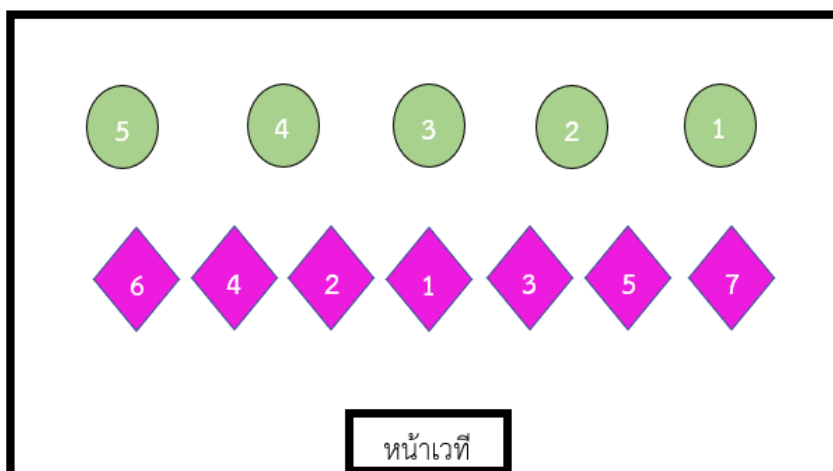
4.3.1 การแปรแถวตามหลักทฤษฎีของ คุณครูเฉลย ศุขะวณิช, นิตยา จามรมาน, สุนนมาลย์ นิ่มเนติพันธ์ และ สุนนรตี นิ่มเนติพันธ์

4.3.2 รูปแบบการแปรแถวและการตั้งซุ้มที่ได้จากการเวียนเทียนรอบอุโบสถ

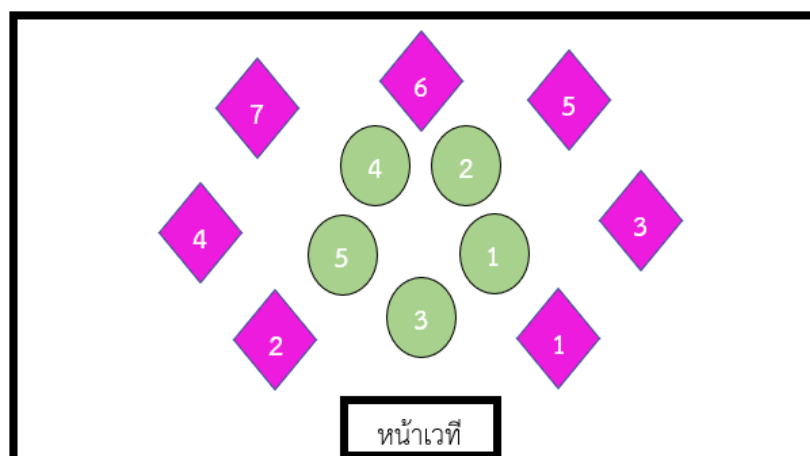
4.3.3 การแปรแถวตามจินตนาการ คือการสร้างสรรค์แถวแบบใหม่ โดยใช้จินตนาการของผู้สร้างสรรค์

4.3.1 การแปรแถวตามหลักทฤษฎีของ คุณครูเฉลย ศุขะวณิช, นิตยา จามรมาน, สุนนมาลย์ นิ่มเนติพันธ์ และ สุนนรตี นิ่มเนติพันธ์ ซึ่งเป็นการแปรแถวมาตรฐานระบำของไทย ได้แก่ แถวหน้ากระดาน แถววงกลม แถวเฉียง และแถวตอน โดยแบ่งรายละเอียดดังต่อไปนี้

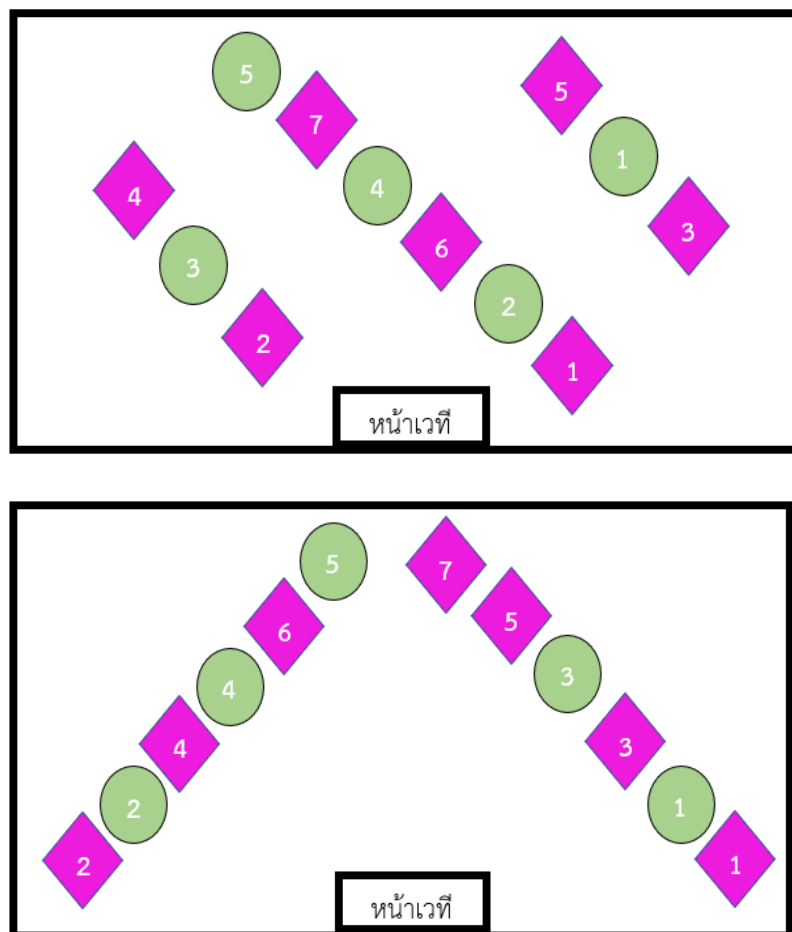
1) รูปแบบการแปรแถวหน้ากระดาน ชุดศรืมหาโพธิ์บูชา จำนวน 2 รูปแบบแถว ประกอบด้วย รูปแบบแถวที่ 7

2) รูปแบบการแปรแถววงกลม ชุดศรืมหาโพธิ์บูชา จำนวน 2 รูปแบบแถว ประกอบด้วย รูปแบบแถวที่ 9

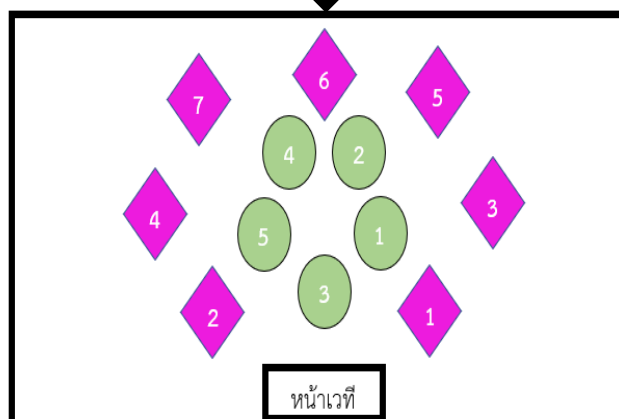
3) รูปแบบการแปรแถวเฉียง ชุดศรืมหาโพธิ์บูชา จำนวน 2 รูปแบบแถว ประกอบด้วย รูปแบบแถวที่ 8 และรูปแบบแถวที่ 11

4.3.2 รูปแบบการแปรแถวและการตั้งขั้วที่ได้จากความเชื่อของผู้หญิงในศาสนาพราหมณ์

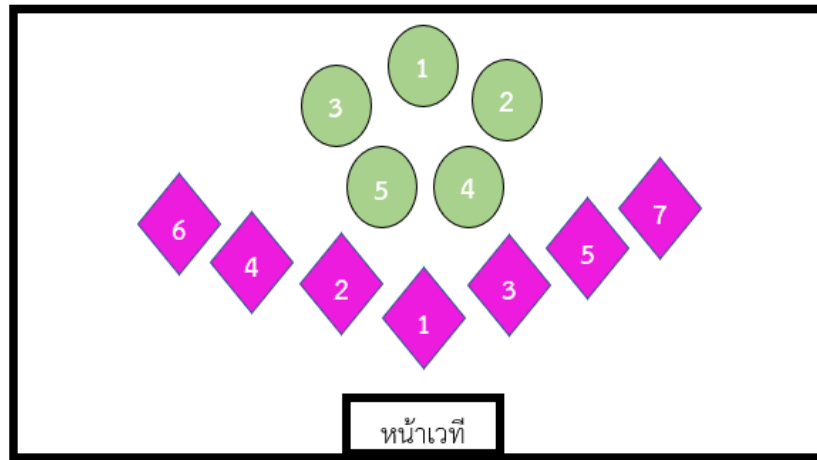
- อินดู เชื่อว่าควรอย่างยิ่งที่จะบูชาโพธิ์โดยการทักษิณาวัด (เดินเวียนขวา) และสัญลักษณ์ที่เป็นสัญลักษณ์ของศาสนาพุทธ คือ ธรรมจักร เปรียบเสมือนตัวแทนของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นพระศาสดาของศาสนาพุทธ

รูปแบบการแปรแถววงกลม รูปแบบแถวที่ 9 ได้รับแรงบันดาลใจมาจากการทักษิณาวัด (เดินเวียนขวา) รูปแบบแถววงกลมเทียบได้กับวงล้อของธรรมจักร ที่เป็นสัญลักษณ์ของศาสนาพุทธ จะปรากฏอยู่ในการแสดงช่วงที่ 1 เป็นการแห่ขบวนสักการะต้นศรีมหาโพธิ์

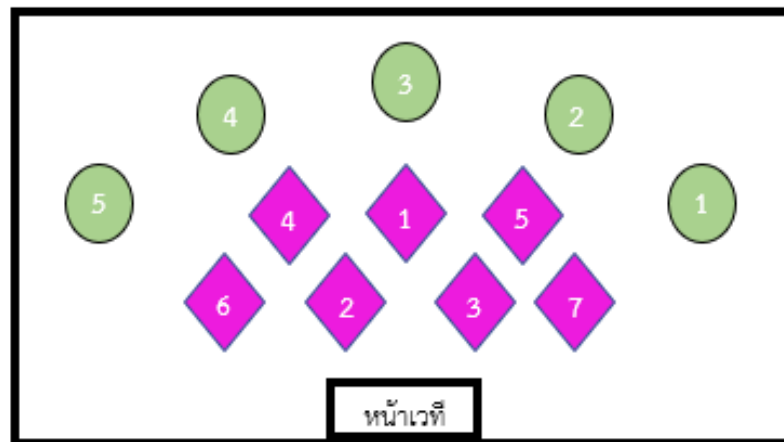

4.3.3 การแปรแถวตามจินตนาการ คือการสร้างสรรค์แถวแบบใหม่ โดยใช้จินตนาการของผู้สร้างสรรค์

1) รูปแบบแถวที่ 12 ผู้แสดงชายทั้งหมด ได้รับแรงบันดาลใจจากลักษณะของต้นโพธิ์ ผู้แสดงหญิงทั้งหมด ได้รับแรงบันดาลใจจากการนำเครื่องสักการะมาสักการะต้นศรีมหาโพธิ์ จะปรากฏอยู่ในช่วงที่ 1

2) รูปแบบแถวที่ 10 ได้รับแรงบันดาลใจมาจากการร่ายรำเฉลิมฉลองต้นศรีมหาโพธิ
จะปรากฏอยู่ในช่วงที่ 2

4.4 กระบวนทำรำการสร้างสรรค์การแสดงชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา

ในการสร้างสรรค์ผลงานผลงานการแสดงจำเป็นต้องมีการกำหนดกรอบแนวคิดในการประดิษฐ์ทำรำเพื่อครอบคลุมถึงแนวทางในกระบวนการความคิดและเพื่อให้ผลงานออกมาอยู่ในกระบวนการออกแบบตามความคิดของผู้ออกแบบ ดังนี้

4.4.1 กระบวนทำรำที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่โดยใช้พื้นฐานท่าทางนาฏศิลป์ คือ กระบวนทำรำที่คิดประดิษฐ์ขึ้นใหม่โดยนำท่ารำมาจากการแสดงการตะนาถุยม์ และท่ารำที่มาจากภาพหลักศิลปะทวารวดี ซึ่งมีบรมครูทางด้านนาฏศิลป์ไทยได้ประดิษฐ์ไว้ จึงเป็นแรงบันดาลใจให้คณะผู้สร้างสรรค์นำมาสร้างสรรค์ทำรำ

4.4.2 กระบวนทำรำที่สร้างสรรค์ขึ้นจากจินตนาการ คือ การคิดประดิษฐ์ขึ้นใหม่ โดยได้แรงบันดาลใจจากประสบการณ์และการสังเกตสิ่งรอบตัว มีความประทับใจจนเกิดเป็นจินตนาการที่จะสร้างสรรค์และนำมาผสมผสานกับท่าทางนาฏศิลป์ไทย

กระบวนทำรำการสร้างสรรค์การแสดงชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา

จากการศึกษาดำเนินงานของต้นศรีมหาโพธิ ตำบลโคกปึก อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี ผู้สร้างสรรค์แบ่งรูปแบบการแสดงออกเป็น 2 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 (บูชาสักการะ) คือ แสดงถึงขบวนสักการะของข้าราชการใน
พระเจ้าทวณัฒมปะยยะดิษฐ์นำเครื่องสักการะมาสักการะ
ต้นศรีมหาโพธิ

ช่วงที่ 2 (เฉลิมฉลองรื่นเริง) คือ แสดงถึงการร่ายรำในการปกป้องรักษาต้นศรีมหาโพธิ
ให้เจริญงอกงาม

การวิเคราะห์กระบวนทำรำการสร้างสรรค์การแสดงชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา

1. กระบวนทำรำจากการแสดงการตะนาถุยม์ที่ได้นำข้อมูลจากการศึกษาอาจารย์เอกลักษณ์ หนูเงิน อาจารย์ประจำรายวิชานาฏศิลป์นานาชาติ (อินเดีย) คณะศิลปนาฏดุริยางค์สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ คณะผู้สร้างสรรค์ได้นำกระบวนทำรำจากการแสดงการตะนาถุยม์มาปรับใช้สร้างสรรค์ให้เป็นกระบวนทำรำที่สอดคล้องกับการแสดงชุดศรีมหาโพธิ์บูชา โดยกระบวนทำรำจากการตะนาถุยม์ที่คณะผู้สร้างสรรค์ได้นำมาปรับใช้ ได้แก่ 1. ท่าการมีความสุข 2. ท่าถือดาบ หรือท่อนกระบ 3.ท่าต้นโพธิ์ 4. ท่าต้นโพธิ์เจริญงอกงาม 5. ท่าบูชาต้นโพธิ์ และการใช้ท่าแบบการแสดงการตะนาถุยม์ เพื่อคณะผู้สร้างสรรค์ต้องการแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมร่วมกัน และอินเดียยังเป็นที่กำเนิดของต้นศรีมหาโพธิ์ จึงทำให้คณะผู้สร้างสรรค์เกิดแรงบันดาลใจที่นำกระบวนทำรำของการแสดงการตะนาถุยม์มาปรับใช้ในการแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา

1) กระบวนท่ารำจากการแสดงภารตะนาฏยัม ท่ากัททะการมุกกะฮา ท่านี้ไม่มีความหมายเฉพาะในท่านี้ สื่อให้เห็นถึง ท่าทางการเต้นรำ ที่มีความสุข ความสนุกสนานเข้ามาเป็นกระบวนท่ารำ

ภาพที่ 4.1 ท่าการมีความสุข

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

2) กระบวนท่ารำจากการแสดงภารตะนาฏยัมท่า รามาวตาร เป็นท่าที่สื่อถึงพระรามหรือ พระ นารายณ์ มือถือคันศร

ภาพที่ 4.2 ท่าถือดาบ หรือท่ายันกรบ

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

3) กระบวนท่ารำนำมาสร้างสรรค์ใหม่จากการแสดงการตะนาถั่ว โดยท่ารำทำตันโพธิ์สื่อให้เห็นถึงตันโพธิ์ ใบโพธิ์ที่ความมั่นคงของลำต้น และราก

ภาพที่ 4.3 ท่าตันโพธิ์

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

4) กระบวนท่ารำนำมาสร้างสรรค์ใหม่จากการแสดงการตะนาถั่ว โดยท่ารำทำตันโพธิ์เจริญงอกงามสื่อให้เห็นถึงตันโพธิ์ ใบโพธิ์ที่ความอุดมสมบูรณ์ของลำต้น และราก

ภาพที่ 4.4 ท่าตันโพธิ์เจริญงอกงาม

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

5) กระบวนท่ารำนำมาสร้างสรรค์ใหม่จากการแสดงการตะนาถุยม์ โดยท่าร่ำท่าบูชาต้นโพธิ์สื่อให้เห็นถึงการเคารพ นมัสการกราบไหว้บูชาเพื่อความเป็นสิริมงคล

ภาพที่ 4.5 ท่าบูชาต้นโพธิ์

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

2. กระบวนท่าร่ำที่มาจากแสดงโบราณคดี ชุตทวารวดี ซึ่งมีบรมครูทางด้านนาฏศิลป์ไทยได้ประดิษฐ์ โดยกระบวนท่าร่ำได้นำมาจากภาพจำลองศิลปะทวารวดี คณะผู้สร้างสรรค์ได้นำกระบวนท่าร่ำจากการแสดงโบราณคดี ชุตทวารวดีมาปรับใช้สร้างสรรค์ให้เป็นกระบวนท่าร่ำที่สอดคล้องกับการแสดงชุดศรีมหาโพธิ์บูชา โดยกระบวนท่าร่ำจากการแสดงโบราณคดี ชุตทวารวดีที่คณะผู้สร้างสรรค์ได้นำมาปรับใช้ได้แก่ กระบวนท่าร่ำจากการแสดงโบราณคดี ชุตทวารวดี และกระบวนท่าร่ำที่นำมาสร้างสรรค์

ภาพที่ 4.6 ทำนั่งพับเพียบ

ภาพที่ 4.7 ท่าลลิตะ

ภาพที่ 4.8 ท่าจีบตั้งศอก

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

1) กระบวนท่ารำจากการแสดงโบราณคดี ชุดทวารวดี ทำนั่งพับเพียบ ท่าลลิตะ หรือท่าพระคเนศ และท่า จีบตั้งศอก เป็นท่ารำที่ได้จากการเลียนแบบภาพปูนปั้น รูปดินเผา และภาพจำหลักในสมัยทวารวดี

ภาพที่ 4.9 กระบวนท่ารำทวารวดีแบบเดิม 1

ภาพที่ 4.10 กระบวนท่ารำที่นำมาสร้างสรรค์ 1

ภาพที่ 4.23 กระบวนท่ารำทวารวดีแบบเดิม ภาพที่ 4.24 กระบวนท่ารำที่นำมาสร้างสรรค์

2. กระบวนท่ารำที่นำมาสร้างสรรค์ใหม่จากการแสดงโบราณคดี ชุตทวารวดี โดยใช้พื้นฐานท่าทางนาฏศิลป์ คือ กระบวนท่ารำที่คิดประดิษฐ์ขึ้นใหม่โดยนำท่ารำมาจากนาฏยศัพท์ มาผสมผสานกับท่านาฏศิลป์ร่วมสมัย โดยลักษณะการจีบแบบเดิมเป็นลักษณะการจีบแบบท่าทางนาฏศิลป์ มีความแตกต่างกัน คือ ลักษณะการจีบที่สร้างสรรค์ใหม่ โดยนิ้วชี้ และนิ้วโป้งจรดกันเป็นวงกลม นิ้วที่เหลือเหยียดตั้ง ลักษณะคล้ายจีบของการแสดงโบราณคดี ชุตทวารวดี เพื่อให้ตรงตามแนวคิดของการแสดง

ท่ารำหลักที่ใช้ประกอบการแสดง

คือ การแสดงท่ารำที่สื่อถึงต้นศรีมหาโพธิ์ ตำบลโคกปี่ อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี และขบวนสักการะของเหล่าข้าราชการในพระเจ้าทวามพะยะดิษฐ์ รวมไปถึงท่ารำที่แสดงให้เห็นถึงยุคทวารวดี ลักษณะท่วงท่าสร้างสรรค์จากอากัปกิริยาของมนุษย์โดยการเลียนแบบ เพื่อให้เกิดความเคลื่อนไหว มีลักษณะเฉพาะของการใช้มือ เท้า ศีรษะ โดยการนำแนวคิด มาจากภาพจำหลัก ภาพสลัก ภาพปั้นที่ขุดพบในสมัยทวารวดี

1) ท่ารำที่แสดงให้เห็นถึง ต้นศรียาโพธิ

2) ท่ารำที่แสดงให้เห็นถึง การบูชาต้นศรียาโพธิ และการเตรียมเครื่องสักการะต้นศรียาโพธิ

3) ท่ารำที่แสดงให้เห็นถึง ขบวนสักการะของเหล่าข้าราชการบริพาร

4) ท่ารำที่แสดงให้เห็นถึงศิลปะทวารวดี โดยการนำท่ารำการแสดงโบราณคดี ชุตทวารวดี

การแสดงช่วงที่ 1 แสดงถึงขบวนสักการะของข้าราชการในพระเจ้าทวนำปะยะดิษฐ์
ที่นำเครื่องสักการะต้นศรีมหาโพธิ์

ภาพที่ 4.13 ภาพท่ารำทำที่ 1

ทิศทาง	ทิศหน้า
ผู้แสดงหญิง	กลุ่มนักแสดงหญิง 3 คน มือขวาดั้งวงบนระดับศีรษะ มือซ้ายหักข้อมือเข้าหาลำตัวระดับอก เอียงศีรษะทางขวา จรดเท้าขวาด้านหน้า เท้าซ้ายวางหลัง กลุ่มนักแสดงหญิง 4 คน มือซ้ายแตะที่ใบหน้า มือขวาวางที่หน้าขา เอียงซ้าย นั่งตั้งเข่าซ้าย
ทิศทาง	ทิศหน้า
ผู้แสดงชาย	มือขวาแตะที่ใบหน้า มือซ้ายวางที่หน้าขา เอียงขวา นั่งตั้งเข่าขวา
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 1

ภาพที่ 4.14 ภาพท่ารำทำที่ 2

ทิศทาง ทิศหน้าและทิศหลัง

ผู้แสดงหญิง กลุ่มนักแสดงหญิง 3 คน มือทั้งสองตั้งวงระดับเหนือศีรษะ เอียงซ้าย ยกเท้าซ้าย
กลุ่มนักแสดงหญิง 4 คน มือซ้ายตั้งวงบัวบาน มือขวาหักข้อมือลงต่อศอก เอียงขวา
นั่งตั้งเข่าซ้าย

ทิศทาง ทิศหน้า

ผู้แสดงชาย มือซ้ายตั้งวงบัวบาน มือขวาหักข้อมือลงต่อศอก เอียงขวา นั่งตั้งเข่าซ้าย

รูปแบบการแปรแถว ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 1

ภาพที่ 4.15 ภาพท่ารำทำที่ 3

ทิศทาง	ทิศหน้า
ผู้แสดงหญิง	กลุ่มนักแสดงหญิง 3 คน มือทั้งสองพนมมือเหนือศีรษะ ศีรษะตรง ก้าวหน้าเท้าขวา กลุ่มนักแสดงหญิง 4 คน มือทั้งสองพนมมือเหนือศีรษะ ศีรษะตรง ตั้งเข่าซ้าย
ทิศทาง	ทิศหน้า
ผู้แสดงชาย	มือทั้งสองพนมมือเหนือศีรษะ ศีรษะตรง ตั้งเข่าซ้าย
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 1

ภาพที่ 4.16 ภาพท่ารำทำที่ 4

ทิศทาง	ทิศหน้า
ผู้แสดงหญิง	มือซ้ายตั้งวงระดับวงกลาง มือขวาหักข้อมือเข้าหาลำตัวระดับอก กดไหล่ซ้าย วางเท้า
ซ้ายใน	ลักษณะเหลื่อมเท้า
ทิศทาง	ทิศขวาและทิศซ้าย
ผู้แสดงชาย	มือขวที่ตั้งวงระดับอก มือซ้ายหักข้อมือระดับชายพก เอียงขวา วางเท้าขวาใน
	ลักษณะเหลื่อมเท้า
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 1

ภาพที่ 4.17 ภาพท่ารำทำที่ 5

ทิศทาง	ทิศหน้า
ผู้แสดงหญิง	มือขวาตั้งวงบัวบาน มือซ้ายหักข้อมือลงต่อศอก เอียงขวา ก้าวหน้าเท้าขวา
ทิศทาง	ทิศหน้า
ผู้แสดงชาย	มือซ้ายตั้งวงระดับศีรษะ มือขวาหักข้อมือเข้าอก เอียงขวา ก้าวหน้าเท้าขวา
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 1

ภาพที่ 4.18 ภาพท่ารำทำที่ 6

ทิศทาง ทิศหน้า

ผู้แสดงหญิง มือซ้ายหักข้อมือข้างใบหู มือขวาตั้งวงล่าง เอียงซ้าย เท้าขวาแนบเท้าซ้าย

รูปแบบการแปรแถว ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 1

ภาพที่ 4.19 ภาพท่ารำทำที่ 7

ทิศทาง	ทิศหน้า
ผู้แสดงหญิง	มือขวาตั้งวงบน มือซ้ายหักข้อมือลงระดับอก เอียงซ้าย ก้าวหน้าเท้าซ้าย
ทิศทาง	ทิศหลัง
ผู้แสดงชาย	มือขวาถือดอกไม้ระดับศีรษะ มือซ้ายตั้งวงกลาง ก้าวหน้าเท้าซ้าย
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 1

ภาพที่ 4.20 ภาพท่ารำทำที่ 8

ทิศทาง	ทิศหน้า
ผู้แสดงหญิง	มือขวาหักข้อมือลง แขนตึง มือซ้ายตั้งวงระดับอก เอียงขวา ก้าวหน้าเท้าขวา
ทิศทาง	ทิศหน้า
ผู้แสดงชาย	มือขวาถือดอกไม้ระดับเหนือศีรษะ มือซ้ายหักข้อมือลงระดับอก ก้าวหน้าเท้าขวา
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 1

ภาพที่ 4.21 ภาพท่ารำทำที่ 9

ทิศทาง	ทิศหลัง
ผู้แสดงหญิง	มือทั้งสองถือดอกไม้เหนือระดับศีรษะ ศีรษะตรง ยืนตรง
ทิศทาง	ทิศหน้า
ผู้แสดงชาย	มือขวาดั้งวางระดับอก มือซ้ายหักข้อมือลง ศีรษะตรง ก้าวหน้าเท้าขวา
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 2

ภาพที่ 4.22 ภาพทำรำทำที่ 10

ทิศทาง	ทิศหลัง
ผู้แสดงหญิง	มือทั้งสองถือดอกไม้เหนืระดับศีรษะ ศีรษะตรง ยืนตรง
ทิศทาง	ทิศขวา
ผู้แสดงชาย	มือซ้ายตั้งวงล่าง มือขวาหักข้อมือลง งอแขน ศีรษะตรง ก้าวหน้าเท้าขวา
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 2

ภาพที่ 4.23 ภาพท่ารำทำที่ 11

ทิศทาง	ทิศหน้า
ผู้แสดงหญิง	มือขวาถือดอกไม้เหนือระดับศีรษะ มือซ้ายตั้งวงกลาง เอียงซ้าย ก้าวหน้าเท้าซ้าย
ทิศทาง	ทิศหน้า
ผู้แสดงชาย	มือขวาตั้งวงเหนือระดับศีรษะ มือซ้ายตั้งวงกลาง เอียงซ้าย ตั้งเท้าซ้าย
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 2

ภาพที่ 4.24 ภาพท่ารำทำที่ 12

ทิศทาง ทิศหน้า

ผู้แสดงหญิง มือทั้งสองถือดอกไม้เหนือระดับศีรษะ ศีรษะตรง จรดเท้าซ้าย

ทิศทาง ทิศหน้า

ผู้แสดงชาย มือทั้งสองตั้งวางเหนือระดับศีรษะ ศีรษะตรง เท้าซ้ายวางเหนือเข่าขวา

รูปแบบการแปรแถว ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 2

ภาพที่ 4.25 ภาพทำรำทำที่ 13

ทิศทาง	ทิศหน้า
ผู้แสดงหญิง	มือทั้งสองถือดอกไม้ระดับอก ยืนไขว้เท้าเปิดส้นเท้า
ทิศทาง	หันหลัง
ผู้แสดงชาย	มือซ้ายตั้งวงระดับศีรษะ มือขวาตั้งวงกลางหักข้อมือลงอแขน เอียงขวา นั่งตั้งเข่า
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 2

ภาพที่ 4.26 ภาพทำรำทำที่ 14

ทิศทาง	หันซ้ายและขวา
ผู้แสดงหญิง	มือขวาถือดอกไม้ระดับวงล่าง มือซ้ายตั้งวงหงายแขนตั้งจรดปลายเข่า เอียงขวา
จรดเท้าขวา
ทิศทาง	หันซ้าย
ผู้แสดงชาย	มือซ้ายตั้งวงระดับอก มือขวาตั้งวงล่างหักข้อมือลง เอียงซ้าย ตะเท้าซ้าย
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 3

ภาพที่ 4.27 ภาพทำร่ำทำที่ 15

ทิศทาง	ทิศหน้า
ผู้แสดงหญิง	มือขวาถือดอกไม้เหนือระดับศีรษะ มือซ้ายหักข้อมือเข้าหาลำตัวระดับอก เอียงซ้าย ก้าวหน้าเท้าซ้าย
ทิศทาง	ทิศหน้า
ผู้แสดงชาย	มือขวาดั้งระดับกลาง มือซ้ายตั้งวงกลางหักข้อมือลง งอแขน เอียงซ้าย ก้าวข้าง เท้าขวา
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 3

ภาพที่ 4.28 ภาพท่ารำทำที่ 16

ทิศทาง	ทิศหน้า
ผู้แสดงหญิง	มือขวาถือดอกไม้ระดับวงล่าง มือซ้ายตั้งวงบัวบาน เอียงขวา จรดเท้าขวา
ทิศทาง	หันหลัง
ผู้แสดงชาย	มือขวาตั้งวงระดับอก มือซ้ายตั้งวงบัวบาน เอียงขวา ก้าวข้างซ้าย
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 3

ภาพที่ 4.29 ภาพทำร่ำท่าที่ 17

นักแสดงกลุ่มที่ 1

ทิศทาง หันหลัง

ผู้แสดงหญิง มือขวาถือดอกไม้ระดับเหนือศีรษะ มือซ้ายตั้งวง ศีรษะตรง จรดเท้าขวา

ทิศทาง หันหลัง

ผู้แสดงชาย มือขวาดังวงระดับอก มือซ้ายตั้งวงบัวบาน ศีรษะตรง ตั้งเข่าซ้าย

รูปแบบการแปรแถว ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่

นักแสดงกลุ่มที่ 2

ทิศทาง หันหน้า

ผู้แสดงหญิง มือทั้งสองถือดอกไม้ระดับเหนือศีรษะ ศีรษะตรง จรดเท้าขวา

ทิศทาง หันหลัง

ผู้แสดงชาย มือขวาดังวงระดับอก มือซ้ายตั้งวงบัวบาน เอียงขวา ก้าวข้างซ้าย

รูปแบบการแปรแถว ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 3

ภาพที่ 4.30 ภาพทำร่าทำที่ 18

นักแสดงกลุ่มที่ 1

ทิศทาง ทิศขวา

ผู้แสดงหญิง มือขวาถือดอกไม้ระดับวงล่าง มือซ้ายตั้งวงหงายมือแขนตั้งระดับเหนือเข่า เอียงขวา
จรดเท้าขวา

ทิศทาง ทิศขวา

ผู้แสดงชาย มือขวาดังวงหลังหู มือซ้ายตั้งวงหงายมือแขนตั้งระดับเหนือเข่า เอียงขวา จรดเท้าขวา

รูปแบบการแปรแถว ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่

นักแสดงกลุ่มที่ 2

ทิศทาง ทิศซ้าย

ผู้แสดงหญิง มือขวาถือดอกไม้ระดับวงล่างข้างลำตัว มือซ้ายตั้งวงล่าง เอียงขวา ก้าวหน้าเท้าขวา

ทิศทาง ทิศหน้า

ผู้แสดงชาย มือขวาดังวงระดับอก มือซ้ายตั้งวงบัวบาน เอียงขวา ก้าวหน้าเท้าขวา

รูปแบบการแปรแถว ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 4

ภาพที่ 4.31 ภาพท่าร่าท่าที่ 19

นักแสดงกลุ่มที่ 1

ทิศทาง ทิศหน้า

ผู้แสดงหญิง มือขวาถือดอกไม้ระดับวงล่าง มือซ้ายตั้งวงหักข้อมือแขนตั้งระดับวงกลาง กดไหล่ขวา
วางเท้าขวาในลักษณะเหลื่อมเท้า

ทิศทาง ทิศหน้า

ผู้แสดงชาย มือขวาดั้งวงระดับอก มือซ้ายตั้งวงหักข้อมือแขนงระดับวงกลาง เอียงซ้าย ตั้งเท้าขวา

รูปแบบการแปรแถว ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 4

นักแสดงกลุ่มที่ 2

ทิศทาง ทิศซ้าย

ผู้แสดงหญิง มือขวาถือดอกไม้ระดับวงล่างข้างลำตัว มือซ้ายตั้งวงหักข้อมือแขนตั้ง เอียงขวา
ยืนตรง

ทิศทาง ทิศหน้าและทิศหลัง

ผู้แสดงชาย มือขวาดั้งวงล่าง มือซ้ายตั้งวงหลังใบหู เอียงขวา ก้าวหน้าเท้าขวา

รูปแบบการแปรแถว ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 4

ภาพที่ 4.32 ภาพทำร่ำท่าที่ 20

ทิศทาง	ทิศหน้า
ผู้แสดงหญิง	มือขวาตั้งวงระดับอก มือซ้ายคว่ำมือลงที่ระดับชายพก เอียงขวา ตั้งเข้าซ้าย
ทิศทาง	ทิศหน้า
ผู้แสดงชาย	นักแสดงชาย 1 มือทั้งสองข้างตั้งวงระดับเหนือศีรษะ ศีรษะตรง เท้าซ้ายวางเหนือเข้า ขวากลุ่มนักแสดง 4 คน มือขวาตั้งวงระดับศีรษะ มือซ้ายตั้งวงหักข้อมือลงระดับวงกลาง จอแขน เอียงซ้าย เท้าซ้ายแนบข้างเท้าขวา
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 5

ภาพที่ 4.33 ภาพท่ารำทำที่ 21

ทิศทาง	ทิศหน้า
ผู้แสดงหญิง	มือทั้งสองข้างตั้งวงกลางหงายข้อมือ กดไหล่ซ้าย นั่งตั้งเข่าซ้าย
ทิศทาง	หันหลัง
ผู้แสดงชาย	นักแสดงชาย 1 มือทั้งสองข้างตั้งวงระดับเหนือศีรษะ ศีรษะตรง เท้าซ้ายวางเหนือเข่า ขวากลุ่มนักแสดง 4 คน มือขวาตั้งวงระดับศีรษะ มือซ้ายตั้งวงหักข้อมือลงระดับวงกลาง งอแขน เอียงซ้าย เท้าซ้ายแนบข้างเท้าขวา
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 5

ภาพที่ 4.34 ภาพท่ารำทำที่ 22

ทิศทาง	ทิศหน้า
ผู้แสดงหญิง	มือขวาถือดอกไม้ระดับวงล่าง มือซ้ายตั้งวงบัวบาน เอียงขวา ก้าวข้างเท้าซ้าย
ทิศทาง	ทิศหน้า
ผู้แสดงชาย	มือทั้งสองข้างตั้งวงระดับเหนือศีรษะ ศีรษะตรง เท้าซ้ายวางเหนือเข้าขวา
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 5

ภาพที่ 4.35 ภาพทำรำทำที่ 23

ทิศทาง	ทิศหน้า
ผู้แสดงหญิง	ปฏิบัติทำรำตามรูปภาพ
ทิศทาง	วงกลม
ผู้แสดงชาย	มือทั้งสองข้างตั้งวงไขว้มีระดับศีรษะ เอียงซ้าย ยกเท้าซ้าย
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 6

ภาพที่ 4.36 ภาพท่าร่ำท่าที่ 24

ทิศทาง	ทิศหลัง
ผู้แสดงหญิง	มือทั้งสองถือดอกไม้ระดับศีรษะ ศีรษะตรง นั่งตั่งเข้าขวา
ทิศทาง	ทิศหน้า
ผู้แสดงชาย	มือทั้งสองข้างตั้งวงระดับเหนือศีรษะ ศีรษะตรง เท้าซ้ายวางเหนือเข้าขวา
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 6

ภาพที่ 4.37 ภาพทำรำทำที่ 25

ทิศทาง	ทิศหลัง
ผู้แสดงหญิง	มือขวาดั้งวงหงายมือหักข้อมือลงระดับกลาง มือซ้ายตั้งวงกลาง กดไหล่ซ้าย นั่งคุกเข่า
ทิศทาง	ทิศหน้า
ผู้แสดงชาย	ผู้ชายประกอบร่างเป็นต้นโพธิ์ มือใช้แทนสัญลักษณ์เป็น ใบโพธิ์ ส่วนลำตัวสื่อถึงลำต้นของต้นโพธิ์ นักแสดงชาย 1 มือทั้งสองข้างตั้งวงระดับเหนือศีรษะ ศีรษะตรง เท้าซ้ายวางเหนือเข่าขวา กลุ่มนักแสดงชาย 4 คน มือขวาดั้งวงระดับเหนือศีรษะ มือซ้ายตั้งวงหักข้อมือองแขนระดับกลาง เอียงซ้าย
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 6

การแสดงช่วงที่ 2

(เฉลิมฉลองรีนเริง) แสดงถึงการร่ายรำในการปกป้องรักษาต้นศรีมหาโพธิ์ให้เจริญงอกงาม

ภาพที่ 4.38 ภาพท่าร่ายรำที่ 26

ทิศทาง	ยืนหันหน้า
ผู้แสดงหญิง	มือซ้ายตั้งวงกลาง มือขวาตั้งวงกลางหน้าอก เท้าขวาก้าวหน้า เท้าซ้ายเปิดส้นเท้า
หลัง	ศีรษะเล็กน้อยซ้าย
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 7

ภาพที่ 4.39 ภาพท่ารำทำที่ 27

ทิศทาง	หันหน้าและหันหลัง
ผู้แสดงหญิง	มือซ้ายตั้งวงบน มือขวาแขนตั้งวางบนหน้าขา วางเท้าขวาในลักษณะเหลื่อมเท้า ศีรษะลักคอกขวา
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 7

ภาพที่ 4.40 ภาพท่าร่ำท่าที่ 28

ทิศทาง	หันเฉียงทิศขวาและหันหน้า
ผู้แสดงหญิง	หันเฉียงทิศขวา มือซ้ายหงายมือขวามือขวาทักข้อมือต่อศอกซ้าย เท้าซ้ายก้าวหน้า เท้าขวาเปิดส้นเท้าหลัง ศีรษะเอียงซ้าย หันหน้า มือขวาหงายมือขวามือซ้ายทักข้อมือต่อศอกซ้าย เท้าขวาก้าวหน้า เท้าซ้ายเปิดส้นเท้าหลัง ศีรษะเอียงขวา
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 7

ภาพที่ 4.41 ภาพท่ารำทำที่ 29

ทิศทาง	หันเฉียงทิศขวาและหันหน้า
ผู้แสดงหญิง	หันเฉียงทิศขวา มือซ้ายตั้งวงบน มือขวาหงายมือเข้าหาลำตัวระดับเอว ตั้งเข่า ซ้ายเอียงศีรษะซ้าย หันหน้า มือซ้ายหงายมือแขนตั้งระดับหน้าขาขวา มือขวา หักข้อมือลงระดับข้างหูขวา วางปลายเท้าขวา ศีรษะเอียงขวา
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 7

ภาพที่ 4.42 ภาพท่าร่ำท่าที่ 30

ทิศทาง	ปฏิบัติทิศทางดังภาพ
ผู้แสดงหญิง	ปฏิบัติท่าร่ำดังภาพ
ทิศทาง	ปฏิบัติทิศทางดังภาพ
ผู้แสดงชาย	ปฏิบัติท่าร่ำดังภาพ
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 7

ภาพที่ 4.43 ภาพท่าร่ำท่าที่ 31

ทิศทาง	หันทิศขวา หันทิศซ้าย
ผู้แสดงหญิง	มือทั้งสองพนมมีระดับอกข้างซ้าย วางจุมูกเท้าขวา ศีรษะเอียงซ้าย
ทิศทาง	หันทิศขวา หันทิศซ้าย
ผู้แสดงชาย	มือทั้งสองพนมมีระดับอกข้างซ้าย วางจุมูกเท้าขวา ศีรษะเอียงซ้าย
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 8

ภาพที่ 4.44 ภาพท่าร่ำท่าที่ 32

ทิศทาง	หันทิศขวา หันทิศซ้าย
ผู้แสดงหญิง	แถวหน้า มือทั้งสองตั้งวงไขว้มือระดับหน้า ตั้งเข่าซ้าย ศีรษะตรง แถวหลัง มือทั้งสองตั้งวงไขว้มือระดับหน้า เข่าซ้ายก้าวนำ เข่าขวาเปิดส้นเท้า หลัง ศีรษะตรง
ทิศทาง	หันทิศขวา หันทิศซ้าย
ผู้แสดงชาย	แถวหน้า มือทั้งสองตั้งวงไขว้มือระดับหน้า ตั้งเข่าซ้าย ศีรษะตรง แถวหลัง มือทั้งสองตั้งวงไขว้มือระดับหน้า เข่าซ้ายก้าวนำ เข่าขวาเปิดส้นเท้า หลัง ศีรษะตรง
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 8

ภาพที่ 4.45 ภาพท่าร่ำท่าที่ 33

ทิศทาง	หันเฉียงทิศขวาและหันหน้า
ผู้แสดงหญิง	มือขวาแขนตึงหักข้อมือลง มือซ้ายหักข้อมือลงระดับเอว เท้าซ้ายก้าวหน้า เท้าขวาเปิดส้นเท้าหลัง ศีรษะเอียงซ้าย
ทิศทาง	หันเฉียงทิศขวาและหันหน้า
ผู้แสดงชาย	มือขวาแขนตึงหักข้อมือลง มือซ้ายหักข้อมือลงระดับเอว เท้าซ้ายก้าวหน้า เท้าขวาเปิดส้นเท้าหลัง ศีรษะเอียงซ้าย
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 8

ภาพที่ 4.46 ภาพท่ารำทำที่ 34

ทิศทาง	หันเฉียงทิศขวาและหันหน้า
ผู้แสดงหญิง	แถวหน้า มือขวาทิ้งขวบน มือซ้ายจับหงายระดับอก ตั้งเข่าขวา เอียงศีรษะซ้าย แถวหลัง มือขวาทิ้งขวบน มือซ้ายจับหงายระดับอก ก้าวข้างเท้าขวา เอียงศีรษะ ซ้าย
ทิศทาง	หันเฉียงทิศขวาและหันหน้า
ผู้แสดงชาย	แถวหน้า มือขวาทิ้งขวบน มือซ้ายจับหงายระดับอก ตั้งเข่าขวา เอียงศีรษะซ้าย แถวหลัง มือขวาทิ้งขวบน มือซ้ายจับหงายระดับอก ก้าวข้างเท้าขวา เอียงศีรษะ ซ้าย
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 8

ภาพที่ 4.47 ภาพท่ารำทำที่ 35

ทิศทาง	ยืนแถวเป็นวงกลม
ผู้แสดงหญิง	มือซ้ายหงายมือแขนตึง มือขวาตั้งวงล่าง เท้าซ้ายก้าวหน้า เท้าขวาเปิดส้นเท้า หลัง ศีรษะเอียงซ้าย
ทิศทาง	ยืนแถวเป็นวงกลม
ผู้แสดงชาย	มือซ้ายหงายมือแขนตึง มือขวาตั้งวงล่าง เท้าซ้ายก้าวหน้า เท้าขวาเปิดส้นเท้า หลัง ศีรษะเอียงซ้าย
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 9

ภาพที่ 4.48 ภาพท่ารำทำที่ 36

ทิศทาง	ยืนแถวเป็นวงกลม
ผู้แสดงหญิง	มือทั้งสองพนมมือเหนือศีรษะ ยืนตรง ศีรษะตรง
ทิศทาง	ยืนแถวเป็นวงกลม
ผู้แสดงชาย	มือทั้งสองพนมมือเหนือศีรษะ ยืนตรง ศีรษะตรง
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 9

ภาพที่ 4.49 ภาพท่าร่ำท่าที่ 37

ทิศทาง	ยืนแถวเป็นวงกลม
ผู้แสดงหญิง	มือขวาตั้งวงแขนตั้ง มือซ้ายตั้งวงระดับอก เท้าขวาก้าวหน้า เท้าซ้ายเปิดส้นเท้า
หลัง	
	ศีรษะตรง
ทิศทาง	ยืนแถวเป็นวงกลม
ผู้แสดงชาย	มือขวาตั้งวงแขนตั้ง มือซ้ายตั้งวงระดับอก เท้าขวาก้าวหน้า เท้าซ้ายเปิดส้นเท้า
	หลัง ศีรษะตรง
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 9

ภาพที่ 4.50 ภาพท่ารำทำที่ 38

ทิศทาง	ยืนแถวเป็นวงกลม
ผู้แสดงหญิง	มือซ้ายหักข้อมือเข้าระดับใบหน้า มือขวาหักข้อมือเข้าหาแขนซ้าย ตั้งเข้าซ้าย ศีรษะตรง
ทิศทาง	ยืนแถวเป็นวงกลม
ผู้แสดงชาย	มือขวาดั้งวง มือซ้ายคว่ำมือองแขนระดับเอว เท้าซ้ายแนบขาขวา ศีรษะเอียง ขวา
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 9

ภาพที่ 4.51 ภาพท่ารำทำที่ 39

ทิศทาง	ยืนแถวเป็นวงกลม
ผู้แสดงหญิง	มือขวาหงายมือแขนตั้งระดับหน้าขาซ้าย มือซ้ายหักข้อมือลงระดับ ข้างหูซ้าย วางปลายเท้าซ้าย ศีรษะเอียงซ้าย
ทิศทาง	ยืนแถวเป็นวงกลม
ผู้แสดงชาย	มือขวาดั้งว่ง มือซ้ายคว่ำมือองแขนระดับเอว เท้าซ้ายแนบขาขวา ศีรษะเอียง ซ้าย
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 9

ภาพที่ 4.52 ภาพท่าร่ำท่าที่ 40

ทิศทาง	หันหน้า
ผู้แสดงหญิง	มือซ้ายหงายมือระดับหน้า มือขวาดั้งวงระดับอก ตั้งเข่าขวา ศีรษะตรง
ทิศทาง	หันหน้า
ผู้แสดงชาย	มือซ้ายหงายมือระดับหน้า มือขวาดั้งวงระดับอก เข่าขวาก้าวหน้า เข่าซ้าย เปิดสันเท้าหลัง ศีรษะตรง
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 10

ภาพที่ 4.53 ภาพท่ารำทำที่ 41

ทิศทาง	หันหน้า
ผู้แสดงหญิง	มือขวาหักข้อมือเข้าหาลำตัวระดับเอว มือซ้ายตั้งวงระดับอก วางปลายเท้าซ้าย ศีรษะลักคอซ้าย
ทิศทาง	หันหน้า
ผู้แสดงชาย	มือขวาหงายมือบัวบาน มือซ้ายหงายมือต่อศอกขวา ก้าวข้างเท้าขวา ศีรษะเอียง ขวา
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 10

ภาพที่ 4.54 ภาพท่ารำทำที่ 42

ทิศทาง	หันหลัง
ผู้แสดงหญิง	มือขวาตั้งวงบน มือซ้ายหักข้อมือเข้าหาลำตัวระดับเอว วางปลายเท้าขวา ศีรษะลักคอขวา
ทิศทาง	หันหน้า
ผู้แสดงชาย	มือขวาหงายมือบัวบาน มือซ้ายหงายมือต่อศอกขวา ก้าวข้างเท้าขวา ศีรษะเอียง ขวา
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 10

ภาพที่ 4.55 ภาพท่ารำทำที่ 43

ทิศทาง	หันหลัง
ผู้แสดงหญิง	มือขวาหักข้อมือลงระดับหูขวา มือซ้ายตั้งวงหงายมือแขนตึง เท้าขวาก้าวหน้า เท้าซ้ายเปิดส้นเท้าหลัง ศีรษะเอียงขวา
ทิศทาง	หันหน้า
ผู้แสดงชาย	มือขวาหงายมือบัวบาน มือซ้ายหงายมือต่อศอกขวา ก้าวข้างเท้าขวา ศีรษะเอียง ขวา
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 10

ภาพที่ 4.56 ภาพท่าร่ำท่าที่ 44

ทิศทาง	หันหน้า
ผู้แสดงหญิง	มือซ้ายหักข้อมือลงระดับหูซ้าย มือขวาหักข้อมือลงระดับเอว ตั้งเข่าซ้าย ศีรษะเอียงซ้าย
ทิศทาง	หันหน้า
ผู้แสดงชาย	มือขวาหงายมือบัวบาน มือซ้ายหงายมือต่อศอกขวา ก้าวข้างเท้าขวา ศีรษะเอียง ขวา
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 10

ภาพที่ 4.57 ภาพท่าร่ำท่าที่ 45

ทิศทาง	หันหน้า
ผู้แสดงหญิง	มือซ้ายหักข้อมือลงระดับหูซ้าย มือขวาหักข้อมือลงระดับเอว ตั้งเข่าซ้าย ศีรษะเอียงซ้าย
ทิศทาง	หันหน้า
ผู้แสดงชาย	มือซ้ายตั้งวงบน มือขวาหักข้อมือระดับเอว ก้าวข้างซ้ายเท้า ศีรษะเอียงซ้าย
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 10

ภาพที่ 4.58 ภาพท่ารำทำที่ 46

ทิศทาง	หันหน้า
ผู้แสดงหญิง	มือขวาทิ้งวางบน มือซ้ายหักข้อมือระดับอก ตั้งเข่าซ้าย ศีรษะเอียงซ้าย
ทิศทาง	หันหลัง
ผู้แสดงชาย	มือซ้ายหงายมือแขนตั้ง มือขวาหักข้อมือลงระดับหูขวา เท้าขวาก้าวหน้า เท้าซ้ายเปิดส้นเท้าหลัง ศีรษะเอียงขวา
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 10

ภาพที่ 4.59 ภาพท่ารำทำที่ 47

ทิศทาง	หันหน้า
ผู้แสดงหญิง	มือขวาดั้งวงกลาง มือซ้ายหักข้อมือระดับเอว ตั้งเข่าขวา ศีรษะลักคอซ้าย
ทิศทาง	หันหน้า
ผู้แสดงชาย	มือซ้ายตั้งวงบน มือขวาหักข้อมือลงระดับเอว วางส้นเท้าขวา ศีรษะเอียงซ้าย
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 10

ภาพที่ 4.60 ภาพท่าร่ำท่าที่ 48

ทิศทาง	หันเฉียงทิศขวา หันเฉียงทิศซ้าย
ผู้แสดงหญิง	หันเฉียงทิศซ้าย มือขวาหักข้อมือลงแขนตั้ง มือซ้ายหักข้อมือลงระดับอก เท้าซ้ายก้าวหน้าเท้าขวาเปิดส้นเท้าหลัง ศีรษะเอียงซ้าย
	หันเฉียงทิศขวา มือซ้ายหักข้อมือลงแขนตั้ง มือขวาหักข้อมือลงระดับอก เท้าขวาก้าวหน้าเท้าซ้ายเปิดส้นเท้าหลัง ศีรษะเอียงขวา
ทิศทาง	หันเฉียงทิศขวา หันเฉียงทิศซ้าย
ผู้แสดงชาย	หันเฉียงทิศซ้าย มือขวาหักข้อมือลงแขนตั้ง มือซ้ายหักข้อมือลงระดับอก เท้าซ้ายก้าวหน้าเท้าขวาเปิดส้นเท้าหลัง ศีรษะเอียงซ้าย
	หันเฉียงทิศขวา มือซ้ายหักข้อมือลงแขนตั้ง มือขวาหักข้อมือลงระดับอก เท้าขวาก้าวหน้าเท้าซ้ายเปิดส้นเท้าหลัง ศีรษะเอียงขวา
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 11

ภาพที่ 4.61 ภาพท่าร่ำท่าที่ 49

ทิศทาง	หันเฉียงทิศขวา หันเฉียงทิศซ้าย
ผู้แสดงหญิง	หันเฉียงทิศซ้าย มือซ้ายหงายมือระดับหน้า มือขวาหักข้อมือลงต่อศอกซ้าย เท้าขวาก้าวหน้าเท้าซ้ายเปิดส้นเท้าหลัง ศีรษะเอียงขวา
ทิศทาง	หันเฉียงทิศขวา หันเฉียงทิศซ้าย
ผู้แสดงชาย	หันเฉียงทิศขวา มือขวาหงายมือระดับหน้า มือซ้ายหักข้อมือลงต่อศอกขวา เท้าซ้ายก้าวหน้าเท้าขวาเปิดส้นเท้าหลัง ศีรษะเอียงซ้าย
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 11

ภาพที่ 4.62 ภาพท่ารำทำที่ 50

ทิศทาง	หันหน้า
ผู้แสดงหญิง	ปฏิบัติท่ารำดังภาพ
ทิศทาง	หันหน้า
ผู้แสดงชาย	ปฏิบัติท่ารำดังภาพ
รูปแบบการแปรแถว	ใช้รูปแบบการแปรแถว แถวที่ 12

บทที่ 5

สรุปอภิปรายและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาและวิเคราะห์การแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสรรค์รูปแบบการแสดงทางด้านนาฏศิลป์ไทยแนวสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา โดยผ่านกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของต้นศรีมหาโพธิ์ ตำบลโคกปิบ อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี และส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งดำเนินงานจากการศึกษาเอกสาร ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ และการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ดังนี้

จากการศึกษา พบว่า ต้นศรีมหาโพธิ์ เป็นต้นไม้ที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ถือเป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา เปรียบดังตัวแทนของพระพุทธเจ้า ซึ่งเกิดขึ้นในประเทศอินเดียตามพุทธประวัติ กล่าวว่า วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 มีพญามารชื่อ วสวัตติมาร นำทัพเหล่ามารมาเพื่อที่จะทำลายไม่ให้พระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้สำเร็จ แต่ด้วยบารมีและสมาธิอันเป็นที่ตั้งของพระองค์ พระพุทธเจ้าจึงตรัสรู้ได้สำเร็จ ซึ่งมีพระแม่ธรณีเป็นพยานในการบำเพ็ญเพียรของพระองค์ โดยการตรัสรู้ครั้งนี้พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ได้ต้นโพธิ์ใหญ่ ซึ่งต่อมาเรียกว่า ต้นศรีมหาโพธิ์ ปัจจุบันต้นศรีมหาโพธิ์ต้นนี้ประดิษฐานไว้ที่ เมืองพุทธคยา ประเทศอินเดีย นอกจากนี้ยังมีตำนานของต้นศรีมหาโพธิ์ปรากฏขึ้นในหลายพื้นที่ ซึ่งมีประเทศไทยปรากฏอยู่ด้วย โดยจากการศึกษาข้อมูล พบว่า ในสมัยของพระเจ้าทวานัมปะยยะดิษฐ์ ผู้ครองนครศรีมโหสถ ซึ่งมีอาณาเขตไม่กว้างมาก แต่เป็นนครที่รุ่งเรืองทางศิลปวิทยา สมัยนั้นพระพุทธศาสนากำลังแพร่เข้ามาสู่เขตสุวรรณภูมิ ซึ่งพระเจ้าทวานัมปะยยะดิษฐ์ทรงมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จึงทรงรับหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นหลักธรรมจริยาของบ้านเมืองแทนหลักศาสนาพราหมณ์ที่นับถืออยู่ก่อน และได้ส่งคณะมหาจาริกมีทั้งพระภิกษุสงฆ์ และฆราวาสไปยังประเทศอินเดียเพื่อขอตอนกิ่งต้นศรีมหาโพธิ์ มาประดิษฐานไว้ที่เมืองศรีมโหสถ เพื่อให้ประชาชนที่มีความเลื่อมใสได้บูชาสักการะต้นศรีมหาโพธิ์ ปัจจุบันต้นศรีมหาโพธิ์ ประดิษฐานอยู่ ณ วัดต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ์ ตำบลโคกปิบ อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี ถือเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดปราจีนบุรี ในทุกเทศกาลที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา จะมีประชาชนทั้งในจังหวัดปราจีนบุรีและจังหวัดต่างๆ มากราบไหว้บูชาเพื่อขอพรจากต้นศรีมหาโพธิ์ให้เกิดสิริมงคลแก่ตนเอง คณะผู้สร้างสรรค์จึงได้แรงบันดาลใจที่จะให้ความสำคัญของต้นศรีมหาโพธิ์ และส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดปราจีนบุรี ได้โดยผ่านการแสดงนาฏศิลป์ไทยซึ่งนำมาเป็นสื่อกลางใน

การประชาสัมพันธ์ ต้นศรีมหาโพธิ ตำบลโคกปึก อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรีให้เป็นที่รู้จักและยอมรับแก่ประชาชนจังหวัดต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ยังพบว่า จังหวัดปราจีนบุรีเป็นจังหวัดที่มีอารยธรรมอันเก่าแก่มาตั้งแต่สมัยทวารวดี โดยมีการพบว่ามีค้าขายและติดต่อกับประเทศอินเดีย จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์มีการพบหินสีที่สันนิษฐานว่า ผู้คนในสมัยนั้นนิยมนำมาสวมใส่เป็นเครื่องประดับและหากมีฐานะหรือชนชั้นสูง ก็จะมาประดับกับทองคำ โดยจากการศึกษาข้อมูลพบว่า ผู้คนในสมัยนั้นมักนิยมทำเครื่องปั้นดินเผา นำไปค้าขายแลกเปลี่ยนกับประเทศอินเดีย ทั้งนี้จึงมีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่เมืองศรีมโหสถ ทำให้มีหลากหลายวัฒนธรรมอยู่รวมแหล่งเดียวกัน

การแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา หมายถึง การแสดงสร้างสรรค์ที่ประดิษฐ์ทำรำขึ้นมาใหม่ โดยนำแนวคิดจากการนมัสการบูชาต้นศรีมหาโพธิมาสร้างสรรค์ผลงานตามจินตนาการ โดยใช้หลักฐานข้อมูล องค์ประกอบต่าง ๆ มาประดิษฐ์กระบวนการทำรำ และออกแบบเครื่องแต่งกายประกอบการแสดง จากการเลียนแบบเทวรูป และภาพจำหลักศิลปะทวารวดี นำมาผสมผสานกับวัฒนธรรม และศิลปะของอินเดีย โดยได้นำท่าทางจากการแสดงภารตะนาฏยัมและท่าทางด้านนาฏศิลป์ไทยจากกระบาทวารวดีที่มีบรมครูทางด้านนาฏศิลป์ไทยได้ประดิษฐ์ไว้เข้ามาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ชุดนี้

โดยได้แนวคิดทฤษฎีที่นำมาเป็นหลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์ และสร้างสรรค์ผลงาน ได้แก่ แนวคิดทฤษฎีการประดิษฐ์ทำรำของคุณครูเฉลย สุขะวณิช และฉันทนา เอี่ยมสกุล แนวคิดทฤษฎีเคลื่อนไหวท่าทางนาฏศิลป์ แนวคิดการแปรแถวของคุณครูเฉลย สุขะวณิช, นิตยา จามรمان, สุนมาลย์ นิมนต์พันธ์, สุนนรตี นิมนต์พันธ์ อีกทั้งยังนำทฤษฎีแนวคิดเครื่องแต่งกายของสุรพล วิรุฬห์รักษ์ ทฤษฎีแนวคิดการแต่งหน้าของพทุทธิ ศุภเศรษฐศิริ ทฤษฎีแนวคิดการใช้แสง สีของพนมพร ชินชนะ และทฤษฎีแนวคิดการสร้างสรรค์ดนตรีของธงชัย เล็กกัมพล มาเป็นหลักในการสร้างสรรค์การแสดงชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา

คณะผู้สร้างสรรค์ได้นำเสนอการแสดงชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา เป็นแนวนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ที่มีลีลาท่ารำของระบำทวารวดีและการแสดงภารตะนาฏยัมผสมกันเกิดเป็นชุดการแสดงขึ้นใหม่โดยมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว รูปแบบการแสดงสื่อให้ถึงขบวนสักการะต้นศรีมหาโพธิของพระเจ้าทวานัมปะยะดิษฐ์ โดยใช้เครื่องบูชาทั้ง ได้แก่ ก ดอกบัว น้ำบริสุทธ์ และน้ำนมโค นำมาสักการะต้นศรีมหาโพธิและทำนุบำรุงต้นศรีมหาโพธิให้เจริญงอกงาม ประกอบไปด้วยนักแสดงชายจำนวน 5 คน เปรียบดั่งเป็นนักรบของพระเจ้าทวานัมปะยะดิษฐ์และเปรียบเป็นเบญจศีลทั้ง 5 ข้อในพระพุทธศาสนา และนักแสดงหญิงจำนวน 7 คน เปรียบดั่งข้าราชการบริพารในพระเจ้าทวานัมปะยะดิษฐ์ที่นำเครื่องบูชามาสักการะต้นศรีมหาโพธิ โดยคณะผู้สร้างสรรค์แบ่งการแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา เป็น 2 ช่วงดังนี้

- ช่วงที่ 1 (บูชาสักการะ) คือ แสดงถึงขบวนสักการะของข้าราชการในพระเจ้า
ทวามมยะดิษฐ์ที่นำเครื่องบูชามาสักการะต้นศรีมหาโพธิ์
- ช่วงที่ 2 (เฉลิมฉลองรื่นเริง) คือ แสดงถึงการร่ายรำในการปกป้องรักษาต้นศรีมหาโพธิ์ให้
เจริญงอกงาม

แนวคิดในการประพันธ์ทำนองเพลงที่ใช้เสียงกระดังงาภายในบริเวณอุโบสถ โดยประสมประสานกับ
เครื่องดนตรีเป็นเสียงเพลงสื่อแทนวิถีชีวิตของข้าราชการในสมัยพระเจ้าทวามมยะดิษฐ์ ซึ่งอาศัยอยู่
ณ เมืองศรีมหาโพธิ์ อำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี มีทั้งสมัยทวารวดี และวัฒนธรรมของอินเดีย มา
เรียบเรียงเป็นทำนองเพลง ศรีมหาโพธิ์บูชา มีจังหวะเพลงช้าเร็วผสมกันในแต่ละท่อน ประกอบการแสดง
สร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา ขึ้นมาใหม่ที่เป็นไปตามความเหมาะสม โดยเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการ
แสดงชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา ได้แก่ เครื่องดนตรีไทยประกอบด้วย ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ข้องวงใหญ่ ขลุ่ย ซอ
อู้ กลองแขก รำมะนา ฉิ่ง ฉาบเล็ก ระฆังราว มาผสมผสานกับเครื่องดนตรีตะวันตก ซึ่งประกอบด้วย คีย์บอร์ด
และไวโอลิน โดยใช้เทคนิคในการปรับแต่งเสียงของคีย์แต่ละเครื่องดนตรีให้สามารถบรรเลงร่วมกันได้

อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาพบว่า การแสดงสร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา มีแนวคิดสอดคล้องกับงานวิจัย
ทั้งหมด 2 เรื่องประกอบไปด้วย งานวิจัยสร้างสรรค์ของวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี ชุดอัสสัถะบูชา โดยมี
แนวคิดในการบูชาสักการะต้นศรีมหาโพธิ์ ซึ่งเป็นต้นไม้ที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา
โดยเฉพาะในประเทศไทยที่นับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ จึงสอดคล้องกับแนวคิดการแสดง
สร้างสรรค์ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา ในการสักการะต้นศรีมหาโพธิ์ แต่จะมีความแตกต่างออกไปในทางของ
รูปแบบการแสดงและกระบวนท่ารำ อีกทั้งยังสอดคล้องกับการสร้างสรรค์การแสดง ชุดกระดังงาพุทธชน
ของธีรวัฒน์ ช่างสานและคณะ ซึ่งสร้างสรรค์จากระฆังหรือกระดังงา โดยเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความศรัทธาของ
พุทธศาสนิกชน และเสียงของระฆังหรือกระดังงายังเป็นสัญลักษณ์แห่งการทำความดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดใน
การสร้างสรรค์ดนตรีประกอบการแสดงชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา ที่นำเสียงระฆังหรือกระดังงามาใช้ประกอบ
ทำนองเพลง โดยสื่อให้เห็นถึงบริเวณของศาสนสถานในพระพุทธศาสนา

การสร้างสรรค์การแสดงชุดนี้ คณะผู้สร้างสรรค์ได้ใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการ
สร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยมาเป็นหลักในการกำหนดรูปแบบการแสดง และการประดิษฐ์ท่ารำ นอกจากนี้ยัง
ได้บันทึกท่ารำไว้เป็นเอกสารทางวิชาการ เพื่อให้ผู้สนใจได้ศึกษาและเป็นแนวทางในการคิดสร้างสรรค์ใน
ชุดต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย

การศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับประวัติของต้นศรีมหาโพธิ์ ตำบลโคกปี่ อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี คณะผู้สร้างสรรค์พบว่าตำนานเกี่ยวกับต้นศรีมหาโพธิ์ ในสมัยของพระเจ้าทวาทันมปะยะดิษฐ์สามารถนำไปสร้างสรรค์เป็นการแสดงในรูปแบบของละครรำ หรือละครเวทีที่สื่อให้เห็นถึงการสักการบูชาต้นศรีมหาโพธิ์ของวัดต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ์ ตำบลโคกปี่ อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี ให้เป็นรูปแบบการแสดงที่เป็นเรื่องราว เผยแพร่การแสดงในรูปแบบของละคร เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดปราจีนบุรี

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาค้นคว้าพบว่า ข้อมูลเกี่ยวกับต้นศรีมหาโพธิ์ ตำบลโคกปี่ อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี ยังมีพิธีกรรมและประเพณีอีกหลากหลายขั้นตอน ซึ่งประกอบไปด้วยประเพณีบุญข้าวหลาม และประเพณีการทำไม้ค้ำโพธิ์ ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวคิดการสร้างสรรค์ผลงานการแสดงในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดปราจีนบุรี อีกทั้งยังเป็นการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในเชิงอนุรักษ์สืบสานประเพณีประจำท้องถิ่น

บรรณานุกรม

- กิตติ วัฒนมหาดล. **ตรีเทพากรณ์**. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์บุ๊คส์, 2546.
- ฉันทนา เอี่ยมสกุล. **ศิลปะการออกแบบทำร่ำ นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, 2554.
- ชัยภัค ภัทรจินดา. **การสร้างสรรคงานดนตรีแนวดนตรีไทยร่วมสมัย**. ม.ป.พ. ม.ป.ท., 2552.
- ดอกบัวไทย**. 5 สิงหาคม 2563. Website : www.sangkae.wordpress.com.
- ณรงค์ เสียงประชา. **พื้นบ้านวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2539.
- ธวัชชัย วิถีพรหมณ. **พิธีพรหมณ**. ม.ป.พ. ม.ป.ท., 2524.
- ธีรวัฒน์ ช่างสาน และคณะ. **กระดิ่ง พัฒนาการจากความเชื่อและศรัทธา สู่อการแสดงสร้างสรรค์ “ระบำกระดิ่งสายพุทธชน”**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ไทม์พรีนติ้ง, 2563.
- ประวัติระฆังสมัยพุทธกาลและอานิสงส์การถวายเป็นมหากุศล**. 5 สิงหาคม 2563. Website : www.newtv.co.th.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). **สิ่งศักดิ์สิทธิ์เทวฤทธิ์ปาฎหารย์**. ม.ป.พ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2536.
- พระสมุห์อนุสรณ์ อธิปญโญ. **เจ้าอาวาสวัดตันโพธิ์ ตำบลโคกปึก อำเภอสริมโหด จังหวัดปราจีนบุรี**. สัมภาษณ์. 31 กรกฎาคม 2563.
- พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ). **เจ้าอาวาสวัดท่ามะโอ. ธรรมจักกัปปวัตนสูตร**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ประยูรสาสนไทย, 2552.
- พจน์มัลย์ สมรรถบุตร. **แนวคิดประดิษฐ์ทำร่ำ**. พิมพ์ครั้งที่ 1. อุดรธานี : สำนักงานส่งเสริมวิชาการสถาบันราชภัฏอุดรธานี, 2538.
- พนมพร ชินชนะ. **เอกสารประกอบการเรียนเรื่อง เทคนิคการแสดง**. ม.ป.พ. ม.ป.ท., 2549.
- พิชิต ชัยเสรี. **แนวการประพันธ์เพลงไทย**. ม.ป.พ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556.
- ไพโรจน์ ทองคำสุก. **ครูศิริวัฒน์ ดิษยนันทน์ ศิลปินแห่งชาติต้นแบบของศิลปิน ชื่นครูผู้ถ่ายทอดและสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ดอกเบี๋ย, 2545.
- _____. **วิเคราะห์รูปแบบความเป็นครูสู่กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย ครูเฉลย สุขะวณิช**. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2544.

พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ. เอกสารประกอบการสอนวิชา ศก 253 การแต่งหน้าเพื่อการแสดง. ม.ป.พ.
ม.ป.ท. : ภาควิชาศิลปะการแสดงมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2538.
ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ :
อักษรเจริญทัศน์, 2525.

บรรณานุกรม (ต่อ)

รอยพระพุทธรูป. 5 สิงหาคม 2563. Website : www.kokthai.go.th.
ลานคำดีไชน์. **ระบำทวารวดี**. 5 สิงหาคม 2563. Website : www.pinterest.com/pin/.
วิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี. **อัสสัถะบูชา**. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2553.
วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดปราจีนบุรี.
ม.ป.พ. กรุงเทพฯ : ศุภสภาลาดพร้าว, 2554.
วรรณกวี โพธิ์. **รอยพระพุทธรูปในศิลปะร่วมสมัยไทย**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556.
ศาลาเฉลิมกรุง. **ศิลปะและการเต้นจากแดนภารตะ**. 5 สิงหาคม 2563. Website :
www.salachalermkrung.com.
ศรีศักร วัลลิโภดม. **แอ่งอารยธรรมอีสาน**. ม.ป.พ. กรุงเทพฯ : มติชน, 2538.
เศรษฐมนตร์ กาญจนกุล. **ร้อยพรรณพฤกษาบัว**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เศรษฐศิลป์,
2544.
สุนนมาลย์ นิมนต์พันธ์ และสุนนรติ นิมนต์พันธ์. **ความงามทางด้านนาฏศิลป์ไทย**. ม.ป.พ. กรุงเทพฯ :
อักษรเจริญทัศน์, ม.ป.ป.
สุรพล วิรุฬห์รักษ์. **หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
สุรีย์ มีผลกิจ. **พระพุทธประวัติ**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : คอมฟอร์ม จำกัด, 2541.
สุนทรียศาสตร์ทฤษฎีแห่งจิตรศิลป์การ ฉบับที่ 1. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์ พับลิชชิ่ง,
2547.
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี. **ต้นพระศรีมหาโพธิ์**. ม.ป.พ. ม.ป.ท., 2560.
อัศวพงษ์ คำคุณ. **จากชมพูทวีปสู่สุวรรณภูมิ**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2546.

Jirayuth Y. **ต้นสาละ**. 5 สิงหาคม 2563. Website :

www.twitter.com/studio2702/status/1086211661990551552.

Moonfleet. **ระฆัง**. 5 สิงหาคม 2563. Website : www.today.line.me/th/v2/article/QLNglj.

Suthapat. **ดอกบัว**. 5 สิงหาคม 2563. Website : www.dmsuthaput.wordpress.com.

Thai Tambon. **หอยสังข์**. 5 สิงหาคม 2563. Website : www.thaitambon.com.

Thetrippacker. **รอยพระพุทธรบาทคู่**. 5 สิงหาคม 2563. Website : www.thetrippack.com.

ภาคผนวก

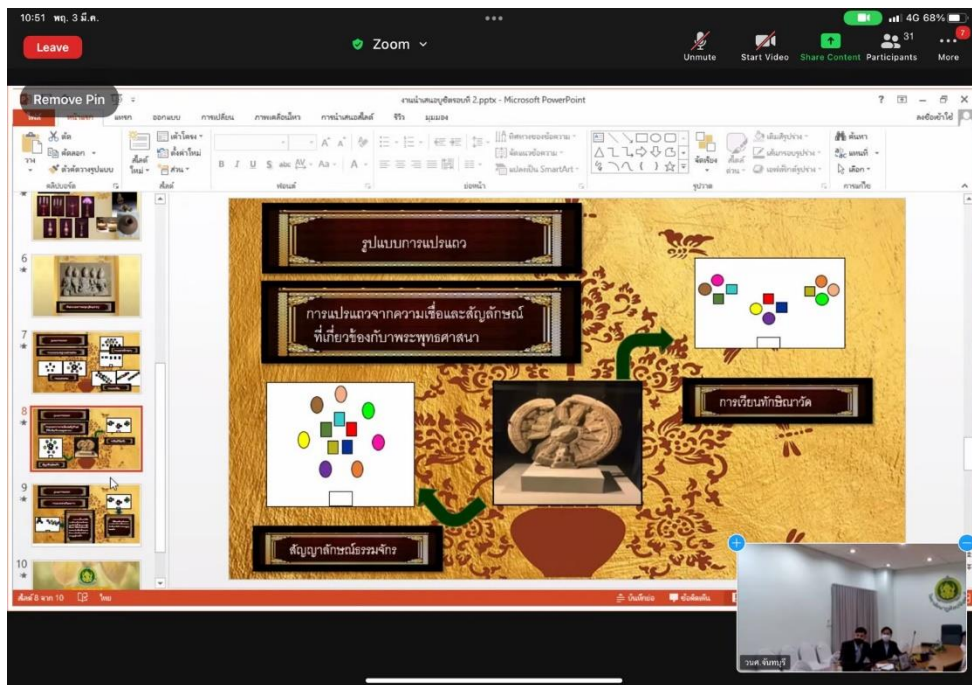
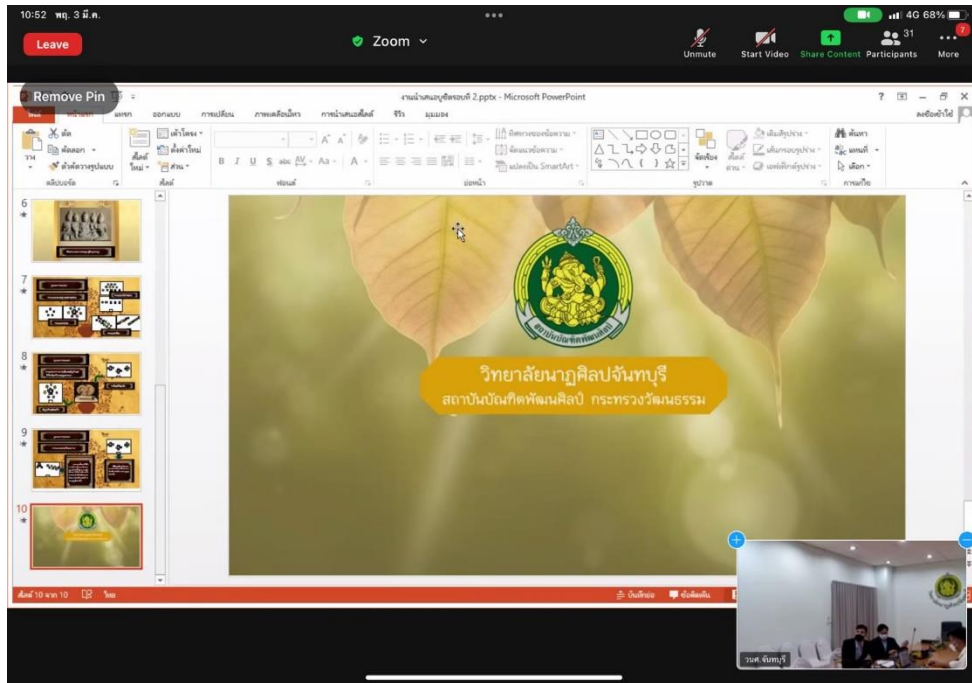
ภาพกระบวนการประชุมและนำเสนอผลงานการแสดงผลสร้างสรรค์

ชุด ศรีมหาโพธิ์บูชา

10:52 พ.ศ. 3 มี.ค. Zoom Leave Unmute Start Video Share Content Participants More

Remove Pin

งานนำเสนอชุดข้อที่ 2.pptx - Microsoft PowerPoint

รูปแบบการแปลแนว

การแปลแนวตามจินตนาการ

แสดงชาวตะวันตกได้รับแรงบันดาลใจจากลักษณะของต้นไม้ ผู้แสดงหญิงทั้งหมดได้รับแรงบันดาลใจจากการนำเสนอและการนำเสนอจะปรากฏอยู่ในข้อที่ 2

ได้รับแรงบันดาลใจจากการนำเสนอของต้นไม้อะไรจะปรากฏอยู่ในข้อที่ 2

10:52 พ.ศ. 3 มี.ค. 31

10:47 พ.ศ. 3 มี.ค. Zoom Leave Unmute Start Video Share Content Participants More

Remove Pin

งานนำเสนอชุดข้อที่ 2.pptx - Microsoft PowerPoint

ตัวอย่างเพลงการสวดบูชา นพิตพุทธางกูร

10:47 พ.ศ. 3 มี.ค. 31

